

Antenne Nederland

Regiomonitor drugs en risicjongeren 2023-2024

Author(s)

Nabben, Ton; Boekholt, Melissa; Benschop, Annemieke

Publication date

2025

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Nabben, T., Boekholt, M., & Benschop, A. (2025). *Antenne Nederland: Regiomonitor drugs en risicjongeren 2023-2024*. Hogeschool van Amsterdam.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Ton Nabben, Melissa Boekholt & Annemieke Benschop

Regiomonitor drugs en risicojongeren

Antenne 23-24 Nederland

ANTENNE NEDERLAND

Regiomonitor drugs en risicjongeren 2023-2024

Ton Nabben

Melissa Boekholt

Faculteit Maatschappij en Recht - Coördinatie Grootstedelijke Vraagstukken

Annemieke Benschop

Faculteit Gezondheid, Sport en Bewegen - Geïntegreerde Complexe Zorg

Met medewerking van:

David Asberg

Floris Brocaar

Renate Doff

Gino Cornelius

Luuk van Gemerden

Olga Gennissen

Peri Hastan

Louis Hochstenbach

Jacob Jobse

Remco de Jong

Sabien Kroon

Evelien Mettievier Meijer

Xenia Miller

Arantxa Polak

Anita Rijn

Rob Voermans

Patrick van Zon

&

Dirk J Korf

Voorwoord.....	3
1 MONITOR DRUGS EN RISICOGROEPEN	5
2 MILIEU EN RISICOFACTOREN	10
3 GEDRAG, OVERLAST & DELINQUENTIE	25
4 GROEPEN, CULTUUR EN DOMEINEN VAN GEBRUIK	36
5 MIDDELENGEBRUIK: VIER PROFIELEN	43
6 ALCOHOL	52
7 NICOTINE	57
8 CANNABIS	62
9 STIMULANTIA	68
10 NARCOSEMIDDELEN	79
11 OVERIGE MIDDELEN	89
12 PROFESSIONALS & PREVENTIE	92
13 CONCLUSIES	98
REFERENTIES	109
TABELLEN	113

Omslagontwerp: Anne Toledo

Omslagfoto: Halfpipe - Kim Kaminski / Nationale Beeldbank

Nabben T, Boekholt M & Benschop A (2025) *Antenne Nederland: Regiomonitor drugs en risicogeneren 2023-2024*. Hogeschool van Amsterdam.

Dit onderzoek is uitgevoerd door de Hogeschool van Amsterdam, in opdracht van Verslavingskunde Nederland (VKN), met financiering van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

Hogeschool van Amsterdam

VOORWOORD

In deze vierde regiomonitor vertellen jongerenwerkers in dorpen en steden opnieuw over de leefwereld van risicjongeren, met speciale aandacht voor alcohol- en middelengebruik. Aan de hand van observaties krijgen we een levendig beeld over het middelengebruik in uiteenlopende settings in het weekend, door de week en zelfs soms tijdens het werk. De verscheidenheid aan groepen kleuren de regionale verschillen in dun- en dichtbevolkte gebieden. Maar behalve de omgeving (regio) zien we ook dat de vriendengroep en thuissituatie invloed heeft op het middelengebruik. Net als de sociale media (o.a. WhatsApp, TikTok, Signal) waar nieuwe ontwikkelingen op de drugsmarkt razendsnel hun weg vinden naar gebruikers. Zowel in steden als in dunbevolkte gebieden circuleren uitgebreide drugsmenu's met cannabis, illegale sigaretten en een keur aan harddrugs. Het aanbod speelt in op het gedrag van jongeren; door geld en tijdwinst gedreven. Waarom drie kwartier afreizen naar een coffeeshop in de regio als je in je eigen dorp binnen tien minuten ook al je weet hebt?

Deze monitor probeert antwoorden te krijgen op (nieuwe) ontwikkelingen in middelengebruik. Waarom wordt een middel populair of neemt de belangstelling juist af? In de tweede meting in de coronaperiode (2020-2021) hadden de vele beperkingen gevolgen voor het gebruik.¹ Geen feesten, betekende ook een daling van het ecstasy- en amfetaminegebruik. Wel meer lachgas daarentegen, dat zich vooral bij jongeren met een migratieachtergrond tot een problematisch middel ontpopte. In de derde meting (2022-2023) neemt het gebruik van lachgas af, maakt ecstasy een bescheiden comeback, maar zien jongerenwerkers vooral een onstuijmige opmars van 3-MMC en vapes in het land.² In deze vierde meting (2023-2024) vervolgen we ons verhaal en zijn we benieuwd of vapes maar ook ketamine zich verder weet te verspreiden, evenals 3-MMC dat ondanks een verbod nog steeds populair is in de regio's.

In hoofdstuk 1 komt de methodische aanpak aan bod. Naast de wens van voldoende geografische verspreiding, wordt ingegaan op de selectie van professionals en specifieke groepen risicjongeren. In hoofdstuk 2 komen de groepskenmerken (leeftijd, etniciteit en sekse) aan bod, evenals school, vervolgopleiding en werk. De thuissituatie en woonomgeving geven meer inzicht op de verschillende leefgebieden van jongeren. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op psychosociaal gedrag en overlast, de mate van en verschillende vormen van delinquentie die in de groepen een (kleine of een grotere) rol spelen. In hoofdstuk 4 en 5 ligt de focus op drugsculturen in steden en dorpen en sluiten we af met een typologie van vier groepen: eigenheimers, gangsta's, expressionisten en getroebleerden. In de hoofdstukken 6 t/m 11 komen achtereenvolgens alcohol, nicotine, cannabis, stimulantia, narcosemiddelen en ten

¹ Nabben, Boekholt & Benschop, 2021.

² Nabben, Boekholt & Benschop, 2024.

slotte de overige middelen aan bod. In hoofdstuk 12 maken professionals de balans op en wordt er gekeken naar pluspunten en verbeterpunten met betrekking tot de aanpak en het bespreekbaar maken van (problematisch) middelengebruik in groepen die daar, zo blijkt, lang niet altijd op zitten te wachten. We eindigen in hoofdstuk 13 met conclusies.

1 MONITOR DRUGS EN RISICOGROEPEN

INLEIDING	5
1.1 DE VIERDE REGIOMONITOR.....	5
1.2 METHODISCHE AANPAK REGIOMONITOR	6
SELECTIE VAN RISICOGROEPEN EN PROFESSIONALS	7
1.3 GEREALISEERDE INTERVIEWS	8
MUTATIES IN DE VIERDE METING.....	8

INLEIDING

De vierde regiomonitor in opdracht van Verslavingskunde Nederland (VKN) ging wederom in samenwerking met preventiewerkers van 11 verschillende verslavingsinstellingen en onderzoekers van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Na de eerste meting in 2019 werd de monitor in de tweede meting (2020-2021) getroffen door de coronacrisis. De bewegingsvrijheid van jongeren/studenten nam zienderogen af en professionals maakten zich zorgen over het mentale welbevinden van de 'covidgeneratie'. Vooral bij groepen die daarvoor al kwetsbaar oogden.³ Na de derde meting (2022-2023) berichten we nu over de vierde meting (2023-2024).

1.1 DE VIERDE REGIOMONITOR

In deze vierde regiomonitor berichten wij wederom op basis van verhalen (kennis en ervaringen) en impressies van professionals 'aan het front' over drugsgebruik en risico's bij kwetsbare jongeren in hun werkveld. Het doel is het volgen en sensibiliseren van ontwikkelingen in middelengebruik binnen de context van (beginnend) problematisch gebruik in kwetsbare groepen die in uitgaanssettings alsook daarbuiten actief experimenteren met middelen. Een regiomonitor kan sneller inspelen op recente (problematische) ontwikkelingen bij (vaak) moeilijk bereikbare kwetsbare groepen. Daarbij hanteren we het drug-set-setting model en staat niet alleen de aard van gebruik (drug) centraal, maar kijken we ook naar risicofactoren en kenmerken van de gebruikers (set) in relatie tot hun omgeving (setting).

Een kwalitatieve monitor als deze wordt door de VKN als een belangrijke aanvulling gezien op kwantitatief onderzoek, omdat preventie zodoende adequater kan anticiperen en reageren op (nieuwe) ontwikkelingen in gebruik en risicogedrag. Door het systematisch in kaart brengen van risicogroepen en hun middelengebruik zijn verslavingsinstellingen beter in staat om meer gerichte preventie te geven. Het overstijgende belang is dat de deelnemende partijen een

³ Brink, Van den Broek & Ramkers, 2021.

rijker, breder en betrouwbaarder beeld krijgen van (beginnend) problematisch drugsgebruik in vergelijkbare groepen en milieus. Deze gezamenlijke transregionale monitor dient als een landelijke standaard voor verslavingspreventie om goed zicht te kunnen houden op ontwikkelingen in problematisch middelengebruik bij jonge risicogroepen; een belangrijke doelgroep voor de verslavingspreventie.

Trends, geruchten, signalen en hypes

De regiomonitor is bedoeld om (1) op landelijk niveau systematische informatie te geven over ontwikkelingen in het middelengebruik bij risicojongeren en (2) daarbij dient deze informatie bruikbaar te zijn voor preventie en beleid. Deze monitor richt zich primair op groepen waar met de bestaande systemen geen of onvoldoende zicht op bestaat. Een centraal begrip in deze studie is: trend. Dit moet duidelijk onderscheiden worden van drie andere begrippen: signalen, geruchten en hypes.⁴

- **Trends** zijn wanneer van elkaar onafhankelijke bronnen een duidelijke, systematische en empirisch verifieerbare toe- of afname in aard en omvang van middelengebruik waarnemen.
- **Signalen** zijn duidelijk waarneembare, maar zich (nog) niet systematisch manifesterende ontwikkelingen in middelengebruik.
- **Geruchten** zijn berichten die niet verifieerbaar en soms empirisch pertinent onjuist zijn.
- **Hypes** zijn vluchtige fenomenen die snel wegebben. Zij kunnen wel enige empirische basis hebben, maar het gaat doorgaans toch vooral om anekdotische verhalen die vaak in de media worden opgeklopt.

1.2 METHODISCHE AANPAK REGIOMONITOR

De regiomonitor is gebaseerd op interviews waarin professionals worden bevraagd over risicogroepen. De interviews worden uitgevoerd door preventiewerkers van instellingen voor verslavingszorg verspreid over het land. VKN lobbyt binnen het netwerk van verslavingsinstellingen voor deelname aan de regiomonitor. Voor de start van de dataverzameling wordt een kernteam gevormd van de onderzoekers en één lid van elke deelnemende instelling. In dit kernteam worden onderzoeksopzet, selectiecriteria en de topiclijst voor het interview uitgelegd en besproken. De kernteamleden dragen vervolgens zorg voor de selectie van risicogroepen en te interviewen professionals, de uitvoering van de interviews, en het retourneren van de ingevulde topiclijsten aan de onderzoekers. Dit kunnen zij zelf doen of (deels) delegeren aan (collega-)preventiewerkers binnen hun instelling. Aan het eind van het onderzoek zorgen de kernteamleden voor terugkoppeling van de bevindingen naar de eigen instelling én naar de professionals die geïnterviewd zijn.

⁴ Definities van deze begrippen zijn ontleend aan de Antenne monitor (zie: www.hva.nl/antenne).

Deze aanpak zorgt voor uniformiteit en vergelijkbaarheid in de methodiek qua doelgroepen, dataverzameling en verslaglegging, terwijl er ook ruimte blijft voor regionale toespitsing en duiding.

SELECTIE VAN RISICOGROEPEN EN PROFESSIONALS

In het kernteam zijn inclusiecriteria opgesteld om meer focus te krijgen bij het zoeken van risicogroepen en geschikte professionals.

Inclusiecriteria voor **risicogroepen** zijn:

- De groep bestaat minimaal een jaar en moet uit ten minste 10 personen bestaan.⁵
- Een ruime meerderheid van de groep zit in de leeftijdsrange 16-28 jaar.
- De groep brengt met enige regelmaat de vrije tijd door in het publieke domein (o.a. straat, park, winkelcentrum) het institutionele domein (o.a. jongerencentra, jeugdopvang) of in het uitgaansdomein (o.a. shishalounges, cafés, coffeeshops, en clubs of festivals).
- De groep is bekend met middelengebruik. Alcohol en/of cannabis zijn geaccepteerd en er is ook (ruime) ervaring met andere middelen (o.a. ecstasy, cocaïne, GHB, ketamine of lachgas).
- Er is sprake van problematiek op ten minste één van de volgende drie terreinen. De problematiek hoeft niet voor de gehele groep te gelden, maar kan zich ook in subgroepen voordoen:
 - 1) Problematisch en/of excessief/fors drugsgebruik op locatie of elders; gezondheidsincidenten; afhankelijkheid;
 - 2) Meervoudige problematiek in de directe (familie), institutionele (school) of sociale omgeving (vriendengroep); en
 - 3) Overlast c.q. criminele problematiek (dealen, runnen, inbraak; High Impact Crime).

Criteria voor te interviewen **professionals** zijn:

- De professional (o.a. ambulant/outreaching preventie- c.q. jongerenwerker) werkt op rootsniveau (dicht bij de groep) en is als 'frontwerker' goed bekend met het werkveld;
- heeft een goede toegang tot groepen en/of scenes en de vaardigheid om (ook) contacten te leggen met moeilijk bereikbare en/of gemarginaliseerde groepen;
- moet voldoende zicht hebben op het middelengebruik in een groep en een begrip hebben van de context (drug, set en setting);
- heeft ook zicht op risicofactoren in andere leefgebieden (o.a. milieu, gezin, straatleven) en kan tevens iets vertellen over delicten die door de groep gepleegd worden.

⁵ In sommige gevallen gaat het om verschillende fracties van jongeren die door de professional als één groep worden gezien.

Het vinden van risicogroepen startte meestal met het vinden van professionals, omdat zij degene zijn die aan de hand van de inclusiecriteria kunnen aangeven of, en zo ja waar, dergelijke groepen bestaan.

1.3 GEREALISEERDE INTERVIEWS

Elf verslavingsinstellingen hebben deelgenomen aan de vierde meting van deze regiomonitor, actief in het noorden, oosten, zuiden en westen van Nederland. Het uitgangspunt van de regioverdeelsleutel is dat elke verslavingsinstelling in de eigen regio op zoek gaat naar 4 risicogroepen, verdeeld over 2 dorpen en 2 steden in dicht- en dunbevolkte gemeenten en verspreid over de regio. In de vierde meting zijn tien van de twaalf provincies vertegenwoordigd.

In de interviewperiode (januari-mei 2024) werden 32 interviews gerealiseerd. De meeste interviews werden face-to-face afgenomen; 5 interviews werden via videobellen gedaan.

Het streven naar een evenwicht van evenveel dorpen en steden blijft een uitdaging. Het vinden van geschikte professionals en dito groepen in een dunbevolkte regio is moeilijker te realiseren. Bovendien hebben lang niet alle professionals zicht op het middelengebruik bij jongeren. Na telling van de interviews komt bijna twee derde van de groepen (n=19) uit een grote of kleinere stad en ruim een derde (n=13) uit een dorp.

Figuur 1.1 Regio-indeling en aantal groepen in dorpen en steden

Regio	Instellingen	Provincies	Groepen		
			Stad	Dorp	Totaal
Noord	Brijder	Wadden (NH)		1	1
	VVN	Drenthe (DR)	1		1
	VVN	Groningen (GR)		1	1
Oost	Iris Zorg	Gelderland (GE)	2	2	4
Zuid	Emergis	Zeeland (ZE)	1	1	2
	Mondriaan	Limburg (LI)	3	1	4
	Novadic-Kentron	Noord-Brabant (NB)	1	3	4
	Ontmoeting	Zuid-Holland (ZH)		1	1
West	Brijder	Noord-Holland (NH)	1	2	3
	Indigo	Zuid-Holland (ZH)	3	1	4
	Jellinek	Noord-Holland (NH)	2		2
	Jellinek	Utrecht (UT)	2		2
	Tactus	Flevoland (FL)	1		1
	Youz-Antes	Zuid-Holland (ZH)	2		2
Gerealiseerd	11 instellingen	10 provincies	19	13	32 groepen

MUTATIES IN DE VIERDE METING

Omdat monitoronderzoek gebaat is bij continuering van de dataverzameling, kloppen de kernteamleden (of hun collega's) eerst aan bij de professionals in hun regio die ook in de derde meting werden bevraagd. Hebben zij nog zicht op dezelfde groep? Of gaat het om een andere groep? Werkt de professional nog daar? In een jaar kan er veel veranderen. Jongerengroepen zijn fluïde, kunnen met andere groepen versmelten of vallen uiteen. Het gebeurt ook

wel eens dat een groep wordt gedecimeerd omdat enkele kopstukken uit de harde kern wordt opgepakt.⁶ Soms switcht een groep naar het uitgaansleven en verwatert het contact met de professional. Maar ook professionals kunnen van baan veranderen.

- 12 van de 32 groepen zijn (praktisch) hetzelfde als in de derde meting en 20 zijn nieuw.
- 18 van de 32 professionals deden ook mee in de derde meting; 11 daarvan vertelden over (praktisch) dezelfde groep en 7 over een nieuwe groep.
- 14 van de 32 professionals zijn nieuw; 13 daarvan vertellen over een nieuwe groep en 1 (vervanger) over eenzelfde groep.

Net als in de derde meting is twee derde van de groepen in de vierde meting nieuw. Echter door de uniforme methodiek en inclusiescriteria zijn ze wel vergelijkbaar met die uit de vorige meting.

⁶ De groepsaankpak is een methodiek waarin politie, gemeente, openbaar ministerie en welzijnswerk gezamenlijk optrekken en waar ingezoomd wordt op jeugdgroepen die bekend zijn bij de politie omdat er meldingen of aangiftes zijn geweest.

2 MILIEU EN RISICOFACTOREN

2.1	GROEPSKENMERKEN	10
2.2	SCHOOL, OPLEIDING EN WERK.....	12
	SIGNALEN OPLEIDING EN WERK	16
	ONTWIKKELINGEN (VIERDE METING)	16
2.3	THUISSITUATIE & WOONOMGEVING	19
	THUISSITUATIE EN MILIEU.....	19
	PROBLEMATIEK IN DE THUISOMGEVING	19
	WOONOMGEVING EN BUURT.....	21
	PROBLEMATIEK IN DE WOONOMGEVING	21

INLEIDING

De focus in de regiomonitor ligt op professionals (ambulante, straathoek- en jongerenwerkers) die met kwetsbare jongeren werken, maar soms ook door het leven gaan als 'gemarginaliseerd', 'kansarm', 'probleemjeugd' of als 'hang- en straatjeugd'.⁷ In veel gevallen gaat het over jongeren met een meervoudige problematiek of probleemgedrag in de sfeer van overlast of criminaliteit. De termen doen vermoeden dat het om dezelfde groepen gaat, maar in eerdere metingen zien we ook dat er soms grote verschillen zijn tussen groepen in dorpen en steden, maar ook qua leeftijd en afkomst.

De inclusiecriteria (hoofdstuk 1) zijn richtinggevend geweest voor de groepen die in dit hoofdstuk worden besproken. Een groep bestaat ten minste uit 10 personen (meerderheid 16-27 jaar) en brengt met enige regelmaat de tijd door in het publieke, institutionele of het uitgaansdomein. De groep is bekend met alcohol en cannabis, maar ook vaak met andere middelen, waarbij soms (binnen een subgroep) sprake is van fors drugsgebruik dan wel van een meervoudige problematiek.

Echter, de groepen zijn niet representatief voor jongeren in de regio. Dit laat onverlet dat excessief groepsgegedrag, drugsgebruik of groepsdelicten eerder in beeld komen bij gemeenten en soms tot interventies (o.a. groepsaanpak) kan leiden.

2.1 GROEPSKENMERKEN

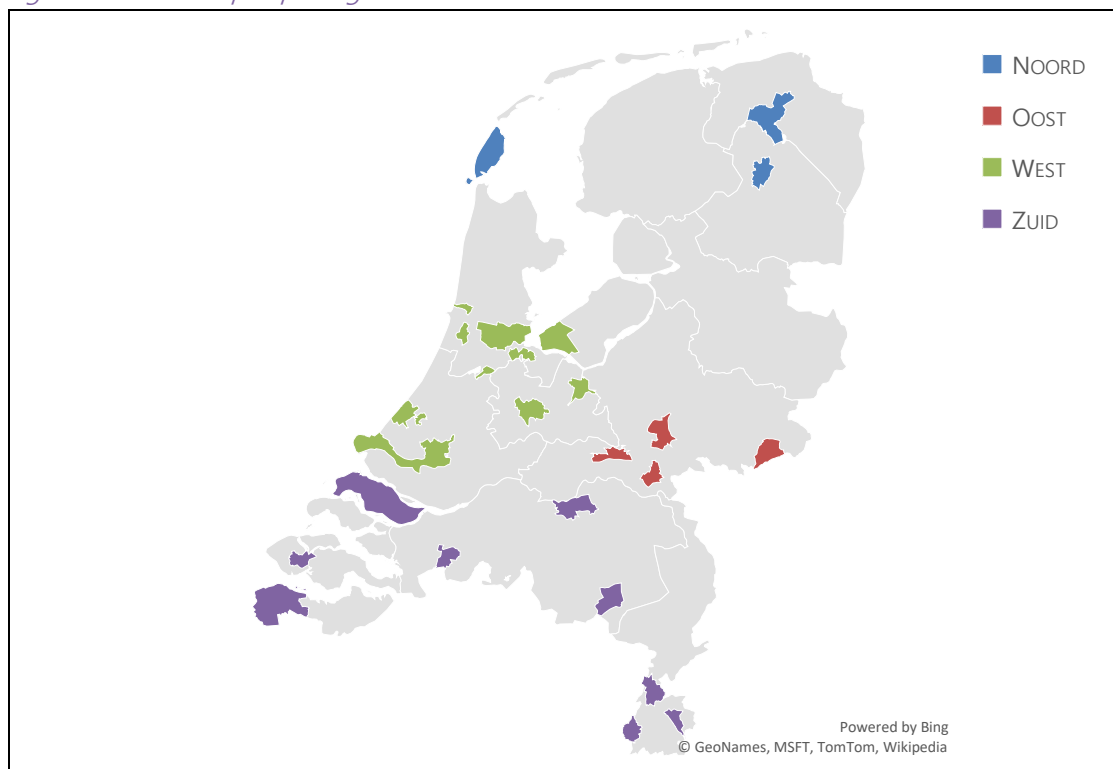
In totaal zijn 32 groepen onderzocht in 19 steden en 13 dorpen, verdeeld over tien provincies (alleen Overijssel en Friesland ontbreken) die ingedeeld zijn in: Noord, Oost, Zuid en West. Wat het aantal jongeren per groep betreft springt één groep van 350 personen eruit. In totaal gaat het om ruim 1.000 jongeren. Een gemiddelde groep telt ongeveer 23 leden.⁸ Zie *Tabellen*

⁷ CBS, 2020; Ferwerda & Van Ham, 2017.

⁸ De groep met 350 jongeren buiten beschouwing gelaten.

voor een overzicht van de kenmerken per groep. De meeste groepen manifesteren zich op straat, met soms een link naar een onderkomen van het jongerenwerk of plekken in het uitgaansleven.

Figuur 2.1 Groepen per regio

Dorpen en steden worden in dit rapport niet expliciet bij naam genoemd, met uitzondering van de hoofdstad, de havenstad en de hofstad waar meerdere professionals in verschillende stadsdelen zijn geïnterviewd.

Sekse

Jonge mannen zijn meestal in de meerderheid. 14 groepen bestaan louter uit jonge mannen. In 2 groepen zitten evenveel jongemannen als jonge vrouwen en 1 groep bestaat alleen uit jonge vrouwen.

Leeftijd

De leeftijdsspreiding is tussen de 11 en 27 jaar. In 18 groepen is de meerderheid minderjarig (meerderheid 15-17 jaar); in 14 groepen is de meerderheid volwassen (meerderheid 18-20 jaar).

Etniciteit

Van de 32 groepen zijn er 16 in meerderheid van Nederlandse komaf.⁹ In 11 groepen hebben de jongeren voornamelijk of uitsluitend een niet-Nederlandse (familie)achtergrond (vaak Marokkaans-Nederlandse jongeren) en in 5 groepen is er sprake van een etnische blend van jongeren met een Nederlandse en niet-Nederlandse achtergrond.¹⁰ Jongeren in dichtbevolkte delen van Nederland zijn in meerderheid van gemengde of niet-Nederlandse komaf. In de dunbevolkte gebieden zijn de groepen in meerderheid Nederlands.

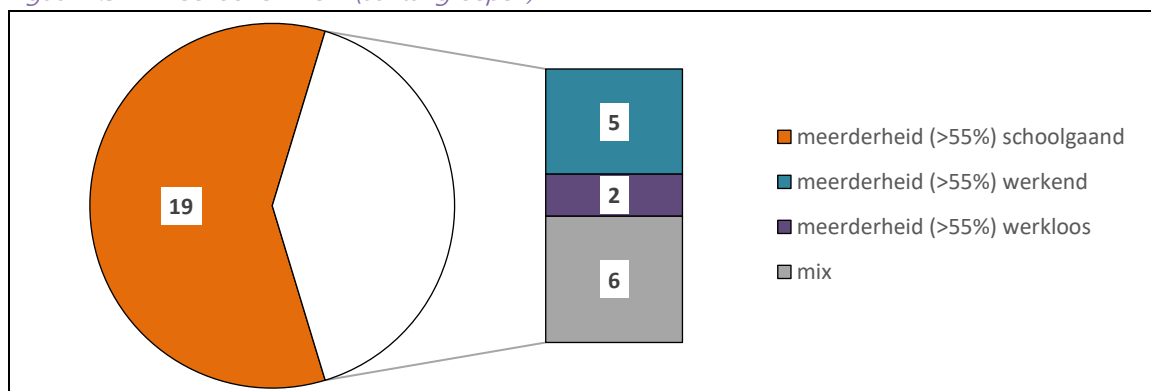
Figuur 2.2 Etnische groepen

Etnische groep	Stad		Dorp		Totaal	
Nederlands	Noord	1	Noord	2	Noord	3
	Oost	2	Oost	2	Oost	4
	Zuid	2	Zuid	4	Zuid	6
	West	2	West	1	West	3
	Totaal	7	Totaal	9	Totaal	16
Overig	Noord	-	Noord	-	Noord	-
	Oost	-	Oost	-	Oost	-
	Zuid	3	Zuid	2	Zuid	5
	West	9	West	2	West	11
	Totaal	12	Totaal	4	Totaal	16

2.2 SCHOOL, OPLEIDING EN WERK

Gezien de leeftijd, een aanzienlijke groep jongeren is minderjarig, is een groot deel van de jongeren nog leerplichtig.

Figuur 2.3 School en werk (aantal groepen)

- In 19 groepen is de meerderheid (>55%) *schoolgaand* (evt. met stage of bijbaan), waaronder in 5 groepen iedereen. In 7 groepen is de rest werkend; in 3 groepen is de rest werkloos; en in 4 groepen bestaat de rest uit een mix van werkenden en werklozen.

⁹ In 7 groepen is iedereen van Nederlandse komaf; in 9 groepen zijn de meesten Nederlands met daarnaast enkele jongeren met een niet-Nederlandse (familie)achtergrond (Antilliaans, Marokkaans, Pools, Sinti, Surinaams, Turks).

¹⁰ Etnische groepen in niet-Nederlandse en gemengde groepen zijn: Afghaans, Afrikaans, Antilliaans, Aziatisch, Dominicaans, Egyptisch, Ghanees, Indonesisch, Kaapverdisch, Marokkaans, Nigeriaans, Pools, Somalisch, Surinaams, Syrisch, Turks. Ook 'jongens van het kamp' worden genoemd.

- In 5 groepen is de meerderheid (>55%) *werkend* (inclusief werk-leertrajecten), waaronder in 1 groep iedereen. In 1 groep is de rest schoolgaand; in 4 groepen is de rest een mix van schoolgaand en werkloos.
- In 2 groepen is de meerderheid (>55%) *werkloos* (niet schoolgaand en niet werkend). In 1 groep is de rest werkend; in de andere groep is de rest een mix van schoolgaand en werkend.
- De resterende 6 groepen zijn gemengd met min of meer gelijke aantallen schoolgaanders (30-50%), werkenden (30-50%) en werklozen (10-40%).

Het opleidingsniveau is gevarieerd, maar over de hele linie gezien stroomt een klein deel door (minder dan 10%) naar het hogere onderwijs.¹¹ De meeste jongeren volgen praktisch onderwijs (vmbo of mbo). Een (fors) deel daarvan met vallen en opstaan. De moeilijke groep, ofwel 'jongeren met een handleiding', zoals een jongerenwerker uit een stad in de polder (RW01FL) ze noemt, volgt na een traject van verzuim, uitval en privéomstandigheden speciaal onderwijs.

Een rode draad in veel groepen is volgens professionals de brede afkeer van onderwijs en opleiding. Veel verhalen zijn een litanie van jongeren die kampen met motivatieproblemen en school gerelateerde gedragsproblematiek. School wordt eerder als een 'noodzakelijk kwaad' gezien in plaats van een vormende voorbereiding op je leven en toekomstige beroep. Er wordt flink verzuimd en de groep van vroegtijdig schoolverlaters is behoorlijk fors. Soms lijkt er zelfs sprake van 'verzet' tegen het schoolsysteem, waarbij leerlingen eerder genoegdoening lijken te halen uit het saboteren van hun eigen schoolcarrière dan het halen van een diploma. "Het lijkt wel of ze elkaar stimuleren om niet te slagen," zegt een hoofdstedelijke streetcornerwerker (RW10NH). Onder de rivieren weigert een groepje 'thuiszitters' naar school te gaan. De leerplicht zit met de handen in het haar, weet de jongerenwerker (RO03GE). "De schoolmentaliteit bij deze groep is: hoeveel hoef ik te doen, voordat ik echt problemen heb." Hij ziet dat jongeren bewuste keuzes maken en het systeem testen. "Hoe vaak kan ik spijbelen voor de leerplicht? Hoe vaak naar Halt? Wat kun je flikken voordat je voor de rechter komt?" Anderen proberen uit beeld van de leerplicht te blijven door zich telkens ergens anders in te schrijven.

Anti-schoolcultuur

In veel groepen zit een kerngroep die school hekelt en een anti-schoolmentaliteit heeft. Hier spelen ingewikkelde dilemma's wanneer leeftijdsgenoten een anti-schoolhouding promoten en expliciet aanmoedigen om te spijbelen of te stoppen met school. In hun optiek is naar school gaan verloren tijd. Vooral jongeren bij wie het niet lekker loopt op school kunnen gevoelig zijn voor zulke beïnvloedingsprocessen.¹² Het aantal drop-outs in sommige groepen is een kwart tot een derde en in enkele gevallen bijna iedereen. Echte carrièremakers en

¹¹ Jongeren die na de middelbare school doorstromen naar het hogere onderwijs, vestigen zich vaak in grotere steden. De jongeren die we hier beschrijven blijven vaak wonen en werken in de regio waar ze zijn opgegroeid.

¹² Doornwaard et al., 2021.

jongeren die steviger in hun schoenen staan en minder schoolproblematiek ervaren keren zich op termijn af van de kerngroep, waarvan een deel vaak 'chronisch-werkloos' is en/of inkomsten uit illegale activiteiten verkrijgt. Een jeugdwerker in de hofstad wordt er dagelijks mee geconfronteerd.

"Ze doen hun best, maar het is niet veel soeps. Er zit best wat verzuim tussen. Veel jongens hebben leerproblemen. Denk aan dan aan agressie- en concentratieproblemen. Vermoedelijk is een deel ook licht verstandelijk beperkt. Hun gedragsproblematiek komt voort uit onmacht en gebrek aan juiste hulp of begeleiding." (RW09ZH)

Maar er is ook onwil bij jongeren die uitvallen uit leertrajecten, ziet de jeugdwerker. Hij kan zijn vinger er niet altijd opleggen wat er speelt, behalve dat school niet belangrijk is, terwijl ze wel een schuld bij DUO hebben. "Als je ze vraagt of je iets voor ze kunt doen, of je ze ergens mee kunt helpen dat is het antwoord altijd nee!" (ibid.). In een Zeeuws dorp (RZ14ZE) klinken vergelijkbare geluiden. Er is weinig oog voor cijfers en goede prestaties. Tegen de keer in proberen jongerenwerkers stageplekken te regelen en aan de slag te gaan met jongeren die anders te veel op straat blijven hangen. Sommigen bieden zelfs gratis bijles aan! (RZ13LI). Het is spijtig te zien dat zoveel jongeren onder hun niveau presteren. "Als ze zouden willen konden ze meer." (RO04GE)

Een lage schoolmentaliteit

Het moge duidelijk zijn dat vlijtige leerlingen en de zogenaamde 'bolleboosjes' dun bezaaid zijn. Maar ook in het praktisch onderwijs is het halen van een diploma of startkwalificatie lang niet altijd het hoogste doel. "Als je met ze in gesprek gaat boeit het ze gewoon niet. Het is eerder een uitzondering als een jongere een diploma haalt" zegt een jongerenwerker in een grote Gelderse stad (RO02GE). Een professional uit de hofstad (RW19ZH) heeft genoeg gezien en constateert dat ze 'qua werkmentaliteit lui zijn'. Hij betoogt dat het allemaal snel en makkelijk moet gaan! "Geef me een diploma, dan ben je van me af en hebben we geen last meer van elkaar." Die mentaliteit is heersend. Jongeren roepen elkaar vaak na dat ze niks leren, dus hun tijd verdoen. We horen ook verhalen van jongeren die zich laten wegsturen van het ROC en via het volwassenonderwijs (maar één dag per week school en minder 'gezeur') versneld hun diploma willen halen.

"Ze kopiëren elkaar. Als er drie bezorgen, gaat de vierde het ook doen. Gaat iedereen naar school, dan volgen anderen ook. De meesten hebben geen toekomstvisie en weten niet wat ze daarna gaan doen. Vaak is het gewoon laksheid en met vrienden hangen. Ze vertonen vervelend gedrag op school, luisteren niet en willen de grappigste zijn in de klas. Er is sprake van veel schoolverzuim, onvoldoendes en zittenblijven." (RW14ZH)

Onder invloed op school

Verschillende professionals vertellen over jongeren die soms onder invloed naar school gaan, en weer weg worden gestuurd omdat ze niet aanspreekbaar zijn. Het gebruik van middelen

de avond ervoor of in het weekend is ook een reden om helemaal niet (meer) naar school te gaan. In de Drentse stad (RN02DR) onderschatten jongeren de gevolgen van hun forse gebruik of het laat ze simpelweg koud wat anderen (leraar, conrector, onderwijsconsulent etc.) ervan vinden. In de stad in het midden van het land (RW02UT) zet een harde kern van gebruikers de toon door regelmatig te verzuimen van school. Ook in de andere Utrechtse stad (RW07UT) zit een groep vroegtijdige schoolverlaters als gevolg van hun stevige lachgasgebruik. Sommigen klussen en beunen bij om hun gebruik te kunnen financieren. Anderen zijn ZZP'er op plekken met veel personeelstekorten. Omdat de standaard niet zo hoog ligt kunnen ze makkelijker en potje breken.

Wel voldoening uit school

Ondanks alle negatieve berichten over school en opleiding, zijn er ook jongeren met een plan: het halen van een diploma. Voor hun eigen toekomst of om hun ouders trots te maken. Deze groep wil niet stoer in onvoldoendes grossieren. Hoewel het ze niet altijd makkelijk afgaat, zeker niet in een omgeving met een anti-schoolcultuur, blijven ze van goede wil. Een jongerenwerker in Flevoland (RW01FL) probeert zijn groepje in te prenten dat hard blijven werken op den duur loont. Hij moet er blijvend aandacht aan schenken zodat ze niet verslappen. In een naburige provincie is de jongerenwerker (RW03NH) trots dat iedereen zijn certificaat heeft gehaald. Hij is in plaats van hun ouders naar de 'diploma-uitreiking' geweest. Ook in andere gemeenten zijn er groepjes die veerkracht tonen en meer voldoening hebben in het behalen van een diploma en met vrienden optrekken die daar hetzelfde over denken.

"Er zijn er ook wat zonder schoolproblematiek, maar die zitten dan ook niet echt bij de kerngroep. Die komen meer in de middag of avond even bij de groep, maar niet vanaf de ochtend omdat ze verplichtingen hebben die ze willen nakomen." (RW19ZH)

Hoog en laag werkethos

Geen zin in school hebben, zegt nog niks over de wil om te werken. De groep die liever werkt, en het liefst zo snel mogelijk, is aanzienlijk. Net als in vorige metingen is de meerderheid praktisch opgeleid (vmbo of mbo-niveau 1-2) met veel stages gericht op praktijkwerk in de eigen regio. Bijbaantjes zijn vaak gelinkt aan wat het dorp, de buurt of de regionale industrie te bieden heeft. Jongeren hebben bijbaantjes in de horeca, detailhandel of op de markt, zijn chauffeur of bezorger, werken in de land- en tuinbouw of in de bouw. De streek waarin zij opgroeien bepaalt voor een groot deel ook hun uiteindelijke beroep. In groepen met een hoog arbeidsethos heeft de omgeving een zekere invloed. Er zijn vrienden die al goed verdienen of ouders met een eigen bedrijf. Een professional (RO03GE) heeft het over de 'Betuwementaliteit' die vaak door opvoeders wordt doorgegeven. Zo snel mogelijk stoppen met school en dan zo snel mogelijk gaan werken. "Werken moet. Een uitkering is no-go en minderwaardig." Degene met werk heeft status en komt bewust chillen in zijn werkkleding om te laten zien dat hij geld verdient. In Oost-Groningen (RN04GR) klinken dezelfde geluiden van 'graag willen werken', vroeg opstaan en veel uren draaien op de boerderij of in de

steigerbouw. De jongerengroep in de hofstad leeft van bijbaantjes bij restaurants: makkelijk werk en genoeg tijd om te chillen. Bezorgers worden vaak snel aangenomen. Degene zonder baan in groepen met een hoog werkethos valt al snel buiten de boot. Ze vinden dan aansluiting bij anderen die in hetzelfde schuitje zitten en geen uitdaging in hun werk vinden, het oneens zijn met de baas of somberen over een te laag salaris. Dit uit zich vaak in verzuim of de kantjes ervan aflopen. Een deel van jongeren kost het moeite om werk vast te houden. Er wordt dan ook vaak van baan gewisseld. Net zoals er milieus zijn waar hard werken in hoog aanzien staat, zijn er ook milieus waarin het tegenovergestelde wordt gedacht en de (ouderlijke) omgeving niet-werken juist lijkt te stimuleren. Werkloos zijn heeft in deze omgeving geen negatief imago. Een Gelderse jongerenwerker (RO02GE): “Ouders vinden een uitkering prima: ‘gratis geld’. Het houdt de tijd vrij voor andere meer illegale activiteiten en drugsgerateerde hossels. Een klein deel zit in de criminaliteit en verdient bij met (hard)drugshandel of het verkopen van cannabis, snus (tabakpoeder) en lachgas.

Maar het kan ook gebeuren dat een voortrekker opeens overstag gaat en de norm van niet-werken verandert. Vier jongens in dezelfde Gelderse stad (RO02GE) zitten nu in de schoonmaak omdat eentje het daar goed is bevallen en zijn vrienden over wist te halen.

SIGNALEN OPLEIDING EN WERK

We eindigen dit hoofdstuk met signalen. Vooropgesteld dat groepen niet statisch zijn, en qua groepssamenstelling aan verandering onderhevig, werd aan professionals gevraagd welke veranderingen zij (ten opzichte van een jaar geleden) zien, met de focus vooral op onderwijs, opleiding en werk.

In de **tweede meting** (2020-2021) kampten veel jongeren tijdens de coronacrisis met een gebrek aan structuur en dagbesteding. Thuis studeren en online-onderwijs pakte niet bij iedereen goed uit, evenals het vinden van een stage (in het mbo-onderwijs). Een deel stopte met de opleiding, ging rondhangen bij vrienden of op straat en kreeg het soms aan de stok met handhavers. Er waren ook jongeren die door wilden pakken en aan de slag gingen bij bezorgdiensten van boodschappen, maaltijden en pakketjes.

In de **derde meting** (2022-2023) dreunt de coronacrisis in sommige groepen nog door. Een groeiend groep toont veerkracht en pakt met nieuw elan zijn leven weer op. Meer jongeren staan weer positief tegenover school en opleiding. Echter, een deel blijft in de contramine en toont sindsdien minder ontzag voor gezag en buurtbewoners. Een deel vindt zijn draai nog steeds niet. De weerstand tegen het schoolsysteem lijkt hier eerder gegroeid.

ONTWIKKELINGEN (VIERDE METING)

Welke veranderingen of nieuwe ontwikkelingen zien professionals ten opzichte van een jaar geleden? Die vraag kon niet iedereen beantwoorden omdat er voor een deel ook nieuwe groepen meedoen. Maar de meesten hebben hier wel zicht op. Omdat dit inmiddels de vierde meting is, zien sommigen een duidelijke ontwikkeling bij een groep. Alsof er een nieuwe fase aanbreekt waar jongeren ook weer keuzes gaan maken. Blijf ik de kantjes ervan aflopen of

maak ik toch liever mijn opleiding af? Blijf ik bij de straatgroep of ga ik serieus op zoek naar een baan? Veel jongeren komen erachter dat een groep een tijdelijke houdbaarheidsdatum heeft en verandert als de schoolperiode of een opleiding op zijn einde loopt. Sommigen krijgen nieuwe vrienden via hun werk of blijven het liefst bij een kerngroep die ook geborgenheid geeft. We hebben de antwoorden van professionals verdeeld in positieve en negatieve ontwikkelingen. Want hoe graag professionals ook willen dat iedereen in de groep goed terecht komt, geldt dat niet voor iedereen. Soms is het maar een enkeling die op tijd 'de goede afslag' maakt en soms zijn het er meer die uiteindelijk stappen maken naar de toekomst toe. Maar het komt ook voor dat praktisch iedereen in de groep blijft doormodderen en het leven neemt zoals het is. Denk alleen aan vandaag; morgen zien we wel weer.

Professionals zien na verloop van tijd soms scherper wat wel of niet werkt bij een jongere. Een jongere is soms meer gebaat bij een agressietraining dan eerst een leer-werktraject. Jongerenwerkers worden in de wijk soms ook als rolmodellen en opvoeders gezien. Ze proberen een jongere op andere gedachten te brengen wanneer deze door zijn omgeving wordt gepusht om te breken met school. Een jongere vindt het niet altijd leuk als hij op zijn negatieve gedrag wordt aangesproken dat in zijn groep juist als positief wordt bekrachtigd. "Als je niet voor mij bent, ben je tegen mij", krijgt de professional (RW14ZH) dan te horen. Zijn relatie tot de groep is wat bekoeld en de groep maakt soms grappen als hij een kritische vraag stelt. Alsof hij een undercover is. Sowieso heeft de harde kern in groepen het meest te duchten van jongerenwerkers die jongeren uit hun invloedssfeer proberen te houden.

Positieve ontwikkelingen - keuzes maken

In een paar steden zijn professionals hoopvol dat een deel van de groep de draad op tijd op heeft weten te pakken en met goed gevolg hun eindspurt hebben ingezet om de school met en diploma te verlaten. Een paar andere groepen zitten in een overgangsfase van afronding van middelbare school naar een vervolgopleiding of baan. De interesses beginnen uiteen te lopen, de schoolgroep wordt minder bindend en het contact wordt losser of verdiept zich juist met anderen. De hangplekken op straat worden door de eilandgroep (RN03NH) ingewisseld voor een keet in de tuin bij een vriend waar een groepje serieus bezig is met muziek en sport. Het middelengebruik wordt minder dominant. In een Noord-Hollandse stad (RW12NH) maakt de groep eveneens een transformatie door met het afvallen én de komst van nieuwe jongeren in het clubhuis dat een belangrijk middelpunt blijft. Nieuwelingen worden warm verwelkomend. In de stad in de Flevopolder (RW01FL) blijft de groep bijeen, en ziet de jongerenwerker met genoegen dat iedereen een positieve ontwikkeling doormaakt. Niet in het minst omdat de eerste meiden sinds kort in beeld zijn en jongens een goede indruk willen achterlaten door serieuzer over de toekomst na te denken. De broederschap in deze groep blijft even sterk. En bij de oudere jongvolwassengroepen staat het baanperspectief meer centraal. In de hofstad (RW09ZH) klinken ook bemoedigende geluiden. De jongere bij de bakker is nog even ijverig, en anderen bij de toko, NS en als maaltijdenbezorger blijven hun baantjes

koesteren omdat het minder gedoe oplevert. Telkens weer opnieuw beginnen kost immers ook energie.

"De werkmentaliteit onder de werkers zit goed. Ze zijn gemotiveerd en dat begint de overhand te krijgen. Naar elkaar kijken werkt ook aanstekelijk. Ze verdienen eigen geld en beheren het. Degene die werken blijven dat consistent doen. School biedt helaas niet altijd een toekomstperspectief. Waarom volg ik een les? Wat brengt het mij? Bij werk is het simpel: je werkt en krijgt geld. Duidelijke zaak."

Diep in Limburg (RZ01LI) ziet de jongerenwerker dat de huidige dorpsgroep die hij onder zijn hoede heeft het er qua opleiding beter vanaf brengt dan de vorige. Door middel van 'job-hoppen' zoeken ze uit wat bij ze past, zonder zich al helemaal vast te willen leggen. De keuzes die ze maken staan in schril contrast met de andere helft van de groep die niet vooruit te branden lijkt en waar drugsgebruik aan invloed wint.

Negatieve ontwikkelingen - stil blijven staan

Tegenover jongeren die nieuwe stappen willen zetten in hun leven, zijn er ook groepen die niet vooruit kunnen of willen komen. Sommige van deze fracties behoren tot groepen waar de andere helft wel doorpakt. In de hofstad (RW09ZH) is een deel ervan overtuigd dat het alleen maar makkelijk moet gaan in het leven. "Als het moeite kost is het 'nee hoeft niet'." Alles wordt gespiegeld en geëxternaliseerd. "Door in de slachtofferrol te kruipen ligt het altijd aan de ander." (ibid.). Ook in de Betuwe (RO03GE) zijn sommigen gewiekt in het bespelen van het systeem. Altijd dwarsliggen totdat er een dreiging van 'dwang' ontstaat. Dan een poosje naar school zodat de dwang en zorg weer wordt afgeschaald. "Ze leren van elkaar hoe ze het systeem te grazen kunnen nemen." In sommige delen van het land blijft een harde kern de dienst uitmaken. Het gaat om groepen die zijn losgezongen van de rest en zich met allerlei voornamelijk illegale activiteiten bezighouden. Waarom werken als je voor een uitkering niks hoeft te doen? Deze groepen ontwikkelen zich vaak als gebruikersgroepen waar ook door de week middelen worden gebruikt. In de stad in Utrecht (RW07UT) staat de harde kern onder druk door het chronisch lachgasgebruik. De groep valt steeds meer uiteen in losse plukjes gebruikers. "Als we 's ochtends onze ronde maken zitten ze met z'n tweeën of drieën in de auto, maar ook wel alleen. Dan merk je dat het niet meer gaat om sociaal contact, maar enkel om het gebruik" (ibid.). Een deel is naast het eigen gebruik ook drugs gaan bezorgen. In de hofstad (RW09ZH) kreeg de recherche de groep op de korrel en zit inmiddels een derde (10 personen) vast. Jongeren met een crimineel verleden hebben vaak moeite om te resocialiseren. "Een jongere heeft een avondklok en mag na 18:00 uur niet meer naar buiten. Hij wordt ook beperkt in het zoeken van een nieuwe school. Bij dit soort jongeren is het zo dat als er nog een extra stap gezet moet worden – laat dan maar." (ibid.).

2.3 THUISSITUATIE & WOONOMGEVING

Welke risicofactoren zien de professionals op verschillende leefgebieden van jongeren en heeft dit invloed op de aard van het middelengebruik? In deze paragraaf bespreken we twee (soms overlappende) leefgebieden: (1) thuissituatie en milieu en (2) woonomgeving en buurt.

Over risicofactoren in de thuissituatie van jongeren geven professionals aan dat sommige groepen moeilijk of slechts oppervlakkig bereikbaar zijn en het tijd kost voordat ze ingang hebben. Door het wederzijdse vertrouwen ontstaat er op den duur meer zicht in onderliggende hulpvragen.

THUISSITUATIE EN MILIEU

We vroegen aan professionals of zij het milieu en de thuissituatie van jongeren konden beschrijven aan de hand van sociaaleconomische kenmerken, opvoeding en geloof. Kunnen zij ook iets zeggen over de mentaliteit van denken en doen? Is er ook sprake van middelengebruik en criminaliteit in de familie? Jongeren uit milieus met een lage sociaaleconomische status hebben vaak een minder goede gezondheid, deels veroorzaakt door leefstijl en leefomgeving.¹³ We wilden ook weten bij welk percentage van de groep zich wel of (bijna) geen problemen voordoen.¹⁴

PROBLEMATIEK IN DE THUISOMGEVING

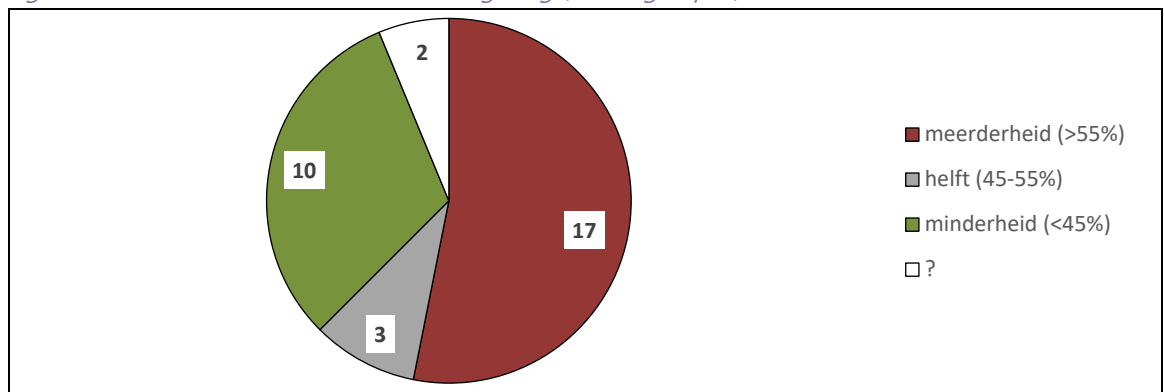
Professionals signaleren de volgende mate van problematiek in de thuisomgeving bij de jongeren in de risicogroepen:

- In 10 groepen ervaart de *minderheid* van de jongeren (<45%) problemen in de thuisomgeving, waaronder in 1 groep helemaal niemand (0%).
- In 17 groepen ervaart de *meerderheid* van de jongeren (>55%) problemen in de thuisomgeving, waaronder in 1 groep iedereen (100%).
- In 3 groepen heeft de ene *helft* wel en de andere helft geen problemen (45-55%).
- Bij 2 groepen hadden professionals te weinig informatie over de thuissituatie om te scoren.

¹³ Sociaaleconomische status wordt onder andere bepaald door indicatoren als materiële omstandigheden van het huishouden (inkomen), vaardigheden, capaciteiten en kennis van de opvoeders (opleidingsniveau), maar ook het sociale netwerk en beroepsstatus in de samenleving. (Schwartz, Luiten & Kok, 2020).

¹⁴ We moeten hier wel rekening houden met een subjectief oordeel van de professional. Het is mogelijk dat professionals de mate van risicofactoren in dit domein verschillend interpreteren.

Figuur 2.4 Problematiek in de thuisomgeving (aantal groepen) ¹⁵

In werkelijkheid zien we in veel groepen subgroepjes met jongeren waar thuis van alles aan de hand is of juist met heel weinig thuisproblemen. De problematiek die jongeren ervaren wordt voor een belangrijk deel beïnvloed door de sociaaleconomische status en positie van het gezin. Het maakt nogal uit of je uit een gezin komt met ouders die een leuk leven hebben, geen geldzorgen kennen en ook tijd kunnen vrijmaken voor de opvoeding óf dat je opgroeit in een eenoudergezin waar moeder depressief in de bijstand zit en elk dubbeltje moet worden omgedraaid. Er zijn ook jongeren die zich thuis niet veilig voelen, waar weinig naar wordt omgekeken of waar vader in de gevangenis zit. Zo zijn er ook gezinnen die de deur dicht houden bij problemen en zeer argwanend zijn voor elke inmenging van professionals, én gezinnen die opluchting ervaren als ze hun zorgen over hun kinderen kwijt kunnen.

“Hun ouders komen uit een achterstandspositie en zijn geen hoogvliegers. In veel gezinnen speelt wel iets. Er zijn problemen met geld, psychosociale problemen, verstandelijke beperking, scheiding, waardoor jongeren van thuis uit weinig meekrijgen. Vanaf hun vroege jeugd zitten ze al in ruzies of worden ze naar buiten gestuurd. Ouders hebben weinig kunnen investeren in de opvoeding.” (RO02GE)

Meervoudige gezinsproblematiek

We focussen ons hier op groepen waar sprake is van allerlei problematiek in de thuissituatie en waar soms alle seinen op rood staan. In deze permanente stress kunnen spanningen en emoties soms hoog oplopen. Een aanzienlijk deel groeit op in gezinnen (vaak eenouder- en/of met meerdere kinderen) met meervoudige complexe problemen. Professionals zien dat jongeren zich op financieel, emotioneel en praktisch gebied onvoldoende ondersteund voelen. Sommige jongeren krijgen ambulante hulp, zitten in de zorg hulpverlening of worden opgevangen in een zorgwoning. Anderen staan op een wachtlijst. Maar een groot deel schaamt zich, praat er moeilijk over en probeert er het beste van te maken door zo min mogelijk thuis te zijn. Sommigen komen net uit detentie en proberen hun leven weer op te pakken.

¹⁵ De problemen kunnen variëren van matig tot ernstig. Zie *Tabellen* voor scores van afzonderlijke professionals/groepen.

De problematische leefgebieden in de thuissituatie van jongeren zijn veelvoudig van aard:

- **Sociaaleconomisch:** chronische armoede, voedselbank, schuldsanering, werkloosheid of ouders juist veel aan het werk, laaggeletterdheid of analfabetisme van ouders, jongeren helpen hun ouders met financiële ondersteuning.
- **Sociaal-maatschappelijk:** gezinnen met een kleine sociale cirkel, kloof met Nederlandse (school)cultuur, opvoedingsproblematiek (onmachtig voelen), uithuisplaatsing van kinderen.
- **Veiligheid (verwaarlozing):** gezinnen met emotionele spanningen tussen ouders, huiselijk geweld, onveiligheid, emotionele armoede, aardbevingsproblematiek.
- **Welzijn en gezondheid:** gezinnen met problematisch alcohol- en/of drugsgebruik (ouders en/of familieleden), gedragsproblematiek (idem), ongezond voedingspatroon.
- **Trauma:** (vecht)scheiding, vroeg overlijden van ouder(s), broertje of zusje.
- **Moderne leefstijl jongere:** botsing ouderlijke (geloof)regels, cultuurkloof met ouders.
- **Criminaliteit:** criminele gezinnen of familieleden, detentie ouders of familieleden.

WOONOMGEVING EN BUURT

De meeste professionals weten ook in welke wijken of buurten jongeren opgroeien en of deze behept zijn met gunstige of met meer ongunstige (o.a. verloedering, criminaliteit) buurtkenmerken. We vroegen bij hoeveel jongeren (percentage van de groep) doen zich hier wel of (bijna) geen problemen voor?¹⁶

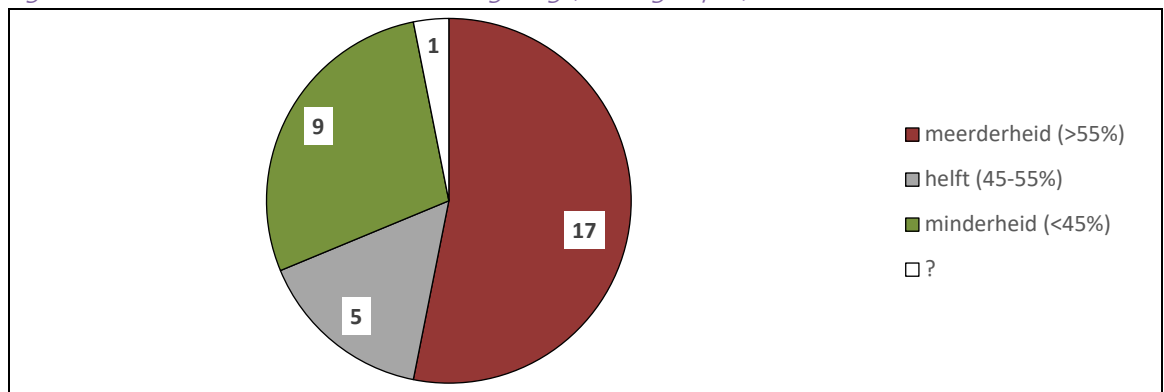
PROBLEMATIEK IN DE WOONOMGEVING

Professionals signaleren de volgende mate van problematiek in de woonomgeving waar de jongeren opgroeien:

- In 9 groepen ervaart de *minderheid* van de jongeren (<45%) problemen in de directe omgeving, waaronder in 4 groepen helemaal niemand (0%).
- In 17 groepen ervaart de *meerderheid* van de jongeren (>55%) problemen in de woonomgeving, waaronder in 6 groepen iedereen (100%).
- In 5 groepen heeft de ene *helft* wel en de andere helft geen problemen (45-55%).
- Bij 1 groep kon de professional onvoldoende vertellen over de woonomgeving van de groep.

¹⁶ We moeten hier wel rekening houden met een subjectief oordeel van de professional. Het is mogelijk dat professionals de mate van risicofactoren in dit domein verschillend interpreteren.

Figuur 2.5 Problematiek in de woonomgeving (aantal groepen)¹⁷

In de monitor bespreken we de groepen vaak als geheel, maar de nuance hier is dat individuele jongeren in een groep zowel uit stabiele als zwakkere milieus kunnen komen. Zolang een groep dezelfde passies deelt (auto's, scooters, muziek of drugs) maakt het echter weinig uit waar iemand vandaan komt. Jongeren zijn vaak loyaal naar elkaar en delen juist andere waarden dan hun ouders of andere groepen.

Opgroeien in verschillende woonbuurten

Een meerderheid van de jeugd groeit op in buurten die professionals typeren als 'achterstandswijk', 'zwakkere wijk', 'oude arbeiderswijk', 'aandachtswijk' of als een 'échte volksbuurt'. Maar er zijn ook jongeren (minderheid) die opgroeien in een 'rijke' of 'goede' buurt, 'nieuwbouwwijk' of 'middenstandswijk'. Maar dit onderscheid is niet altijd zo zwart-wit als wordt gedacht. Er zijn groepen waar jongeren uit arme en rijkere wijken elkaar op dezelfde hangplek treffen. Ook hun woonomgeving kan drastisch veranderen. Zo wordt er in sommige buurten flink gesloopt en gerenoveerd en proberen gemeenten een mix van woningen te bouwen voor zowel mensen met lagere als hogere inkomens. Deze experimenten lijken tot nu toe weinig succesvol omdat de verschillende bewonersgroepen niet goed mengen en elkaar liever lijken te ontlopen. In de Utrechtse stad (RW07UT), bijvoorbeeld, is een grote nieuwbouwwijk gebouwd bestaande uit buurten met verschillende sociaaleconomisch kenmerken. Zo zijn er eengezinswoningen met 'yuppen', maar ook flats met sociale huurwoningen. Er wonen veel jongeren in deze nieuwbouwwijk, maar de sfeer tussen de buurten is heel verschillend. "Het nieuwe gedeelte is meer op zichzelf. Het oude gedeelte is veel meer ons-kent-ons," ziet een professional in een Limburgse stad (RZ13LI). En dan is er nog een kleine groep die opgroeit in grote koopwoningen en villa's met een zwembad, of die in een zorgsetting of begeleid op kamers woont. Een heel klein deel van de jongeren heeft geen vaste woon- of verblijfplaats.

Maar door de bank genomen zien we een clustering van jongerengroepen in (zeer) sterk stedelijke gebieden en in kleinere steden (<50.000 inwoners) die opgroeien in (arme) volksbuurten waar de meerderheid van de bewoners een migratieachtergrond heeft óf juist van

¹⁷ De problemen kunnen variëren van matig tot ernstig. Zie *Tabellen* voor scores van afzonderlijke professionals/groepen.

Nederlandse afkomst is. Vaak zijn dit typische wijken waar de oorspronkelijke bewoners zich verzetten tegen de komst van (te veel) mensen van kleur. Soms is er sprake van gentrificatie (upgrading, versjiekking van de buurt). De dorpen in dunbevolkte gebieden zijn vaak overwegend wit.

Woonomgeving met meer risicofactoren

Een flink deel van de jongeren groeit op in gezinnen met meervoudige problematiek (ouders met taalachterstand, lage sociaaleconomische status, laag inkomen, kleine behuizing etc.). Deze gezinnen bevinden zich grotendeels in economisch zwakkere wijken en buurten (twee derde van de groepen) waarvan sommigen met een zekere reputatie.

“Deze typische wijk ligt tegen de rand van een grote stad, met sociale woningbouw die dateert uit de jaren twintig van de vorige eeuw. Omdat de woningen klein zijn is er geen koopaanbod. Reden waarom de wijk in achterstand blijft. De sociale cohesie is groot, maar men zorgt niet voor elkaar. Het gaat eerder om je af te zetten tegen andere wijken in de stad. Iemand die hier iets van zijn leven wil maken wordt aangekeken. Dat versterkt het gevoel van achterstand. Want allemaal in achterstand bindt de mensen ook weer.” (RW15ZH)

Deze woonbuurten worden onder andere gekenmerkt door geluidsoverlast (gehorige huizen) of overlast op straat van zwervers, alcoholisten, verwarde mensen of jongeren die nog laat op straat blijven hangen. De sfeer kan soms grimmig zijn. Sommige straten bieden een verloederde aanblik door het vele zwerfende huisvuil. Huizen worden wegens drugshandel gesloten of ontruimd wegens illegale cannabisteelt. Sommige wijken worden als aandachtsgebied bestempeld en probeert de gemeente door verschillende interventies (o.a. bouwen nieuwe woningen, meer groen, speciale aandacht voor ondernemers) de verloedering aan te pakken. Dergelijke buurten zijn soms een vergaarbak van vele nationaliteiten en sociale problematiek (o.a. hoge werkloosheid, vluchtelingen). Mensen lijken elkaar niet snel te vertrouwen omdat er nauwelijks sprake is van sociale binding. Niemand wil zich met de ander bemoeien. Er woont een onevenredig grote groep kwetsbare buurtbewoners. Juist hier kan de (drugs)criminaliteit goed gedijen. In één gebied speelt de aardbevingsproblematiek. Huizen moeten worden versterkt en veel gezinnen vertrekken (tijdelijk) naar een wisselwoning. Door alle commotie en stress vluchten jongeren hier uit huis.

Toch is het lang niet altijd kommer en kwel in deze buurten. Sommige roemen het dorpsgevoel en de gemeenschapszin. Jongeren die hier opgroeien willen voor geen goud weg. Typisch voor dit soort buurten is de snelle verspreiding van geruchten, waar overigens niet iedereen blij mee is. “Er is nieuwgierigheid en veel roddel en iedereen heeft overal een mening over”, weet een professional (RN03NH) op een eiland.

Minder risicofactoren woonomgeving

Een derde van de jongeren groeit op in ‘normale’ buurten die niet als probleembuurten te boek staan. De gentrificatie kan dit enigszins vertroebelen. Een jongerenwerker (RW15ZH)

vertelt over een oude buurt die in de afgelopen jaren flink veranderd is met aan de ene kant 'miljoenenhuizen' en wat verderop kleine arbeidershuisjes waar mensen met een uitkering wonen. De jeugd die opgroeit in betere wijken wordt minder met onveilige situaties geconfronteerd dan hun leeftijdsgenoten/vrienden in arme wijken, waar ook het jongerenwerk steviger aanwezig is. Toch is ook hier soms sprake van vandalisme en overlast, maar op kleinere schaal en meer behapbaar dan in achterstandswijken.

3 GEDRAG, OVERLAST & DELINQUENTIE

INLEIDING	25
3.1 PSYCHOSOCIAAL GEDRAG	25
3.2 DELINQUENTIE IN GROEPEN	27
VERSCHILLENDE TYPEN DELINQUENTEN	28
VAN OVERLAST TOT ERGER.....	30
SIGNALEN	33

INLEIDING

Studies naar delinquent gedrag laten zien dat personen met een lage sociaaleconomische status vaker verdacht worden van het plegen van een misdrijf.¹⁸ Slachtoffers van misdrijven (o.a. geweld, messen, cybercrime) komen vaak uit dezelfde maatschappelijke risicogroepen als de daders.¹⁹ Ook bekend is dat bij problematische jongeren(groepen) eerder sprake is van een afname van positieve sociale attitudes en contacten, en een toename in delinquent gedrag en negatieve invloed van leeftijdsgenoten. De zorgen rondom jeugdigen richt zich vooral op jeugddelicten die in groepsverband worden gepleegd.²⁰ Reden waarom gemeenten in de afgelopen jaren veel in preventie en de aanpak van schooluitval, risicojeugd en jeugdcriminaliteit hebben geïnvesteerd.²¹ Onze focus op problematische en/of kwetsbare jongerengroepen is daarom niet zonder reden. Het (intensief) deel uitmaken van een jongerengroep kan van grote invloed zijn op de levensloop van jongeren en negatief doorwerken op leefgebieden als financiën, opleiding en werk, maar ook drugsgebruik.²²

3.1 PSYCHOSOCIAAL GEDRAG

Jongeren- en straathoekwerkers zijn niet opgeleid als psycholoog, maar in de omgang met jongeren vallen hen soms wel dingen op, naast de feedback van zorghulpverleners die gespecialiseerd zijn in gedragsproblematiek. Sociaalwerkers zien in hun werkveld jongeren met verschillend problematisch gedrag. Een jongerenwerker in de Achterhoek (RO01GE) somt een scala aan psychosociale problemen op die hij ziet in zijn groep hechtings- en persoonlijkheidsproblematiek, autisme en ADHD. Ze ontberen een 'warme gezinsetting' waar ze op terug kunnen vallen. Leden van de groep staan bekend als overlastgevend en sommigen zijn op

¹⁸ CBS, 2019 (p.105).

¹⁹ Van der Laan & Beerthuisen, 2018; Van der Laan et al., 2021.

²⁰ Van der Laan & Beerthuisen, 2018.

²¹ Van Grinsven & Verwest, 2017; Segeren, 2020.

²² Kaldenbach, 2004; Van Strijen, 2009; El Hadioui, 2011; Peters, 2015; Weerman, Lovegrove & Thornberry, 2015.

jonge leeftijd al bekend bij Justitie. Ook veel andere jongerenwerkers sommen een complex op van psychosociale problematiek in hun groepen. Soms gaat het om een enkeling, maar veel vaker gaat het om substantiële aantallen. Tel daar nog groepsdruk en straatcultuur bij op in een fase dat jongeren hun identiteit aan het verkennen zijn. Alles bij elkaar is het soms een explosief mengsel van jongeren die ontsporen of heftig gedrag vertonen naar hun omgeving, maar ook naar 'vrienden' in de groep. In een Zeeuws dorp (RZ14ZE) is de helft van de groep bekend met zorginstellingen die psychosociale problemen behandelen. "Vanuit een onbedoelde groepsdruk steken ze elkaar aan in gedrag en drugsgebruik", ziet de jongerenwerker. De groep is meermaals betrokken geweest bij vechtpartijen. De groep in de Utrechtse stad (RW02UT) gaat ook gebukt onder psychosociale problemen, maar behandelingen laten een wisselend beeld zien. De een is erbij gebaat en de ander niet. "Sommigen zijn hulpverlener- moe omdat ze al te veel gezien hebben gezien." (ibid.).

Professionals zien dat jongeren met emotionele, gedrags, of sociale problemen vaak ontvankelijker zijn voor (problematisch) gebruik. Boven op deze problematiek kampt een substantieel deel ook met een onveilige thuissituatie of woonomgeving. Reden waarom veel jongeren bescherming en veiligheid zoeken bij jongeren die in hetzelfde schuitje zitten en begrijpen wat je doormaakt. Maar het zoeken naar geborgenheid in een groep van gelijkgestemden pakt niet bij iedereen goed uit.

Negatieve en positieve gedragsbeïnvloeding

De peers of groepen waar adolescenten zich verwant mee voelen, kunnen zowel in positieve als negatieve zin een invloedrijke factor zijn, omdat ze voor het eerst in hun leven meer tijd met elkaar doorbrengen dan met de ouders. De mening van vrienden krijgt meer gewicht en je kunt je eigen verhalen kwijt bij anderen, evenals je sores. Maar in een impulsieve of criminele peergroep kunnen leden elkaar ook aanzetten tot negatief gedrag en middelengebruik; zelfs in groepen waar jongeren opgroeien in een stabiele gezinssituatie. Jongeren met gedragsproblemen kunnen anderen flink opjutten en aansporen tot grensoverschrijdend gedrag, zien professionals. Soms is het 'hoe gekker hoe beter'. In het bijzijn van de groep stoer gedrag vertonen levert extra punten (statusverhoging) op. Ook de samenstelling van de groep is een risicofactor, vooral met leden die getekend zijn door hun gedragsproblematiek. Professionals kunnen niet altijd inschatten wat er onderhuids speelt in of tussen groepen als er sprake is van een vete.

Een jongerenwerker uit de hofstad ervaart dagelijks de complexe problematiek waar veel kinderen en minderjarigen mee te maken hebben. Van een Surinaams gezin dat slachtoffer is van de toeslagenaffaire en waar de kinderen nu bij oma wonen. Of een Somalische jongen die elke keer ergens anders moet slapen omdat hij niet altijd thuis wil of mag slapen. In veel gevallen is de vader afwezig of is er sprake van een kwetsbaar of heel groot gezin waar ouders niet goed toekomen aan het opvoeden. Kinderen worden dan al snel de straat opgestuurd en komen in contact met jongeren én ouderen die onder invloed of verward zijn. Of met types die je dan 'adopter' en het beste met je voor hebben. Een rolmodel, waar je eerder

slechte voorbeelden van overneemt. De jongerenwerker ziet jonge moslims, waarvan enkelen bekeerd zijn, maar na een paar jaar ook weer zijn teruggevallen in oud gedrag. Vaak zijn ze gesloten over thuis, behalve dat moeder de geweldigste vrouw op de wereld is. Jongeren houden er vaak een dubbele moraal op na. Zeggen dat ze met geld uit drugshandel hun moeder willen helpen of dat ze het zelf verdienen zodat ze hun moeder niet lastig hoeven vallen als ze mooie spullen willen hebben. De ouders hebben vaak geen enkel idee waar het geld vandaan komt. In enkele gezinnen is sprake van criminaliteit bij vader, broer of een oom. Oudere broers in de criminaliteit kunnen zowel in negatieve als positieve zin een rolmodel worden. Van helpen bij een 'klusje' tot het waarschuwen van 'doe niet zo als mij'.

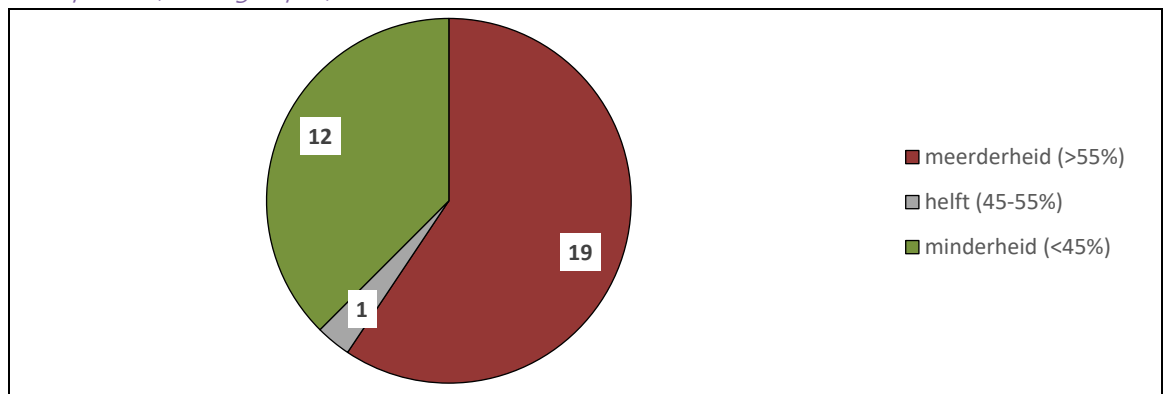
Professionals zien ook voorbeelden van positieve gedragsbeïnvloeding. Een meidenwerker in een Noord-Hollands dorp (RW18NH) weet dat er thuis door ouders te weinig liefde en trots wordt getoond. Iets wat ze van de meidengroep wel krijgen en daarom ook hun thuis wordt. De warmte waar meiden zo naar hunkeren wordt overschaduwd door psychische problemen. "Voor veel Marokkaanse meiden is thuis niks bespreekbaar qua seks of drugs, waar ze wel vragen over hebben of nieuwsgierig naar zijn." De meidenwerker ziet ook dat de oudere, meer succesvolle vrouwen in de groep deze rol invullen en uit ervaring weten hoe belangrijk het is voor je eigenwaarde om ook complimenten te krijgen. Daardoor kijken jongere meiden ook op tegen een rolmodel in de groep, die ze soms corrigeert of probeert te behoeden voor impulsief gedrag. Bijvoorbeeld bij het sturen van filmpjes of naaktfoto's. "Ben je gek in je hoofd ofzo?" of 'Denk je dat deze jongen nu met je gaat trouwen omdat je dit stuurt?'. De oudere meiden houden hun een spiegel voor. Dat hoef ik dan niet te doen."

3.2 DELINQUENTIE IN GROEPEN

Professionals signaleren de volgende mate van delinquentie bij de jongeren in de risicogroepen:

- In 12 groepen is bij de *minderheid* van de jongeren (<45%) sprake van delinquentie, waaronder in 1 groep bij helemaal niemand (0%).
- In 19 groepen is bij de *meerderheid* van de jongeren (>55%) sprake van delinquentie, waaronder in 5 groepen bij iedereen (100%).
- In 1 groep is bij de *helft* sprake van delinquentie (45-55%).

Figuur 3.1 Delinquentie (aantal groepen)²³

Het algemene beeld is dat er in de meeste groepen subgroepjes zitten die in meer of mindere mate delicten (mede)plegen. Bij ongeveer twee derde van alle groepen (19 van de 32) zijn die (sub)groepjes in de meerderheid.

VERSCHILLENDE TYPEN DELINQUENTEN

Vanuit gemeentelijk en landelijk beleid is er in de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in preventie, schooluitval, risicojeugd en jeugdcriminaliteit. Er zijn vooral zorgen over grootstedelijke problematische en/of kwetsbare jongerengroepen.

In de vorige meting (2022-2023) zagen we dat er bij een deel van de groepen sprake is van een waaier aan delicten (van mild tot ernstig), maar dat de groepen (qua overlast en gepleegde misdrijven) onderling flink van elkaar kunnen verschillen. In de meeste groepen (27 van de 32) zitten ook niet-delinquente jongeren die wel als risicojongeren worden gezien, omdat ze (vaak) optrekken met (oudere) groepsgenoten die drugs gebruiken, dealen of andere misdrijven plegen. Vooral meelopers en makkelijk te beïnvloeden jongeren lopen kans om te bezwijken voor een invloedrijk persoon of groepsdruk.

In ongeveer een derde van de netwerken zien professionals dat jongeren uit families komen waar sprake is van drugshandel (broer of vader) of waar sprake is van verslaving in de familie (ouder of broer). Jongeren die opgroeien in een criminele familie moeten sterk in hun schoenen staan om niet voor het karretje van anderen te worden gespannen.²⁴ Professionals gaven in eerdere metingen al aan dat zij soms grote zorgen hebben over jongeren en groepen die onder de invloedssfeer van het criminele milieu, dan wel kerngroep dreigen te komen.

“Veel jongeren komen uit een achterstandspositie en hebben van kinds af aan al een minderwaardigheidsgevoel waar ze overheen willen schreeuwen. Oudere jongeren die hiertegen aanhangen en met criminele dingen bezig zijn, slepen anderen op subtiële wijze mee. Je mag het wisselgeld van je drankje houden of gratis meeroken. Daarna mag je op de uitkijk staan bij een inbraak. Ze zullen elkaar nooit verlinken.” (RO02GE)

²³ Delinquentie kan variëren van matig tot ernstig. Zie *Tabellen* voor scores van afzonderlijke professionals/groepen.

²⁴ Ferwerda et al., 2021.

“Ze willen allemaal graag iets betekenen in de maatschappij, maar hebben het gevoel dat ze weinig kans maken. Ze hebben weinig uitdaging in hun banen, zijn laagopgeleid en niet de slimste. Ze hangen veel op straat dus zijn het makkelijke doelwitten voor criminele klusjes.” (RW03NH)

Uit observaties van professionals over problematische groepen doemt vaak een vergelijkbaar beeld op. Veel van deze jongeren met problemen op meerdere levens gebieden, worstelen met hun identiteit en zelfbeeld. Ze voelen zichzelf onzeker en eenzaam en denken altijd dat buitenstanders hen niet begrijpen. De straatgroep wordt gezien als toevluchtsoord die bescherming biedt, maar geen echte vriendengroep is. Veel jongeren neigen naar het overschreeuwen van hun angsten. Er is groepsdruk. Ze stoken elkaar vaak op uit vermaak in de hoop dat een ander domme dingen gaat doen. In deze sfeer ontaardt groepsgedrag vaak in negatief gedrag ten koste van dingen en mensen.

Naarmate een groep zich meer gaat profileren en een zekere reputatie begint te krijgen ontstaat er een ontwikkeling die twee richtingen op kan gaan: meer persisterende criminaliteit, of andere keuzes maken en uit de groep stappen. In het laatste geval gaan daar soms indringende gesprekken met sociaal werkers of politie (soms met ouders erbij) aan vooraf. Ook andere rolmodellen (o.a. sporters, coaches, talentontwikkelaars, oudere jongeren) kunnen een positieve invloed hebben, waardoor scholing en werk meer prioriteit krijgt dan het (blijven) plegen van criminaliteit. Ook werk- of Halt-straffen en trajecten van hulpverlening hebben soms geleid tot een positieve gedagsverandering. De harde kern daarentegen is voor professionals en politie steeds moeilijker bereikbaar en zichtbaar. Een jongerenwerker in de hofstad (RW19ZH) schetst een beeld hoe een overlastgroep van kwaad tot erger wordt.

“Er zit een groei in. Het begon met geluidsoverlast voor de bewoners. Dat werden vernielingen, brandstichting en mishandeling. Het ging van zichtbare overlast naar verborgen overlast, in de zin van meer een onveilig gevoel. De groep werd bekend in de wijk en kreeg invloed. Als je als buitenstaander op dat plein kwam en het beviel ze niet, dan kreeg je dat goed te horen. Niet alleen met woorden maar ook met daden. Tegelijkertijd beseft de groep dat ze uit beeld moet blijven omdat er inmiddels een samenscholingsverbod is op het plein en de straten eromheen. Dan is er daar minder overlast, maar eigenlijk verplaatst het zich gewoon.” (Ibid.)

Maar die negatieve spiraal van aanhoudende overlast door dezelfde groep, wordt ook wel eens doorbroken als de leider van de groep ‘eruit wordt geplukt’ door de politie, met als gevolg minder buiten, minder onrust in de groep, minder overlast. “Dit [de leider] was wel een typje. Ook al betrapte je hem op heterdaad van wangedrag, hij zou nooit bekennen. Hij zet anderen aan, maar blijft zelf het liefst buiten schot.” (ibid.) Maar criminologisch onderzoek laat ook zien dat de criminaliteitscijfers onder jongeren spectaculair gedaald zijn als gevolg van digitale apparatuur.²⁵

²⁵ Weerman, 2017.

In navolging van voorgaande metingen onderscheiden we verschillende typen delinquenten: *first offenders* (jongeren die voor de eerste keer met justitie in aanraking komen); *meelopers* (jongeren die meermaals zijn opgepakt); *veelplegers* (jongeren die criminele activiteiten plegen, maar minder ernstig dan die van de kopstukken), en *ernstig delinquenten* (jongeren die een ernstig strafbaar feit hebben gepleegd en al eerder met politie en justitie in aanraking kwamen).

VAN OVERLAST TOT ERGER

Professionals zien verschillende vormen van vergrijp (van licht tot zwaar): (1) overlast en vandalisme; (2) vermogensdelicten (o.a. scooter-, fiets- en autodiefstal, inbraak, plofkraak); (3) drugsdelicten (o.a. drugshandel, smokkel, dealen en runnen); en (4) geweldsdelicten (o.a. mishandeling, bedreiging, (poging tot) beroving).²⁶

1) Overlast en vandalisme

Het zal niet verbazen dat veel groepen, behalve met professionals in het sociale domein, ook bekend zijn met professionals in het veiligheidsdomein (o.a. (jeugd)boa's, preventieteam, security, wijkagenten). Een deel van hen heeft een Halt-straft voor het plegen van vernielingen, gebruik en/of bezit van alcohol en drugs het afsteken van vuurwerk of het plegen van diefstal. Een meidengroep in een Noord-Hollands dorp maakt het soms wel erg bont, weet een jongerenwerker (RW18NH).

"Veel meiden hebben een Halt-straft voor het stelen van kleding en make-up. Het is echt stelen om het stelen. De kick ervan. Maar ook groepsdruk, mooi eruit willen zien, erbij willen horen, voor sociale media. Ze zijn hecht met elkaar, kunnen geen nee zeggen en trekken elkaar allemaal erin mee. Of het nou gaat om geschreeuw in het winkelcentrum of om stelen. Er is veel eenzaamheid en depressiviteit in deze groep. Ik zie het stelen als een roep om aandacht." (Ibid.)

Er zijn ook groepen die onder het regime van een groepsaankpak leven als gevolg van persistent grensoverschrijdend en crimineel gedrag. Na corona zijn er wel minder ongeregelde groepen met jongeren die regelmatig de confrontatie zochten met handhavers.

Het gros van de overtredingen valt onder straatgedrag waarin de gemeenschappelijke waarden van de groep botsen met buurtbewoners, winkeliers of rivaliserende groepen. Maar ook jongerenwerkers, jeugdboa's en wijkagenten worden soms op de proef gesteld. Seizoen en tijdstip hebben invloed op overlast. Sommige groepen scoren op (bijna) alle onderstaande punten. Of zoals een ambulante werker (RZ08ZH) in het uiterste puntje van Zuid-Holland zegt: "Zet een groep jongeren bij elkaar en er is geluidsoverlast, experimenteerzin en rotzooi."

- **Provocerend gedrag:** staan waar je niet mag, pesten, schelden, intimidatie, uitdagen, voetbalvandalisme, gooien met waterballonnen en eieren.

²⁶ In een paar groepen is een enkele jongere veroordeeld wegens een zedendelict. Ook het dreigen met verspreiding van naaktfoto's (sexting) komt voor.

- **Mishandeling en vechtpartijen:** onenigheid met buurtbewoners, fitties met andere groepen, filmen en delen.
- **Verkeersovertredingen:** rijden onder invloed van alcohol en/of drugs, onverzekerd en/of zonder rijbewijs rijden, racen met (gestolen) auto's en scooters, stelen van verkeersborden.
- **Geluids- en snelheidsgrenzen opzoeken:** opgevoerde brommers of fatbikes, harde muziek, vuurwerkbommen, schreeuwen.
- **Vandalisme en zwerfvuil:** rommel achterlaten, graffiti, brandkranen open draaien, auto's en straatmeubilair vernielen, ruiten ingooien, voetbalvandalisme.
- **Alcohol en drugs:** openlijk drugsgebruik en dronkenschap (ook minderjarigen), bijzonder gedrag vertonen (onder invloed).

2) Vermogensdelicten

Geldproblemen en statusstress leiden er soms toe dat jongeren extra druk ervaren en zich makkelijker laten meesleuren in illegale activiteiten die geld opbrengen. Het pronken van anderen met dure horloges en kleding maakt hebberig. Maar er is ook sprake van snelle beïnvloeding, merkt een jongerenwerker in de havenstad (RW16ZH) op. "Ze gaan allemaal hetzelfde pad op. Of het nou gaat om in drugs te handelen of iets anders. Als ze zien dat het geld oplevert gaan ze elkaar na doen."

In eerdere metingen berichtten we over groepen die betrokken waren bij woninginbraken en diefstal van scooters en auto's. Ook bedreiging en afpersing (via sociale media) komt voor, evenals het handelen in messen (langer dan de toegestane 28 cm) en illegaal vuurwerk (o.a. nitraten en cobra's). Meer recent hebben ook scooter- en fietsaccu's de aandacht van jonge dieven. Enkele jongeren bekwaamden zich in het illegaal aftappen van benzine en diesel uit vracht- en brandstofwagens. Fraude op Marktplaats komt ook voor. Maar ook hardere vormen komen voor. Een paar jongeren zijn veroordeeld voor roofovervallen en plofkraken. En dan is er ook nog het stelen voor de kick waar jongeren zich schuldig aan maken. Soms wordt er ook van elkaar gestolen zoals bij pinpasfraude waar dader en slachtoffer in dezelfde groep zitten. Ook het bestellen van de eigen familie komt voor. "Gouden sieraden van moeder worden doorverkocht en de ondernemersrekening van vader wordt geplunderd", weet een jongerenwerker (RW14ZH) uit een recente casus. Maar een jongerenwerker in de hoofdstad (RW11NH) is niet altijd onder de indruk van 'zijn boefjes' in de buurt. "Ze zijn inventief qua criminaliteit en streetwise, maar niet superslim. Drie van mijn groep werden laatst gepakt omdat ze een aantal keer hadden geluncht in hetzelfde hotel zonder te betalen."

3) Drugsdelicten

In voorgaande metingen vertelden professionals over groepen die betrokken zijn bij handel in o.a. cannabis, snus, vapes en lachgastanks of lijst I middelen waaronder cocaïne en synthetische drugs (o.a. amfetamines en ecstasy). In de coronaperiode zakte de handel in (vooral ecstasy en amfetamine) vanwege het sluiten van feestlocaties. Maar 3-MMC, cannabis en

lachgas beleefden een opmars in sommige kringen. Sommige groepen stapten over van straathandel naar een meer onzichtbare bezorgmarkt van speciale apps (o.a. Snapchat, WhatsApp en Signal). Een kleine groep 'uitgekookten' in een Betuws dorp (RO03GE) speelt 'ideaal' om het systeem te slim af te zijn. Ze gaan naar school om niet op te vallen en verwerven intussen hun inkomsten met dealen. Soms ligt de handel stil als er geen aanvoer is. Er zijn ook groepen waarvan de leden met korting groot inkopen en vervolgens de drugs onderling verdelen.

"Deze jongeren willen zich snel doorontwikkelen omdat ze niet van school houden. Een deel gaat de verkeerde kant op, maar er zitten ook creatievelingen tussen. Ze zetten nog geen drugslijn op maar beginnen wel met het verkopen van snus en vapes. Het lijkt een kwestie van tijd tot ze overgaan naar het verhandelen van andere drugs." (RW14ZH)

Een jongerenwerker in de hofstad (RW14ZH) heeft ook zijn twijfels of verkopers van snus en vapes het daarbij laten. "Er zit een stoerheidsfactor aan. Het proces, het stigma van drugs-handel (bellen, handelen, iemand sturen om het te brengen) dat verheerlijken ze, het snelle geld..."

In deze vierde meting is in twee derde van alle groepen (n=22) sprake van drugshandel en/of -verkoop of is daar een vermoeden van. Soms is het klip en klaar wanneer jongeren worden veroordeeld voor bezit of transporteren van drugs. En soms vertellen leden uit de groep of de verkopers zelf het in vertrouwen tegen een jongerenwerker. Een deel van de handelaren houdt zich bezig met de verkoop van snus, maar vooral van vapes en cannabis aan leeftijdsgenoten of vrienden uit eigen kring. Beginnende verkopers, soms aangestuurd door iemand die de drugs levert, leren de kneepjes van het vak. Soms gebeurt dit ook uit dwang als gevolg van schulden of vanwege een manipulatieve relatie met de opdrachtgever waarbij de katvanger het meeste risico loopt. Er zijn ook jonge verkopers in het land die zich louter hebben toegelegd op vapes die zichtbaar aan populariteit hebben gewonnen. Anderen verdienen wat bij met het topjesknippen van wiet. Er zijn ook fracties in beeld die hoger in de rangorde zitten en betrokken zijn bij drugssmokkel en -transport. Zij dirigeren vooral en hebben connecties met zware criminaliteit. Een deel van de jongeren komt uit families die hun sporen al verdiend hebben in de drugshandel.

Over het groeiende aandeel jongeren die op een of andere wijze betrokken raakt bij drugs-handel, maken professionals zich al jaren zorgen. Door het hele land vangen we verhalen op over jongeren die in de invloedsfeer (dreigen te) komen van zwaardere groepen in de misdaad. Vooral de lichtbegaafde groep is extra kwetsbaar.

"Degene die zijn aangehouden zaten in een drugspand. Andere jongeren namen gewoon hun plek in. De troep moet verkocht worden en status moet worden gewonnen. Een enkeling die nog iets hoger in die wereld zit, blijft buiten ons beeld. Soms zit ie wel eens op het plein. Hij is degene die anderen aan het werk zet, en ook slimmer is dan de rest. Hij laat anderen voor zich rijden, zodat hij zelf niet opvalt." (RW19ZH)

In sommige gemeenten is de politie op de hoogte van jongeren actief in de drugshandel, maar lijken de prioriteiten elders te liggen. Te weinig capaciteit om door te pakken komt ook voor. Maar we horen ook verhalen dat de politie invallen heeft gedaan in een drugspand of een drugslijn heeft opgerold.

4) Gewelddelicten

In verschillende groepen zitten 'geharde' jongeren en soms subgroepjes die vanuit de straatcultuur zijn doorgroeid naar een hoger echelon van de misdaad. In dit milieu wordt bedreiging en geweld niet geschuwd als het moet. Vooral de drugshandel is lucratief, maar evenzeer een tijdbom als het misgaat. Een mislukte transactie; een drugspartij die wordt ontvreemd; geld dat nog te goed is van iemand die ondergedoken zit. Jongeren die in beeld zijn gekomen bij een andere bende ervaren haast permanente stress. Voor jongerenwerkers blijft het soms gissen wanneer iemand in zo'n benarde positie zit en niet het achterste van zijn tong durft te laten zien. Onderling geweld met gebruikmaking van wapens (boksbeugels, messen en vuurwapens) komt soms voor, evenals het koketteren op sociale media van drugscriminaliteit.²⁷ In sommige groepen zijn jongeren betrokken bij (of slachtoffer geweest van) steekincidenten of een clash tussen supportergroepen, groepen uit andere buurtgroepen of tussen rivaliserende drillrapgroepen. Ook online bedreigingen komen voor. Soms gaat het om bijna niks, maar slaat toch de vlam in de pan.

"Groepen die rivaliseren spelen heel graag stoer. Voor je buurt opkomen, terwijl ze niet weten voor wie eigenlijk. Het gaat niet om geld, het gaat om niks. En juist dat maakt het gevaarlijk. Een kleine sneeuwbal kan zo snel groot worden. We willen voorkomen dat net als zeven jaar geleden iemand na messteken komt te overlijden." (RW14ZH)

SIGNALEN

In het vorige hoofdstuk is de thuissituatie en woonomgeving van de jongeren beschreven en in dit hoofdstuk de mate van delinquent (groeps)gedrag. We vroegen aan professionals welke veranderingen en ontwikkelingen (ten opzichte van een jaar geleden) zich op deze drie belangrijke, en deels overlappende leefgebieden hebben voorgedaan.

In de **tweede meting** (2020-2021) stond de coronacrisis centraal en zagen de professionals hoe het geregeld tot protesten kwam van jongeren die boos en gefrustreerd waren over alle maatregelen. Jongeren werden beboet, thuis liepen de spanningen op, scholen en jongerencentra gingen dicht en een zinvolle dagbesteding ontbrak. Een groeiende groep voelde zich somber en eenzaam. Uit verveling gingen meer samen 'klieken' en nam de verleiding om middelen te gebruiken toe. Jongeren kregen vaker een aanvaring met handhavers. .

In de **derde meting** (2022-2023) zijn de gevolgen van de coronaperiode in sommige groepen nog steeds voelbaar. Professionals zien zowel positieve als negatieve ontwikkelingen. In *positieve* zin

²⁷ In een analyse van de beeldtaal op sociale media-accounts van geruchtmakende jongerengroepen zitten opvallend vaak foto's en zelfgemaakte videoclippen met softdrugs, blokken cocaïne, wapens en pakken geld, die de winstgevendheid van de criminaliteit suggereren. (zie: Roks & Van den Broek, 2017).

probeert een deel van de jongeren ondanks alle ups en downs zijn/haar leven weer op te pakken. Hun zelfvertrouwen en eigenwaarde (soms met psychologische begeleiding en hulp) neemt toe. Met het luwen van de protesten en het slinken van ontevreden groepen wordt het straatbeeld weer rustiger in dorpen en steden. Maar er zijn ook *negatieve* ontwikkelingen. Een deel van de jongeren is moeilijk te motiveren, kampt met aanhoudende psychosociale problematiek of blijft zich verzetten tegen autoriteiten. Sommige van hen beleven snelle criminele carrières in de drugshandel. Veel psychosociale problematiek (o.a. depressie, somberte) gaat samen met meer druggebruik. Het midde-
lengebruik in sommige groepen is fors gegroeid.

ONTWIKKELINGEN (VIERDE METING)

Welke veranderingen of nieuwe ontwikkelingen zien professionals ten opzichte van een jaar geleden? En kunnen er ook succesfactoren worden benoemd die hebben geleid tot een positieve gedragsverandering of minder problemen in de groep.²⁸ We hebben de antwoorden van professionals verdeeld in positieve en negatieve ontwikkelingen. De professionals hopen natuurlijk dat iedereen in de groep goed terecht komt, maar ook zij weten dat sommigen bij onveranderd gedrag uit de boot gaan vallen. En soms moet een jongerenwerker het antwoord schuldig blijven, zoals in een Gelderse volkswijk (RO02GE) het geval is: "Er gebeurt nu veel minder op straat, maar ik maak mij wel zorgen wat er achter de voordeur gebeurt."

POSITIEVE ONTWIKKELINGEN

Jongerenwerkers zijn vaak getuige van een stormachtige periode waarin er veel kan gebeuren in een groep. Ondanks alle strubbelingen en zorgen in een groep, schrijdt ook de tijd van volwassenwording voort en gaan jongeren keuzes maken die ook voor henzelf goed is, in plaats van telkens mee te lopen met de rest. Een deel van hen hangt minder vaak op straat, komen minder in aanraking met politie, wonen inmiddels op zichzelf en raken ook uit het zicht van jongerenwerkers. De groep wordt kleiner of gaat op in een andere groep. Sommige professionals refereren nog naar de periode na corona toen jongeren meer vrijheid kregen en de meesten de draad weer oppakten. Een Groningse jongerenwerker (RN04GR) hierover: "Inmiddels heeft iedereen zijn plek weer gevonden en worden er plannen gemaakt." Ook in een Gelderse stad (RO04GE) toonden jongeren veerkracht en zag de jongerenwerker dat de criminaliteit substantieel afnam, met uitzondering van een klein clubje die radicaliseerde en zich aansloot bij een harde voetbalsupporterskern.

Jongerenwerkers zien ook successen als jongeren meer gesteund worden door het thuisfront of geïnspireerd door rolmodellen 'gezondere keuzes' gaan maken. Het betrekken van ouders en het organiseren van oudergroepen wordt ook als een succesfactor gezien. En soms leidt een meer groepsgerichte aanpak tot succes, zoals in de stad in Drenthe (RN02DR) waar ketenpartners in het onderwijs, sociale, veiligheids- en zorgdomein hecht met elkaar optrekken. In de hoofdstad hetzelfde, waar door een speciale groepsaanpak het straatdealen bij een

²⁸ Die vraag kan niet iedereen beantwoorden omdat er ook nieuwe groepen meedoen of de jongerenwerker nog onvoldoende beeld heeft van groep.

oudere groep (18-plussers) minder dominant is geworden en ook geleid heeft tot minder heftig middelengebruik bij de jongere groep. Ook uit een kleinere plaats in Noord-Holland (RW03NH) komen bemoedigende berichten ten opzichte van de voorgaande meting. Nu de meeste jongens een dagbesteding hebben, wordt er minder gehangen en geblowd op straat. In de hofstad (RW09ZH) klinkt eenzelfde geluid. Na de lockdowns moesten jongeren eerst stoom afblazen. Maar sinds de komst van een voetbalveldje wordt het straathangen vaker afgewisseld met voetbalwedstrijdjes. Veranderingen in een buurt (renovatie of sloop van oude panden) kunnen soms leiden tot minder overlast.

NEGATIEVE ONTWIKKELINGEN

Daarnaast worden er ook negatieve ontwikkelingen gemeld die soms systemisch van aard zijn. Bijvoorbeeld als er rot in een sociaaleconomisch zwakke buurt zit. Nieuwe initiatieven vanuit de gemeente en woningbouwcorporaties vertalen zich niet meteen in succesverhalen. En sommige groepen blijven ondanks alle inspanningen onverbeterlijk. In een oostelijk grensdorp (RO01GE) zit de helft inmiddels in een hulpverleningstraject, met vooralsnog weinig resultaat. Gelet op de situatie waarin ze zitten, zouden ze volgens de jongerenwerker het meest gebaat zijn bij het opbouwen van een nieuw sociaal netwerk. Maar in een dorp waar iedereen elkaar tegen blijft komen, is dat nog niet zo eenvoudig. Overlast en geweld lijkt zich in sommige kerngroepen zelfs te verharderen. Een streetcornerworker in de hoofdstad is somber over jongeren die moedwillig lijken te kiezen voor deelname aan drugscriminaliteit. De groep lijkt eerder te groeien. Met de onderliggende psychosociale problemen wordt niks gedaan.

4 GROEPEN, CULTUUR EN DOMEINEN VAN GEBRUIK

INLEIDING	36
4.1 GROEPSBINDING EN DOMEINEN VAN GEBRUIK	37
DOMEINEN VAN GEBRUIK	38
PRIVÉDOMEIN.....	38
INSTITUTIONEEL DOMEIN.....	38
PUBLIEK DOMEIN	38
RECREATIEDOMEIN	39
UITGAANSDOMEIN	39
GROEPSBINDING	39
KENMERKEN GROEPSBINDING	39

INLEIDING

In dit hoofdstuk gaan we in op groepsgedrag en -culturen in dorpen en stadswijken. Wat hebben groepen met elkaar gemeen en waarin verschillen ze? Professionals die met jongere groepen werken hebben soms tijd nodig om uit te pluizen met wat voor type groep zij van doen hebben. Sommige groepen zijn als los zand, terwijl andere groepen erg hecht zijn. Er zijn groepen die sterk op het dorp of volkswijk zijn gericht, terwijl andere groepen veel mobieler zijn en hun vertier vaak elders zoeken.

In de tweede meting (2020-2021) beschreven we vooral de impact van corona op groepsgedrag. Bij een derde van de groepen, die stevig ingebed zijn in een lokale dorpscultuur of stadswijk, veranderde er weinig. Eveneens een derde ging zich meer verschuilen in duinen, bossen, bunkers, grotten, keten en veranda's, om onder de radar te blijven van handhavers. En een derde van de groepen groeide aanvankelijk fors als gevolg van sluiting van buurtcentra, horeca en sportverenigingen en -scholen. Door ingrijpen van handhaving werden veel jongeren beboet en waren er ook schermutselingen. De groepen splitsten zich daarna op in kleinere formaties.

Wat groepen vaak gemeenschappelijk hebben is dat de groeps cultuur voor een deel wordt ingekleurd door de omgeving. Het maakt veel uit of je opgroeit in een rurale omgeving met veel boerenbedrijvigheid, in een moderne Vinexwijk of in een volks stadsdeel. Later bij de hoofdstukken over middelengebruik zien we dat afkomst en cultuur voor een deel ook de keuze voor bepaalde middelen beïnvloedt. De notities in dit hoofdstuk over groepen, culturele verschillen en middelengebruik in domeinen nemen we mee naar het hoofdstuk waar we vier profielen beschrijven van risicogroepen in relatie tot middelengebruik.

4.1 GROEPSBINDING EN DOMEINEN VAN GEBRUIK

Adolescenten zoeken vaak contact met leeftijdsgenoten en streven naar cohesie in de peer-groep als basis voor (toekomstige) vriendschappen.²⁹ Adolescenten zitten in een levensfase waar ze voor het eerst buiten de familie een sociaal netwerk (peergroep) proberen op te bouwen. Het aangaan van vriendschappen versterkt het positief zelfbeeld en geeft zelfvertrouwen. Conflicten worden daarentegen als zeer ingrijpend ervaren.³⁰ Professionals werken ook met jongeren die zich herkennen in de ander vanwege eenzelfde lotsverbondenheid, muzieksmaak of stijlkeuze.

Hoewel we vragen naar psychosociale problemen en delinquentie, is lang niet elke groep overlastgevend of problematisch. Er zijn ook jongeren die veel sporten, allerlei baantjes hebben, van shoppen houden of gamen en geen zin hebben om zomaar rond te hangen op straat. Er zijn ook groepen die zich willen profileren in expressieve en performatieve aspecten (o.a. sportattributen, taalgebruik, gadgets, kledingstijl) en eerder bij *street cool* horen.³¹ In deze monitor worden ook groepen besproken die meer lijken op de klassieke straatgroepen.³² Elementen die kenmerkend voor en onderdeel zijn van een straatcultuur, zijn onder andere gedeelde ervaringen, kennis, betekenissen en symbolen die belangrijk zijn voor hun manier van leven, en die als morele opvattingen en gedragscodes terugkomen in hun verhalen en door hun straatwaarden worden gecultiveerd en bestendigd.³³

Groepen en culturele herkenning

Met de voortschrijdende technologie komt ook het onderzoeksterrein van de virtuele etnografie tot bloei in de laatste decennia, waarbij ook virtuele straatculturen bron van onderzoek worden.³⁴ Bestudering van sociale media kan een rijke inkijk geven in hoe jongeren en groepen zich profileren en laat zien dat een visuele (straat)cultuur 2.0 een dominantere factor is geworden in het alledaagse leven van jongeren. Reden waarom sommige (ambulante) jongeren- en meidenwerkers (online) op de hoogte willen blijven van activiteiten in de groep. Nieuwe hypes en rages (o.a. drillrap, lachgasfeestjes en 3-MMC) kunnen snel viraal gaan en leiden tot maatschappelijke discussie en morele afkeuring. In de tweede meting (2020-2021) trok vooral drillrap de aandacht van professionals, toen groepen in grote steden in videoclips elkaar uitdaagden.³⁵ Maar ook de noeste plattelandsjeugd is vertegenwoordigd in deze

²⁹ Hoijtink, 2007.

³⁰ Weijers & Eliaerts, 2008.

³¹ Ilan, 2015.

³² In de Nederlandse etnografische onderzoekstraditie wordt ruim vijftig jaar onderzoek gedaan naar straatculturen van diverse pluimage en vaak woonachtig in grote steden; o.a. jonge hoeselaars in de Amsterdamse Bijlmer (Sansone, 1992), jongeren van Marokkaanse achtergrond in Rotterdam (Van Gemert, 1998) en Marokkaanse jongeren in Amsterdam Nieuw-West (De Jong, 2007).

³³ De Jong, 2007.

³⁴ Roks, 2015; Roks & Van den Broek, 2017; Kozinets, 2010.

³⁵ Een studie over de Rotterdamse drillcultuur belicht de relatie tussen muziek, geweld, straatcultuur en sociale media (Roks & Van den Broek, 2020).

monitor. Zij hebben juist meer affiniteit met de rurale cultuur, met 'hard werken', met keten-bezoek of met typische feesten als de Zwarte Cross dat elk jaar in de zomer honderdduizenden mensen trekt.

DOMEINEN VAN GEBRUIK

Aan de hand van verhalen van professionals onderscheiden we vijf verschillende domeinen waar middelen worden gebruikt: (1) privé-domein; (2) institutioneel domein, (3) publiek domein, (4) recreatiedomein; en (5) uitgaansdomein. Het zal niet verbazen dat veel drugsgebruik buiten het ouderlijk toezicht plaats vindt. Toch is het soms dicht in de buurt op het eigen erf in een keet of op de veranda in de achtertuin. Er zijn jongeren waar ook ouders (mee)blowen, cocaïne gebruiken of in de handel zitten of waar een oudere broer als bijverdienste cocaïnekakjes aan het vouwen en vullen is voor een dealer. De grootste afstand is in milieus waar ouders (zeer) gelovig of streng op drugs zijn naar hun kinderen toe.

PRIVÉ-DOMEIN

Hieronder verstaan we plekken in en rondom het huis waar jongeren opgroeien en elkaar treffen. In de kleinere plattelandsgemeenten komen jongeren vaak bijeen op veranda's of in keten, tuinhuisjes, schuurtjes en garages. Hier vindt voornamelijk alcoholgebruik plaats, al dan niet onder toezicht van ouders. Er is over het algemeen geen strikte leeftijdsscheiding tussen minderjarigen en jongvolwassenen. Er zijn ouders die liever hebben dat hun kroost thuis drinkt in plaats van in de kroeg, wat overigens nog niet wil zeggen dat jongeren thuis minder drinken. In de steden wordt er minder gebruikt in het privé-domein. Dat geldt zeker voor jongeren met een migratieachtergrond, waar middelengebruik vaak nog een groot taboe is en jongeren naar andere domeinen uitwijken om te gebruiken. In Nederlandse groepen wordt soms wel thuis, in de tuin of in een box gedronken en geblowd.

INSTITUTIONEEL DOMEIN

Hieronder scharen we scholen, buurt- en jongerencentra, opvanghuizen en begeleid wonen projecten. Jongerenwerkers en andere professionals staan vaak niet toe dat hier wordt gedronken of geblowd. Soms is er een compromis en mogen jongeren wel in de buurt blowen of drinken. Het komt voor dat groepjes vooraf of na afloop van een bezoek aan het jongerencentrum gaan gebruiken. In begeleid woonprojecten is het, ondanks huisregels, moeilijker voor toezichthouders om te controleren. Een kamer bij een vriend kan een ideale *hang out* zijn om te chillen en te gebruiken. Het gaat wel opvallen als er meer toeloop is, met het gevaar dat een jongere zijn/haar kamer moet verlaten.

PUBLIEK DOMEIN

Het gaat hier om allerlei locaties in de buitenwereld (o.a. park, strand, speeltuin, voetbalkooi, skatebaan, portiek) vaak in de omgeving waar jongeren opgroeien. Veel van deze hangplekken zijn bekend bij handhavers en ambulante jongerenwerkers. In coronatijd weken jongeren nog verder uit naar plekken in nabijgelegen natuur- en recreatiegebieden. Er zijn groepen die een vaste stek hebben waar ze (sindsdien) bijeenkomen. In de afgelopen jaren zijn ook

parkeerplekken in zwang geraakt o.a. bij jongeren met een migratieachtergrond of bij minderjarigen, die te jong zijn voor het uitgaansleven. De auto als ultieme hangplek omdat je kunt schuilen als het slecht weer is, je makkelijk kunt verplaatsen en minder snel weggestuurd wordt door handhavers. Vooral lachgas heeft in sommige groepen furore gemaakt als een 'ideale autodrug' om te chillen en spacen. In hoofdstuk 3 zien we dat het samenkomen van een groep nogal eens kan leiden tot overlast en uitwaaiende criminaliteit elders in de buurt. Hier wordt soms tegen opgetreden met een speciale groepsaankpak of een APV (algemeen plaatselijke verordening).

RECREATIEDOMEIN

Hier gaat het om locaties (o.a. camping, vakantiehuisje, hotelkamer, Airbnb) waar groepen gepland naar toe gaan voor ontspanning en een feestje waar vrijelijk drugs kan worden gebruikt.

UITGAANSDOMEIN

In juridische zin is er een overlap tussen het (semipublieke) uitgaansdomein en het publieke domein. Toen het uitgaansleven in de coronaperiode op slot ging, kwamen daar (illegale) huisfeestjes en raves voor in de plaats. Sindsdien reizen veel jongeren in de zomermaanden weer naar festivals verspreid over Nederland. In sommige dorpen kun je zaterdag vertrekken met een speciale partybus die je zondag weer terug brengt. Behalve de grote festivals zijn er ook coffeeshops, shishalounges, cafés, plattelandsdiscotheken en concerten die jongeren bezoeken. Wie in een dorp op het platteland woont moet daarvoor naar een grotere gemeente. Er zijn ook jongerencentra die soms dansavonden organiseren voor hun bezoekers.

GROEPSBINDING

Een mix van factoren speelt een rol in de identiteitsvorming en binding aan een groep. Jongeren maken niet alleen massaal gebruik van sociale media, maar blijven elkaar ook fysiek opzoeken. De uitgebreide verhalen van professionals schetsen een goed beeld over wat een groep nu precies een groep maakt, met als kernvraag: Wat bindt een groep precies? In de opsomming van verschillende factoren wordt het duidelijk dat er groepen zijn die vooral clusteren op afkomst en buurt, terwijl er ook groepen zijn die meer clusteren op muziek of criminaliteit (drugshandel) en middelengebruik. Ook gedeelde symbolen kunnen richting geven aan de stiling van een groepscultuur. Sommigen hebben een sterke binding met een muziekgenre, een voetbalclub of met de skatecultuur.

KENMERKEN GROEPSBINDING

Hoewel de groepen moeten voldoen aan enkele inclusiecriteria (zie hoofdstuk 1) kunnen ze toch nog flink van elkaar verschillen. Om te begrijpen met welk groepen professionals werken, werd gevraagd om de groep te beschrijven, om een beter beeld te krijgen welke van de onderstaande collectieve waarden en culturele uitingsvormen naast afkomst een rol van betekenis spelen.

Afkomst (familie)

Jongeren groeperen zich vaak met anderen van dezelfde afkomst of (familie)achtergrond. Hoewel er soms sprake is van een multiculturele blend, zijn de meeste groepen qua afkomst toch vrij homogeen. Nederlanders in kleine dorpen trekken vaak op met andere Nederlanders en voor Marokkaanse jongeren in de grotere steden geldt hetzelfde. In enkele gevallen is er sprake van een niet-westerse blend, zoals het grote dorp (kleine stad) in Noord-Holland (RW03NH) waar jongeren naast een migratie- ook een vluchtelingenachtergrond hebben (o.a. Afghanistan, Syrië, Jordanië, Egypte). Ze zoeken elkaar al op sinds de brugklas en delen net als hun ouders een vergelijkbare geschiedenis. In een stad in Flevoland (RW01FL) gaat het om Surinaamse en Afrikaanse jongeren die een binding met elkaar voelen.

Buurt (woonwijk)

Jonge peers zijn in hun identiteitsvormende periode nog sterk gebonden aan hun woonwijk en zijn gevoelig voor elkaar, maar ook voor stigmatisering van de wijk. Jongeren in een Vinexwijk voelen zich minder snel buitenstaander dan jongeren in een (oud) dorp of op een eiland, die op hun beurt ook een zekere trots met zich meedragen. Groepen die in dezelfde wijk, buurt of dorp opgroeien ontleen daar, soms tot in het extreme, een zekere status aan. Er heerst een 'familiegevoel' dat ook wel eens in 'witte arbeidersbuurten' wordt gekoesterd. Het benadrukken van een postcode, specifiek woonblok of een beruchte buurt, zijn daar voorbeelden van. De jongeren kennen elkaar al van jongs af aan en hun (oudere) broer of zus heeft ook in zo'n groep gezeten. Jongeren die uit een zogenaamde beruchte buurt komen kunnen dit beeld gaan internaliseren door daarnaar te gaan handelen.³⁶

"De groep hier op het plein wordt gezien als 'straatratten' en zo zien zij zichzelf ook. Ze luisteren naar duistere hip-hop en drillrap. Criminaliteit wordt in deze muziek en ook in de groep geromantiseerd. Ze zijn erg chauvinistisch. Ze komen allemaal uit dezelfde wijk en dat verbindt hen." (RZ12LI)

Door in dezelfde wijk op te groeien en daar vaak ook hetzelfde onderwijs te volgen, kennen sommige jongeren in groepen elkaar al heel lang.

Groepsaard

Hier draait het om omgangsvormen, bejegening en de mate van gemeenschappelijke activiteiten. Er zitten 'warme' groepen tussen, waar jongeren om elkaar geven, solidair zijn en elkaar helpen als het moet. Iedereen mag zichzelf zijn en ze zijn hecht met elkaar, zoals bij de dorpsgroep in Oost-Groningen (RN04GR) "[...] waar iedereen met elkaar mee beweegt. Ze geven elkaar knuffels en boxen. Iedereen hoort erbij." Ook in enkele andere groepen vallen de vriendschappelijke banden op met respect voor elkaar, ongeacht wat je gender is en hoe je eruit wil zien. Ze zijn ruimdenkend en progressief georiënteerd. Er zijn ook groepen waar het tegenovergestelde gebeurt, waar groepsleden tegen elkaar worden uitgespeeld of vetes de sfeer bederven. Ook naar anderen buiten de groep is er veel onverdraagzaamheid. In een

³⁶ Krullerig, Mouktadibillah & De Vries, 2021.

Gelderse stad (RO04GE) houdt zich een harde kern op van voetbalsupporters die zich vaak vrouwonvriendelijk uit, vijandig is naar homo's en rechts is georiënteerd. Kortom het tegenovergestelde van alto-groepen.

Muzikale voorkeur

Sommige groepen profileren zich duidelijk met een muzikaal genre dat bij drillrap in extrema wordt beleefd door het ophemelen van de 'gangstercultuur', het showen van messen en zich onaantastbaar wanen voor politie. Maar ook het drillrap-genre is niet eenduidig. Terwijl de ene groep in de studio (soms in pandig in een jongerencentrum) lol maakt met elkaar en zich ook artistiek probeert te ontwikkelen, gebruikt de andere groep muziek als bezwering of agressieve uiting naar een crew in een ander stadsdeel of stad. In de hofstad (RW19ZH) zijn ze bekend met de drillrap-gril. Een jongerenwerker vertelt:

"Ze profileren zich online én op straat als een drillrapgroep en zetten zich af tegen andere drillrap-groepen. Ze zijn eigenlijk ontstaan toen ze onenigheid hadden met een groep uit een andere stad. Na een gevecht met een groep buiten de wijk zijn de jongens in de groep begonnen met rappen en gingen ze zich nog duidelijker profileren als drillrapgroep. Op het hoogtepunt van het conflict zijn toen twee jongens uit deze buurt neergestoken: één bij het wijkcentrum en één om de hoek."

Er zijn ook groepen waar elektronische muziekstijlen domineren die ook op uitgaansplekken worden gedraaid. Bekende stijlen zijn hardcore, hardstyle en hardtechno dat veel aanhangers trekt sinds de coronapandemie. Maar ook gothic-, punk- en metalgroepjes zijn er nog, hoewel beduidend kleiner in aantal. Maar bij veel groepen maakt het eigenlijk niet uit wat er door de week wordt beluisterd. Dankzij het onuitputtelijke Spotify loopt alles door elkaar, van smart-lappen tot house, rock en rap. In deze groepen speelt een specifieke muziekstroming in het culturele DNA een geringe rol.

Werkethos

Bij de oudere groepen (jongvolwassenen) op het platteland kan ook het werk (vaak praktische, zware beroepen) een centrale rol spelen. "De mentaliteit hier is hard werken, veel werken en veel geld verdienen", zegt een ambulante jongerenwerker (RZ08ZH) op een (schier)eiland. Jongeren die de kantjes ervan aflopen of veel ziek zijn, krijgen een bepaalde naam die hun kansen op de arbeidsmarkt kleiner maakt. Blowen en drinken wordt geaccepteerd, zolang het werk er maar niet onder leidt.

Sport

Er zijn groepen waar iedereen alcohol drinkt, blowt of andere drugs gebruikt. Maar er zijn geen groepen waar iedereen aan sport doet. En toch speelt sport bij veel subgroepen een belangrijke rol. Professionals hameren er soms op dat sport goed is voor teambuilding, verveling tegengaat, discipline brengt én gezond is. Naast teamsporten zijn er ook jongeren die individueel trainen en/of meer lichaamsgericht (bodybuilding) zijn gefocust in de sportschool. Jongeren die graag sporten, blijven minder vaak hangen op straat. Jongerenwerkers zien vaak

een scheidslijn tussen die groepjes. Er zijn jongeren die wel willen, maar het niet lukt om stappen te maken. Soms gaat een jongerenwerker mee naar de sportschool ter ondersteuning. In een stad in Gelderland (RO04GE) wordt het verschil tussen de hang- en sportgroep met de jaren groter. Terwijl de hangkern steeds vaker vervalt in vandalisme, vechtpartijen en middelengebruik, maakt het andere deel vaker gezonde keuzes door ook te minderen of stoppen met blowen. In een Zeeuws stadje (RZ11ZE) is het juist het voetbal en niet het blowen dat de groep verbindt.

Criminaliteit

We hebben eerder gezien (hoofdstuk 3) dat criminaliteit soms aan groepen blijft kleven, waardoor ze moeilijker bereikbaar worden voor professionals. Deze proberen (samen met zorg en handhaving) er op hun beurt alles aan te doen om de negatieve invloed van een criminele kerngroep zo veel mogelijk in te dammen. De angst is reëel dat een nieuwe jonge aanwas valt voor 'lucratieve' misdaad. Een jongerenwerker in de hoofdstad (RW11NH) zegt hierover:

"Op de zogenaamde 2% zit een aanpak op. Die proberen we echt uit de criminaliteit te houden. Ze zijn nu 14-15 jaar, maar je ziet aan alles dat ze vatbaar zijn voor illegale praktijken en gebruik. Ze komen uit de buurt, zitten formeel nog op school maar presteren steeds slechter."

In de hofstad (RW19ZH) kunnen ze erover meepraten als een groep op alle punten negatief scoort: problemen op school, problemen op straat, geen werk, contacten met politie. "Vervolgens gaan ze het zoeken in de criminaliteit. Het begint met fietsen- en scooterdiefstal en mondt uit in berovingen, fraude en drugshandel." Ook in de Betuwe (RO03GE) laat de dorpsgroep zich niet makkelijk sturen. Het middelengebruik is gestegen ondanks inzet van meer hulpverleners, wijkteams en Halt. Er is meer betrokkenheid bij handel in nepkleding en drugs-handel (3-MMC, cannabis alcohol, vaperen en illegale sigaretten).

5 MIDDELENGEBRUIK: VIER PROFIELEN

INLEIDING	43
5.1 MIDDELENGEBRUIK IN GROEPEN	46
MOTIEVEN VAN GEBRUIK.....	47
RISICOJONGEREN EN DRUGS: VIER PROFIELEN	48
EIGENHEIMERS (BUITENBEENTJES).....	49
GANGSTA'S (BROEDERS, SOLDATEN).....	50
EXPRESSIONISTEN	50
GETROEBLEERDEN (KWETSBAREN)	51

INLEIDING

Over de hele linie gezien loopt het middelengebruik als een rode draad door veel groepen. Professionals zien dat het middelengebruik een steeds belangrijkere rol gaat spelen naarmate jongeren ouder worden, beginnen te experimenteren en gaan clusteren in gebruikersgroepjes. Bij het construeren van een eigen identiteit zoeken ze ook identificatie met gelijkgestemden. In de Nederlandse geschiedenis van muzikale subculturen liggen de voorbeelden (o.a. ravers, clubbers, trancers, rappers, gabbers) voor het oprapen.³⁷ Ook gebruikers kunnen een 'collectieve identiteit' creëren waarbij sommige middelen in specifieke scenes van symbolische betekenis kunnen zijn net een sterk 'wij-zij' gevoel.³⁸ In de ontwikkeling van het middelengebruik door de tijd heen wordt tegenwoordig steeds meer gesproken over 'normalisering' van drugs dat zich niet meer alleen tot het uitgaansleven in de Randstad beperkt, maar zich ook verspreid heeft naar heterogene groepen op het platteland.³⁹ Het samen gebruiken van drugs zien professionals ook als een belangrijke bindende factor.

In de voorgaande edities van Antenne Nederland beschreven we dat kwalitatief drugsonderzoek in rurale gebieden voor lange tijd een onderbelicht thema was in drugsonderzoek. Vanaf 1989 volgde meer onderzoek in dorpen (o.a. Spakenburg, Volendam en Urk).⁴⁰ Hoewel er (in absolute aantallen) minder gebruikers op het Nederlandse platteland wonen dan in de stad, is het verschil in prevalentie van drugsgebruik (het percentage gebruikers per capita) in de afgelopen decennia kleiner geworden.⁴¹ Een andere ontwikkeling is dat productie en gebruik van drugs op het platteland zich over meer gemeenten ging verspreiden en lokale bestuurders

³⁷ Ter Bogt & Hibbel, 2000.

³⁸ Lamont & Molnár, 2002.

³⁹ Planken, 2018.

⁴⁰ Korf et al., 1989; Korf, 2006; Van Rooy et al., 2011; Nabben & Korf, 2016b; Van Laar & Van Ooyen-Houben, 2016.

⁴¹ Korf et al., 1989; Stoele et al., 2004; Kool, 2005; Zoutendijk, 2005; Korf, 2006; Nabben, 2023.

vaker geconfronteerd worden met drugsgerelateerde criminaliteit.⁴² De hoge concentraties van amfetamine en cocaïne in het rioolwater waren volgens bezorgde bestuurders en inwoners een veeg teken dat 'normalisering' van drugsgebruik (naast cannabis) ook onder plattelandsjongeren gaande is.⁴³ Deze zorg wordt ook door jeugd- en straathoekwerkers en preventiewerkers gedeeld.

Met 'normalisering' overigens werd oorspronkelijk iets anders bedoeld.⁴⁴ Maar in de loop van de jaren '90 hebben Britse sociologen dit begrip gekoppeld aan 'normalisation' van middelengebruik als een autonoom sociaal proces dat de subcultuur ontstijgt.⁴⁵ Deze ontwikkeling wordt vooral toegepast op 'recreatieve gebruikers', mede ook na de snelle en brede verspreiding van ecstasy.⁴⁶ De popularisering van 'club-drugs' heeft ook in Nederland ertoe geleid dat het middelengebruik een vast repertoire werd in het uitgaansleven. Maar omdat middelengebruik nog steeds over specifieke groepen gaat, spreken sommigen liever van 'differentiated normalisation'.⁴⁷

Behalve stilistische culturele verschillen (tussen groepen) zijn er ook sociale verschillen als klasse, geslacht, etniciteit en geografische herkomst. Door zelf symbolische grenzen en concepten te construeren worden objecten, mensen, handelingen, maar ook tijd en ruimte gecategoriseerd. Het groepsgevoel en gevoel van gelijkheid bezegelen de collectieve identiteit.⁴⁸ In tegenstelling tot de symbolische grenzen, kenmerken sociale grenzen zich door het indelen van groepen mensen.⁴⁹ Individuen creëren een sociale identiteit door het maken van een 'in-group' (insiders) en een 'out-group' (outsiders) om daarmee een bepaalde superioriteit boven anderen te hebben en daarmee net zo goed stereotiepe oordelen te hebben over hun omgeving.

In sommige studies die vooral het riskant 'pleziergedrag' beschrijven, wordt het drugsgebruik als een vlucht gezien uit de banale dagelijkse routine en als reactie op een snel veranderende wereld.⁵⁰ De afwezigheid van sociale controle kan de drang tot excessen en kicks vergroten.

⁴² De Lange, Streefland & Van de Reep, *Drugslabs verspreiden zich als plaag over het land*, FD, 7 mei 2021; De Lange, Streefland & Van de Reep, *'Drugsgebruik op het platteland hoort bij de arbeiderscultuur'*, FD, 9 mei 2021; De Lange, Streefland & Van de Reep, *'We dreigden greep op het drugsgebruik te verliezen'*, FD, 10 mei 2021; De Lange, Streefland & Van de Reep, *'Drugproblemen infecteren lokale gemeenschappen'*, FD, 11 mei 2021.

⁴³ Boekholt, 2021

⁴⁴ In de oorspronkelijke betekenis werd normalisering in Nederland als (normatief) beleidsdoel gezien (geen uitsluiting, maar insluiting) ter voorkoming óf terugdringing van (gemarginaliseerde) groepen drugsgebruikers. De term normalisering was oorspronkelijk (jaren '60, '70 en '80) van toepassing op marginale en deviante (verborgen) populaties die slecht bereikbaar waren voor hulpverleners. De afname van deze marginalisatie en van de daarmee gepaard gaande stigmatisering werd normalisering genoemd en behelsde een positieve ontwikkeling: normalisering om adequate preventie (harm reduction) mogelijk te maken.

⁴⁵ Parker, Aldridge & Measham, 1998.

⁴⁶ Duff, 2005; Measham, Newcombe & Parker, 1994; Parker, Williams & Aldridge, 2002; Measham, 2016.

⁴⁷ Fitzgerald, Mazzerole & Mazzerole, 2013; Shildrick, 2016; O'Gorman, 2016.

⁴⁸ Collins, 2004.

⁴⁹ Lamont & Molnár, 2002.

⁵⁰ Hayward, 2004; Presdee, 2000; Young, 2007.

Zo heeft het isolement tijdens de coronaperiode zowel in urbane als rurale settings geleid tot andere rituelen van bijeenkomen en gebruiken en met deels ook andere middelen.⁵¹ Een verhoogde blootstelling van 3-MMC in jonge (nog onervaren) dorpsgroepen hebben weliswaar geleid tot meer acceptatie en bereidheid om te experimenteren, maar ook tot nieuwe gezondheidsrisico's.⁵² Daarom is het van belang om ook naar aard en omstandigheden van het middelengebruik te kijken.⁵³

Drug, set en setting

Professionals kunnen rijkelijk putten uit voorbeelden van middelengebruik in groepsverband. Waarom deze middelen, met wie, waar en wanneer? Het drug-, set- en setting-model van Zinberg kan professionals helpen om de aard van middelengebruik in groepen beter te begrijpen.⁵⁴ Bovendien kan het gebruik (frequentie en prevalentie) en middelenvoorkeur per groep flink verschillen.

De factor 'drug' (middel) heeft betrekking op de farmacologische eigenschappen van de stof (en de biologische respons) die weer samenhangen met de dosis, gebruiksfrequentie en de wijze van toediening (bijvoorbeeld slikken, roken, snuiven, spuiten). De factor 'set' (mens) verwijst naar kenmerken van de gebruikers, zoals persoonlijkheidsstructuur, verwachtingen ten aanzien van de effecten van een drug, mentale voorbereiding en gemoedstoestand van de gebruiker. De 'setting' (milieu), ten slotte, omvat fysieke, sociale en culturele omgevingsfactoren.

De basis voor gecontroleerd drugsgebruik hangt volgens Zinberg nauw samen met waarden en gedragsregels ('sociale sancties') en gedragspatronen ('sociale rituelen'). Samen vormen ze de informele sociale controle binnen een groep drugsgebruikers. Sociale rituelen dragen – zeker bij illegale drugs – een vaak sterk gestileerd karakter dat onder meer tot uitdrukking komt in een specifieke wijze van gebruik, de keuze van de fysieke en sociale setting, de activiteiten die worden ondernomen en de strategieën die worden gevolgd om ongewenste effecten te minimaliseren. De informele sociale controle, die tegelijkertijd uit rituelen en sancties bestaat, is van toepassing op elk middel, inclusief alcohol. Het bestaan van sociale sancties en rituelen wil overigens niet zeggen dat deze per se effectief zijn en automatisch worden nagevolgd of altijd controle bevorderend werken. Herhaaldelijk excessief gebruik of het niet

⁵¹ In de tweede meting (2020-2021) had de coronacrisis ook een grote invloed op het middelengebruik van jongeren in dorpen en steden.

⁵² Er loopt momenteel onderzoek naar jonge gebruikers van designerdrugs (o.a. 3-MMC) in enkele rurale regio's (nog niet gepubliceerd).

⁵³ Een grote studie naar de gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland laat zien dat jongeren uit onvolledige gezinnen vaker (zowel ooit in het leven als de laatste maand) roken, alcohol drinken, cannabis alsmede XTC en lachgas gebruiken dan jongeren uit volledige gezinnen (Stevens et al., 2018).

⁵⁴ Zinberg, 1984. Set en setting zijn termen die verwijzen naar psychologische, sociale en culturele parameters die de reactie op drugs mede vormgeven. Dit concept wordt oorspronkelijk beschouwd als fundamenteel voor psychologisch onderzoek omdat ook niet-farmacologische factoren invloed kunnen hebben op het beleefde effect. Het model werd ook toegepast op andere middelen zoals cocaïne, alcohol en MDMA (Hartogsohn, 2017).

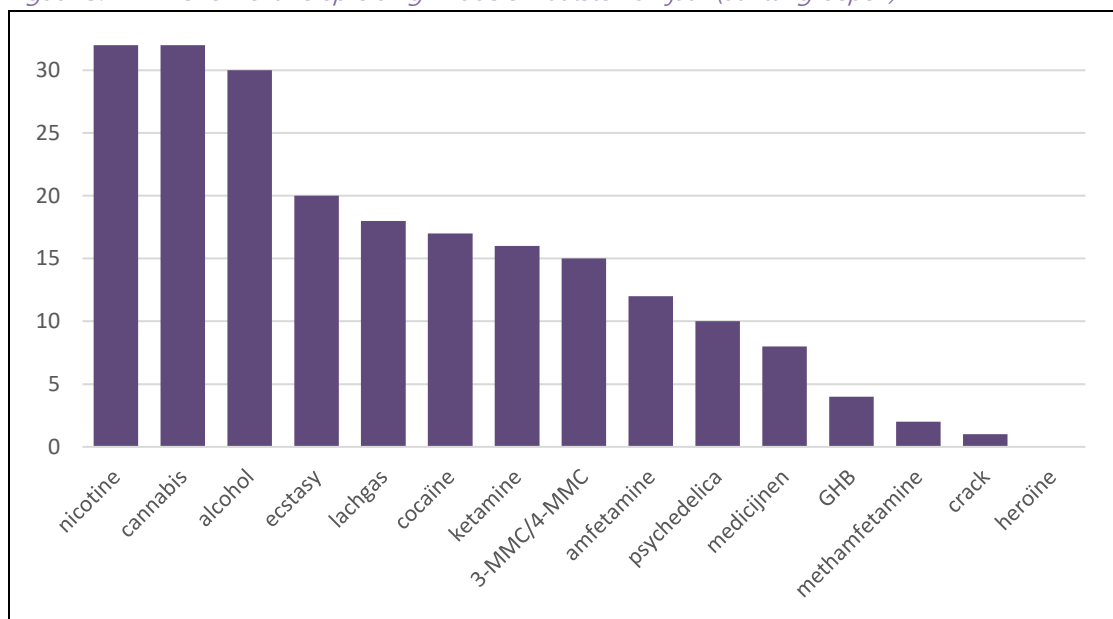
naleven van afspraken kunnen leiden tot sancties en zelfs uitsluiting van de groep. Andersom gebeurt ook wanneer een jongere zich niet meer prettig voelt bij het heftige gebruik in de (vrienden)groep en er afstand van neemt.⁵⁵

Op grond van observaties zien professionals dat middelengebruik vaak plaatsvindt in subgroepen binnen een groter netwerk van deelnemers/vrienden. Soms is er van alles loos in zo'n groep en dienen drugs als uitvlucht. Maar er kan ook sprake zijn van meer gecontroleerd gebruik. Hoe dan ook. Voor veel professionals is het een uitdaging om het middelengebruik in een groep ter discussie te stellen als het gebruik uit de hand loopt of wanneer groepsleden meegezogen worden in een wereld van dealen, wiet telen, drugsproductie of het runnen van drugspannen

5.1 MIDDELENGEBRUIK IN GROEPEN

We vroegen aan professionals welk percentage in de groep een lijst van vijftien middelen in het afgelopen half jaar heeft gebruikt. Gedetailleerde informatie over het gebruik van de afzonderlijke middelen volgt in de komende hoofdstukken. Onderstaande figuur geeft een algemeen overzicht van het aantal groepen waarin het gebruik van een bepaald middel werd gerapporteerd. Duidelijk is dat nicotine, cannabis en alcohol het hoogst scoren. Methamfetamine en crack worden het minst gebruikt; en heroïne helemaal niet. Daartussenin scoren ecstasy en lachgas hoger dan overige stimulantia, overige narcosemiddelen en psychedelica.

Figuur 5.1 Overzicht verspreiding middelen laatste half jaar (aantal groepen)

⁵⁵ Nabben & Benschop, 2023.

MOTIEVEN VAN GEBRUIK

In gesprekken met professionals werd ook naar de motieven van gebruik gevraagd. Om welke middelen gaat het; waarom juist deze en in welke samenhang? In veel groepen spelen meerdere motieven een rol bij het middelengebruik. Hieronder een greep uit motieven van gebruik.

- Nieuwsgierig: experimenteren met anderen
- Ontspanning: na fysiek zwaar/hard werk; zelfmedicatie (ADHD)
- Werk: functioneel (tijdens werk)
- Thrillseeking: impulsief gedrag, stoer; reacties uitlokken; vechten als lol
- Hedonisme: lang doorgaan en weinig slaap
- Verveling: zingeving met drugs
- Verdooving; dempen; escapisme; vluchtgedrag
- Problemen thuis/persoonlijk
- Onzekerheid; laag zelfbeeld
- Uitzichtloosheid
- Trauma (o.a. jonge statushouders)

Differentiatie van middelengebruik en clustering groepen

Bovengenoemde motieven zeggen echter niet alles over de groepen. Alcohol, nicotine en cannabis scoren (bijna) overal, maar het percentage gebruikers kan per groep zeer verschillen. Ook de andere (illegale) middelen laten een heel gevarieerd beeld zien. Om hier meer duiding aan te geven hebben we gekeken naar kenmerken en patronen van gebruik in groepen. Wat bindt een groep? Is het alleen de buurt of spelen ook nog andere factoren een rol? In onze analyse van de groepen spelen bepaalde factoren een grote rol bij het middelengebruik, de specifieke voorkeuren van drugs, de momenten dat er wordt gebruikt et cetera. Op grond hiervan hebben we verschillende groepen geclusterd met vergelijkbare leefstijlen en patronen van gebruik. De groepen vertonen vaak gelijkenissen met groepen elders in het land.

Gebruikspatronen

De bereidheid om te experimenteren, de kennis van en ervaring met middelen kunnen flink verschillen. In een groep zitten vaak subgroepjes met hun eigen middelenvoorkeur en taboes rondom bepaalde drugs. Het middelenpalet bij risicjongeren (in deze monitor) is smaller dan bij de uitgaanders en trendsetters in het Amsterdamse uitgaanspanel.⁵⁶ Wat overeenkomt is dat groepsbinding soms sterk drugsgerelateerd is. Het gebruikspatroon van een groep zegt iets over de (lokale) mores en cultuur. Het samen (willen) beleven van 'eenzelfde' ervaring versterkt en bezegelt de sociale banden. In boerenketen wordt gedronken, er zijn 'poesgroepen' (3-MMC) en 'blowgroepen', maar ook uitgaansgroepen die verschillende middelen gebruiken.

⁵⁶ Benschop & Nabben, 2024.

RISICOJONGEREN EN DRUGS: VIER PROFIELEN

De 32 groepen (in tien provincies) zijn niet representatief voor alle andere jongerengroepen in de regio. De focus in deze monitor is vooral gericht op (sub)groepen die naast alcohol en cannabis ook (ruime) ervaring hebben met een paar andere middelen. Tevens moet er sprake zijn van enige problematiek op ten minste één van de volgende drie terreinen: (1) problematisch en/of fors drugsgebruik (risicogedrag en/of afhankelijkheid); (2) meervoudige problematiek in de directe of sociale omgeving; en (3) overlast c.q. criminele problematiek (dealen, runnen, inbraak, etc.). Het zal op grond van deze criteria niet verbazen dat dergelijke groepen in dorpen en stadsbuurten bij gezagsdragers (o.a. politieagenten, reclasseringswerkers, leerplichtambtenaren) en sociaal werkers voor de nodige hoofdbrekens kunnen zorgen.

Gedrag en risico's: experimenteel, recreatief en roekeloos

Alcohol en drugs brengen uiteenlopende risico's met zich mee. Om deze te minimaliseren zijn er in groepen soms afspraken, regels over dosering, frequentie en welbevinden. Die regels liggen niet vast en kunnen veranderen na een incident of door voortschrijdend inzicht. Soms zijn er sancties als iemand zichzelf of anderen in gevaar brengt. In de kern wil de meerderheid, ondanks de risico's, een leuke tijd hebben met elkaar. Het gebruik van middelen kan een groep in een gewenste gemoedstoestand brengen en versterkt de sfeer. De aard van het middelengebruik zegt ook iets over culturele inbedding en motieven van gebruik. Speed op de motor is weer anders dan speed op de bouwplaats. Blows tijdens het bezorgen van pakketjes is weer anders dan bij een Netflix-serie.

Deze monitor vertegenwoordigt ook individuen en (sub)groepen die (bijna) elke dag blowen, drinken of andere middelen op een excessieve manier (veel en vaak) nemen zonder enige zelfreflectie over de risico's daarvan. Anderen zijn in staat om te reguleren en de risico's te beperken (recreatief). Vaak heeft het volgens professionals te maken met of iemand lekker in zijn vel zit. De invloed van het geloof in de leefomgeving is voor sommigen een beschermfactor, maar kan ook een katalysator zijn om met drugs te provoceren tegen gepropageerde braafheid en onthouding in de omgeving.

Veel jongeren beginnen met drugs uit nieuwsgierigheid en hebben geen enkele ervaring op dit vlak (novieten). Een sigaret, blowtje of pilletje nemen hoort bij een fase van experimenteerdrang, nieuwe dingen willen proberen en dingen doen die niet mogen, die spannend zijn. Het zoeken naar kicks versterkt de drang naar avontuur, het opzoeken of overtreden van grenzen, het nemen van risico's. Sommige (sub)groepen worden zo beheerst door drugsgebruik dat er eerder sprake is van ontspoord (roekeloos) gedrag.

De frontlijnwerkers in het sociale domein hebben vaak het beste contact en de meeste kennis over de leefwereld van de peergroep. In het sensibiliseren van de verschillende profielen hebben we in de voorgaande hoofdstukken al geschreven over geografische, sociale en culturele verschillen tussen groepen (o.a. dorp-stad; wel-niet westers; lage-hoge SES; praktisch-theoretisch opgeleid; wel-geen werk; veel-weinig criminaliteit, muziekvoorkeuren). Ook zien we verschillende risicofactoren en percepties van risicogedrag (set en setting) die een rol spelen bij het middelengebruik in groepen.

Op grond van de genoemde variabelen zijn er uit 32 groepen vier profielen van groepen risicojongeren gedefinieerd: *eigenheimers*, *expressionisten*, *gangsta's* en *getroebleerden*. We geven bij elk profiel een kernachtige beschrijving. We merken daar nog bij op dat:

- het kan gaan over een individu, een fractie of soms (bijna) de hele groep;
- de (sub)groepen binnen een profiel gelijkenissen kunnen hebben met (sub)groepen elders in Nederland;
- in sommige groepen individuen en fracties zitten die tot verschillende profielen kunnen worden gerekend;
- wat het drugsgebruik betreft bij elk profiel vaak ook fracties jongere groepjes zitten van *novieten* die beginnen met experimenteren, maar soms ook fracties *roekelozen* die geen grenzen lijken te kennen.

EIGENHEIMERS (BUITENBEENTJES)

- Groepen afkomstig uit dunbevolkte gebieden (buiten de Randstad). Groepsleden kennen elkaar van jongs af aan. Dorpscultuur is voor de buitenwacht vrij gesloten.
- Het ouderlijk milieu heeft een bovenmodale sociaaleconomische status. Religie speelt een belangrijke rol in de gemeenschap. 'Moeilijke' groepen worden als 'outlaws' gezien.
- Jongeren die hier blijven wonen volgen vaak een praktische opleiding ('bollebozen' vertrekken naar studentensteden). Er heerst een werkcultuur (hoog arbeidsethos) die nog wel eens wil botsen met de 'disciplinerende' schoolcultuur. Masculiene waarden spelen een belangrijke rol in jongerenculturen op het platteland, dat ook minder warmloopt voor de snel opeenvolgende modes in de steden.
- Het toekomstige beroep van jongeren wordt vaak bepaald door de industriële bedrijvigheid in de eigen regio (o.a. visserij, boomkwekerij, bouw, pluimveehouderij; transport).
- Een deel van de jeugd heeft een voorliefde voor de 'lawaacultuur' (o.a. motoren, gepimpte auto's, trekkers, vuurwerk/carbid, luilak). De groepen verzetten zich soms tegen strikte regels van de overheid ('Den Haag') of strikte religieuze levenswijzen in het dagelijkse leven. Opstandigheid tegen handhaving komt voor (o.a. coronarellen, oudejaarsnacht) net als het luidruchtig aanhangen van een voetbalteam (o.a. supportersgroepen).
- Het drugsgebruik speelt zich grotendeels af op plekken waar alleen de groep kan of mag komen (o.a. keet, bunker, schuur, garage, boot). In verband met taboes in de sociale omgeving blijft de lokale drugscultuur vrij gesloten voor professionals.
- Het zoeken naar kicks (o.a. middelengebruik) is het gevolg van 'weinig prikkels' in hun directe omgeving ('saai dorp'). Anderen zien het middelengebruik (vooral bij jongvolwassenen) als een catharsis van lange werkdagen en/of zwaar lichamelijke arbeid.
- Bij veel sociale gelegenheden (o.a. verenigingsleven, evenementen) heerst een dorpsse 'alcoholcultuur' waar ook ouders vaak aan deelnemen. Er is weinig toezicht op leeftijdscontrole.

GANGSTA'S (BROEDERS, SOLDATEN)

- Straatgroepen van jonge mannen met een migratieachtergrond die excelleren in de armere volkswijken van grote steden (ook buiten de Randstad).
- Uitdragen van straatwaarden (o.a. schijt hebben, ballen tonen, naam maken) naar elkaar en naar hun omgeving die leiden tot provocerend, overlastgevend en soms crimineel gedrag. Bravoure en heroïsering van 'bad boy' scoort hoge ogen. Wie hierin uitblinkt krijgt waardering en status in plaats van afwijzing. *Showing-off* van luxe werkt eveneens statusverhogend.
- Veel jongeren verblijven een substantieel deel van de tijd op straat (o.a. pleinen, auto's, portieken, snackbars). De straatcultuur botst vaak met het hiërarchische opvoedmodel en school met (veel) verzuim als gevolg.
- Risicofactoren in hun leefwereld (evenals bij de andere profielen) zijn: afwezige ouders; criminele vrienden, conflicten op school en met gezagsdragers (o.a. boa's, docenten, straatcoaches, wijkagenten). Een aparte subgroep zijn niet-westerse jonge statushouders uit (voormalige) oorlogsgebieden.
- Een deel heeft baantjes (o.a. chauffeur, koerier bij bezorgdienst, supermarkt) of heeft een rol in de drugshandel (o.a. straatdealer, vervoer, stash van drugs).
- Het gebruik van middelen druist in tegen de geboden in de oudercultuur met een taboe op alcohol- en drugsgebruik. Middelengebruik vindt vaak heimelijk plaats in auto's, shishalounges, privéfeesten, cabarets (soort nachtclubs) of op hotelkamers.
- Het gebruik blijft doorgaans beperkt tot cannabis, lachgas, vapen, snus en soms cocaïne (bij oudere groepjes). Het gebruik van alcohol en stimulantia scoort laag.
- De meeste zorgen betreffen cannabis (psychisch en sociaal) en lachgas (psychisch, sociaal en lichamelijk).

EXPRESSIONISTEN

- Sterke binding met muziekculturen: een elektronische (o.a. hardcore, techno, tekno, hardstyle) én een urban variant (o.a. hiphop).
- Groepen in het elektronische genre zijn in meerderheid wit. Urban is meer etnisch gemixt met relatief veel jongeren die naar Nederlandse hiphopartiesten luisteren.
- De settingkeuze is sterk verbonden aan de muziekcultuur waar dj's en artiesten optreden (o.a. buurthuizen, poppodia, grotere evenementen en raves). Dit is de meest reislustige groep, gezien de overdaad aan muziekfestivals.
- De groepen zijn heterogener van aard qua school- en opleidingsniveau.
- Ze komen vaak uit middelgrote steden en grotere dorpen en groeien op in werk-woonwijken met een relatief hoge levensstandaard of komen juist uit armere woonwijken.
- Groepsdeelnemers in het elektronische muziekgenre hebben (behalve alcohol en cannabis) ook veel ervaring met middelengebruik (vooral in het weekend): stimulantia (ecstasy en speed), narcosemiddelen (GHB en ketamine), designer drugs (o.a. 3-MMC) en soms

ook psychedelica (truffels/paddo's en LSD). Het middenpalet bij urban is smaller en betreft vooral cannabis, alcohol, snus en lachgas.

GETROEBLEERDEN (KWETSBAREN)

- Dit is de meest gemarginaliseerde groep met multiple problemen op verschillende leefgebieden.
- Ze zitten in projecten voor begeleid wonen, internaten of zijn dak- of thuisloos. Een klein deel komt uit meer welgestelde gezinnen.
- De jongeren zijn vaak 'hulpverleningsmoe'.
- Door hun intense straatleven hebben de meeste politiecontacten en/of een strafblad.
- Plekken waar wordt gebruikt zijn leegstaande panden, op straat en in de dag-/nachttopvang.
- Er wordt vaak dagelijks gebruikt: van wiet tot heroïne en veel polygebruik. Vaak gaat het om impulsief gebruik in groepjes die elkaar pushen om te gaan gebruiken. Er is een hoog risicogedrag met overdoseringen als gevolg.

6 ALCOHOL

INLEIDING	52
6.1 ALCOHOLGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	52
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	53
GEBRUIKSSETTING	53
GEBRUIKSPATRONEN	54
GEZONDHEIDSRISICO'S	54
DYNAMIEK EN SIGNALLEN	55

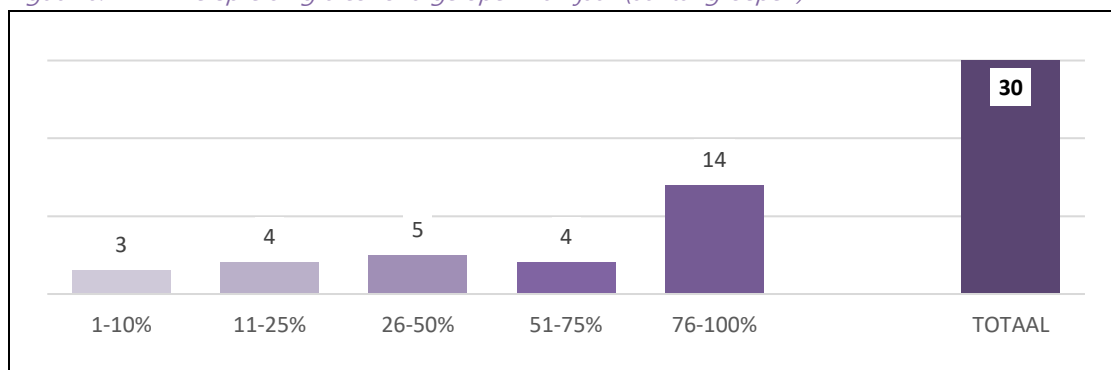
INLEIDING

We starten met het legale middel alcohol. Alle professionals zijn gevraagd naar de verspreiding binnen de groep en dynamiek in het gebruik van dit middel. Ook werden alle professionals doorgevraagd over populariteit, aanbod, setting van gebruik, gebruikspatronen en gezondheidsrisico's van alcohol.

6.1 ALCOHOLGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

In alle 30 van de 32 groepen wordt alcohol gedronken (*Figuur 6.1*). In 14 daarvan door (bijna) iedereen (76-100%), in 4 groepen door het grootste deel van de jongeren (51-75%), in 5 groepen door meer dan een kwart tot de helft (26-50%), in 4 groepen door een klein deel (11-25%) en in 3 groepen door enkele individuen (1-10%). In 2 groepen drinkt niemand.

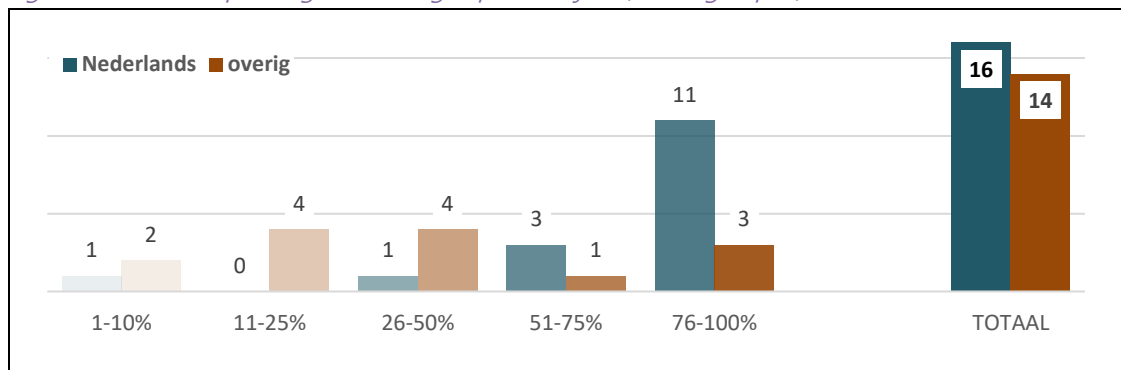
Figuur 6.1 Verspreiding alcohol afgelopen half jaar (aantal groepen) ⁵⁷

Met name binnen de drinkende (sub)groepen zijn jongeren van Nederlandse komaf oververtegenwoordigd (*Figuur 6.2*). In 11 van de 16 groepen met een Nederlandse achtergrond drinkt bijna iedereen. Bij gemengde of niet-Nederlandse groepen is het gebruikelijker dat de minderheid drinkt (10 van de 14). De 2 niet-drinkende groepen zijn van niet-Nederlandse komaf.

⁵⁷ Zie Tabellen voor scores van afzonderlijke professionals/groepen.

Figuur 6.2 Verspreiding alcohol afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

Sociaal-culturele achtergrond als indicator voor alcoholgebruik

Regionale tradities en economische omstandigheden vormen vaak de basis voor drinkgedrag. In vissersdorpen zien inwoners alcohol als een erfenis van het maritieme verleden (RZ08ZH). Jongeren in rurale gebieden drinken vaak in keten of schuren, waar ouders regels versoepelen. Een professional in een Brabants dorp (RZ03NB) beschrijft: “De keetcultuur maakt alcoholgebruik een vanzelfsprekend onderdeel van het sociale leven.” Ouders spelen een grote rol in de normalisering. Zo krijgen sommige kinderen van tien jaar al drank op feestjes (RW15ZH). Dit vergroot de toegankelijkheid en benadrukt het gebrek aan grenzen.

Het merendeel van de dorpse jongerengroepen (9 van de 13) bestaat uit jongeren van Nederlandse komaf. Alcoholgebruik is diep ingebed in de lokale cultuur. Een jongerenwerker uit de Achterhoek (RO01GE) stelt: “In het weekend wordt er naast het blowen ook veel gedronken. Het weekend duurt van vrijdag tot zondagmiddag – dat is de Achterhoekse cultuur.” Vergelijkbaar wordt alcoholgebruik op de Waddeneilanden als vanzelfsprekend beschouwd (RN03NH): “De jeugd gebruikt thuis, tijdens het uitgaan en op hangplekken. Ouders voorzien hen hierin.” Ook in stedelijke gebieden speelt groepsdruk een rol. In een Gelderse stad (RO02GE): “Het gaat erom dronken te worden – dat is hier de cultuur.”

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

Alcohol wordt ten eerste uit supermarkten, nachtwinkels en slijterijen gekocht (of gestolen). Voor jongeren die nog geen achttien zijn wordt dit door oudere vrienden en familieleden gedaan. Achttienplussers (en soms ook minderjarigen) kopen hun drank ook tijdens het uitgaan, tijdens sportevenementen, carnaval en festivals. Binnen sommige huishoudens begint het drinken al op jonge leeftijd, zoals deze frontwerker beschrijft (RW15ZH): “Het erge is dat sommigen het van hun ouders krijgen, soms zijn ze tien jaar oud en dronken; dan hebben de ouders ze Flugels gegeven.”

GEBRUIKSSETTING

Alcohol wordt bijna overal genuttigd, al prefereert de ene groep een andere locatie of setting dan de andere. Bovenaan staan de (huis)feestjes, festivals, kroegen, sportkantines en ander uitgaansleven, gevolgd door de meer huiselijke setting, zoals de keet, aangebouwde bar, schuur en achtertuin. Jongeren willen ook nog wel eens drinken op straat of op ‘chillplekken’,

en als de omgeving het toelaat in de natuur. Sommige jongens willen zeker weten dat ze niet betrappt worden door hun ouders en drinken daarom buiten de wijk en in de auto (o.a. RW10NH).

GEBRUIKSPATRONEN

De gebruikspatronen van alcohol verschillen sterk tussen groepen en individuen. Voor sommige jongeren is drinken een wekelijkse traditie, terwijl anderen het beperken tot specifieke gelegenheden. Zoals een jongerenwerker een stad in Flevoland (RW01FL) opmerkt: "In de zomer zie je ze met veel flessen bij hun hangplekjes zitten. Het gaat soms om meerdere keren per week." In andere regio's, zoals in een Gelderse stad (RO04GE), wordt alcohol slechts sporadisch geconsumeerd en vaak in gematigde hoeveelheden. Opvallend is echter de toenemende trend van het combineren van alcohol met andere middelen, zoals cannabis en 3-MMC. In een andere Gelderse stad (RO02GE) wordt dit fenomeen als volgt beschreven: "Ze drinken wat er is, en vaak gaat dat gepaard met blowen of zelfs harddrugs. De voorraad bepaalt hoe lang het feest doorgaat." Deze patronen laten zien dat alcoholgebruik niet op zichzelf staat, maar vaak verweven is met de breder-gedragen kijk naar middelengebruik binnen de groep en daarnaast, huis, en een al dan niet heersende alcoholcultuur ter plaatse.

GEZONDHEIDSRISICO'S

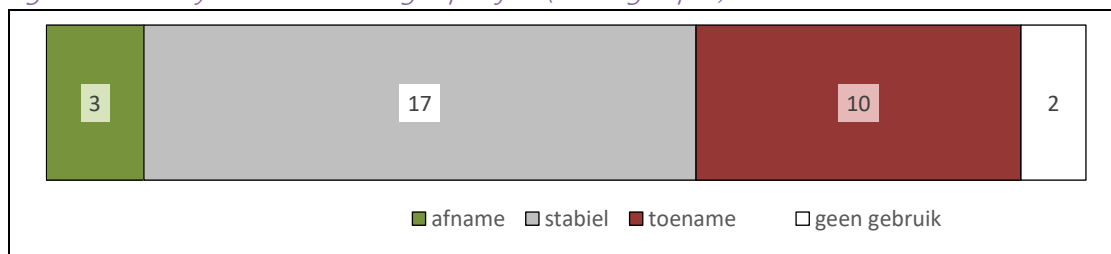
Het is hier belangrijk om onderscheid te maken tussen gezondheidsrisico's die door professionals worden benoemd vanuit hun algemene kennis, en de gezondheidsrisico's die zij daadwerkelijk waarnemen. Met oog op de groepen (met de kanttekening dat niet iedereen voldoende zicht heeft op het drinkgedrag) zeggen 7 van de 32 professionals zich geen zorgen te maken over het alcoholgebruik van 'hun' jongeren (op een uitschieter hier en daar na, zoals tijdens carnaval).

De meeste aan alcohol gelieerde problemen die professionals waarnemen gaan over *bingen* en overmatig veel drinken, conflict en ruzie (boze dronk), dronken deelnemen aan het verkeer en ander risicovol gedrag, en fysieke (overgewicht) of mentale (depressieve) klachten. "Jongeren zijn zich niet bewust van de gevaren en de grenzen van hunzelf en die van de ander. Ze drinken zolang de voorraad strekt," vertelt een professional (RO02GE). "Er wordt wel heftig gedronken," zegt een andere professional (RW02UT). "En zo wordt er ook over gesproken. Alsof het heel normaal is om zoveel te drinken en helemaal van het padje te gaan" (ibid.). Dat overmatig drinken er voor sommigen nou eenmaal bij hoort, lijkt volgens een aantal professionals van huis uit te worden gedragen. "Thuis drinken ze ook gewoon – heel normaal, hoort erbij en is gezellig. Ze krijgen het ook van hun ouders. Dan komen ze doordeweeks op dinsdagmiddag binnen met een kegel" (RW12NH). Andere jongeren blijken weer alleen-drinkers te zijn. Over de jeugd op de Zuid-Hollandse eilanden vertelt de professional (RW08ZH) dat hij "laatst in gesprek is geweest met een jongen van zeventien die al twee flessen sterk op had". Hij vervolgt: "Dat is echt typisch voor het eiland; solisten die aan de sterke drank zitten."

DYNAMIEK EN SIGNALLEN

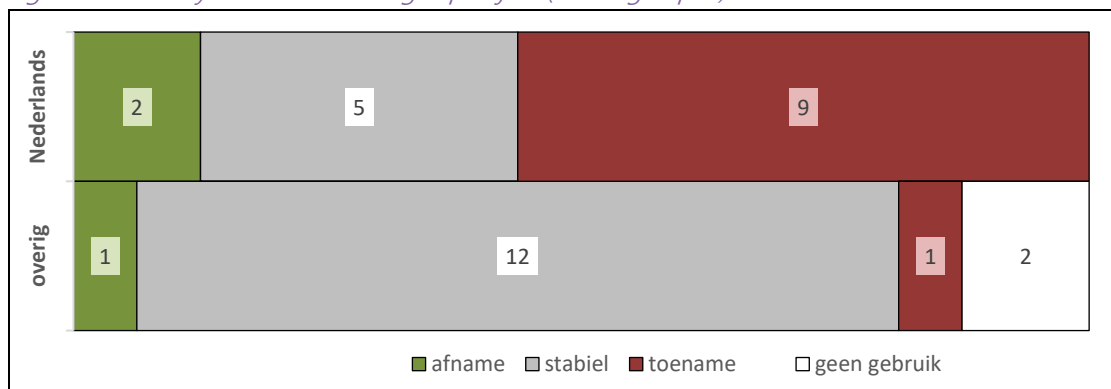
Professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar het laatste jaar is veranderd. Het alcoholgebruik is in 17 groepen voor zover bekend stabiel gebleven, in 10 groepen toegenomen en in 3 afgenomen (*Figuur 6.3*). Deze dynamiek is nagenoeg onveranderd gebleven ten opzichte van het vorige meetjaar.

Figuur 6.3 Dynamiek alcohol afgelopen jaar (aantal groepen)

Met name onder jongeren van Nederlandse komaf zien we een toename in het alcoholgebruik (*Figuur 6.4*).

Figuur 6.4 Dynamiek alcohol afgelopen jaar (aantal groepen) naar etniciteit

Naast eventuele veranderingen in dynamiek signaleren de professionals ook nog een aantal andere dingen die te maken hebben met alcoholgebruik binnen de groepen of in de omgeving:

- Onder de groepen waarbinnen het alcoholgebruik is toegenomen wijden de meeste professionals dit aan de leeftijd van de groepsleden. Jongeren worden ouder, krijgen meer ruimte van ouders, maar kunnen vanaf hun achttiende ook uitgaan en zelf alcohol halen. "Ze hebben nu ook een bijbaantje en dat helpt om de boel te bekostigen," vertelt een frontwerker (RZ14ZE). Of zoals een professional uit Limburg (RZ01LI) het verwoordt: "In de regel is het zo rond deze ontwikkelingsfase: hoe ouder je wordt, hoe vaker je gaat drinken."
- Een frontwerker in Noord-Holland (RW03NH) ziet dat de jongeren het blowen voor gezien houden en zijn overgestapt op alcohol. "Het aanbod is groot en ze kunnen het nu zelf halen, want ze zijn achttien jaar of ouder".

- In de dorpen op de Zuid-Hollandse eilanden (RZ08ZH) is de gemeente begonnen met een anti-alcohol campagne – specifiek gericht op ouders in de hoop dat zij meer toezien en kritischer tegenover het alcoholgebruik van hun kroost staan.
- Een professional in een stad in Utrecht (RW02UT) maakt zich vooral zorgen over de harde kern drinkers binnen de groep. "Over het algemeen is het alcoholgebruik in de groep afgenomen door ontwikkelingen op school of in de studie, maar dat geldt niet voor de kerngroep. Ik maak me zorgen over de frequentie en hoeveelheid alcohol die dit kleine groepje nuttigt."

7 NICOTINE

INLEIDING	57
7.1 NICOTINEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	57
SNUS EN VAPES.....	58
POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO	58
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	59
GEBRUIKSPATRONEN	60
GEBRUIKSETTING	60
GEZONDHEIDSRISICO'S	60
DYNAMIEK EN SIGNALEN NICOTINEGEBRUIK.....	60

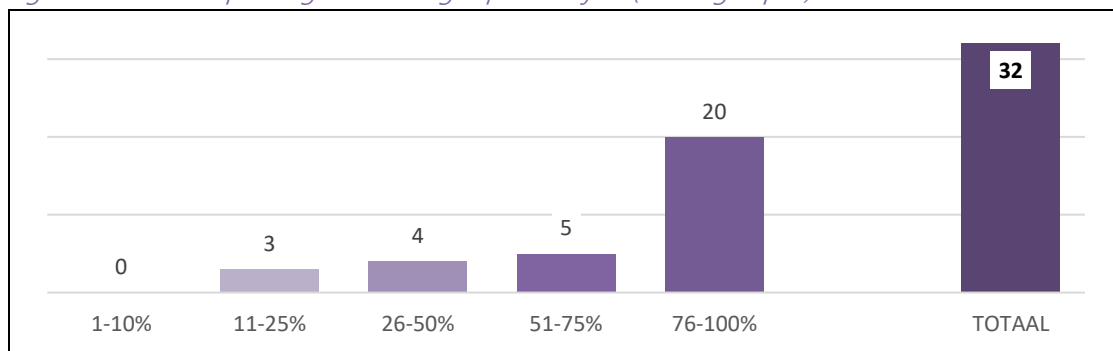
INLEIDING

Het tweede legale middel na alcohol is nicotine. Daaronder scharen we sigaretten en andere soorten (rook)tabak, snus en vapes. Alle professionals zijn gevraagd naar verspreiding en dynamiek in het nicotinegebruik binnen de groepen. Sommigen van hen werden doorgevraagd over populariteit, aanbod, setting van gebruik, gebruikspatronen en gezondheidsrisico's van nicotine.

7.1 NICOTINEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

In alle (32) groepen wordt nicotine gebruikt (*Figuur 7.1*). In 20 daarvan door (bijna) iedereen (76-100%); in 5 door het grootste deel van de jongeren (51-75%); in 4 door meer een kwart tot de helft (26-50%); en in 3 door een klein deel (11-25%).

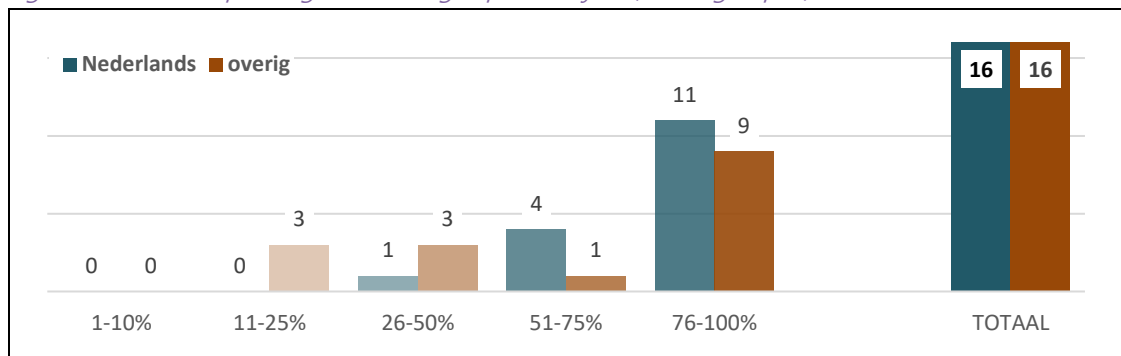
Figuur 7.1 Verspreiding nicotine afgelopen half jaar (aantal groepen) ⁵⁸

In tegenstelling tot alcohol, zien we bij nicotine weinig verschil naar etniciteit (*Figuur 7.2*).

⁵⁸ Zie *Tabellen* voor scores van afzonderlijke professionals/groepen.

Figuur 7.2 Verspreiding nicotine afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

SNUS EN VAPES

Na de laatste twee metingen werd duidelijk dat meer frontwerkers snus- en vapegebruik signaleerden onder jongeren waarop zij zicht hebben. Opvallend is dat de meeste professionals gelijktijdig over zowel snus als vapes rapporteren – niet het een of het ander. Sigaretten en andere rookwaren worden veel minder genoemd. Ook zijn vapes en snus het meest prevalent onder jongeren in de westelijke regio en van niet-Nederlandse komaf.

Omdat professionals over beide middelen vertellen zullen wij eenzelfde lijn aanhouden in de rapportage ervan, met ruimte voor distinctie. Een van de professionals noemt het gebruik van snus of vapes het 'vervangen van lachgas'. Hoewel dit niet één-op-één te vertalen is, zien we wel degelijk gelijkenissen tussen (sub)groepen gebruikers. In eerste instantie blijven vapes onder jongeren in de breedte populair, maar snusgebruik is vaker gelieerd aan jongeren van niet-Nederlandse komaf en evenals cannabis (zie hoofdstuk 8) gelinkt aan de straatcultuur. Hieronder zullen we verder ingaan op de middelen snus en vapes.

Uiteindelijk hebben tien (van de 32) professionals meer verteld over het snus- en/ of vapegebruik binnen de groepen. Dit zijn er beduidend meer dan vorig jaar toen slechts drie professionals daarover vertelden.

POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO

De professionals noemen meerdere redenen voor de populariteit van snus en vapes. Behalve experimenterzin, is het vooral een hype onder jongeren, onder andere in de hofstad (RW14ZH): "Ze doen het voor een bepaald imago, zo van 'het mannetje zijn', stoerdoenerij." In het kustdorp (RW15NH) is het gebruik van snus en vapes 'hip' en in de havenstad (RW17ZH) ziet de frontwerker ook dat het gebruik van deze middelen aanstekelijk werkt op andere, nog niet gebruikende jongeren. Bovendien lijken de middelen nog geen last te hebben van het negatieve imago dat de sigaret heeft weten te vergaren (o.a. RW01FL).

Tijdens het experimenteren kunnen beide middelen ook goed in het verborgene gehouden worden. Ouders weten, in tegenstelling tot sigaretten, minder snel te ontrafelen dat jongeren aan de nicotine zitten. Jongens uit de hofstad (RW14ZH) denken zo ook medewerkers van het buurtcentrum te kunnen misleiden: "In het buurtcentrum doen ze alsof ze het niet gebruiken,

want daar zit nog een andere organisatie die door hun broers en vaders is opgericht. Ze zijn als de dood dat ze erachter komen. Niemand mag ervan af weten.” Een andere professional uit dezelfde stad (RW19ZH) speculeert dat vapes een slimme vervanging van roken is, zonder dat opvoeders het door hebben, aangezien er geen sprake is van een klassieke tabakslucht. Bij snus hetzelfde; ouders kennen het niet. Een van de ouders had een doosje gevonden, maar dacht dat het kauwgom was.

Figuur 7.3 Vapes en snus

Sommige jongeren refereren naar snus onder haar merknaam, zoals het hierboven afgebeelde 'Killa'.

Als laatste lijkt voor vapes specifiek de toevoeging van geuren, kleuren en smaakjes mee te spelen. “Ze vinden het vermakelijk”, vertelt een frontwerker (RW14ZH) over de jonge vape-groep. “Die zoete smaakjes zijn heel verleidelijk, net als de presentatie en die korte ‘nicorush’”, zegt een collega (RW10NH).

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

Sinds 1 januari 2024 is het verboden om vapes te verkopen met een andere smaak dan die van tabak. Toch blijft het voor jongeren in deze monitor toch makkelijk om aan vapes te komen. Zowel snus en vapes worden online via legale websites en sociale media zoals Snapchat aangeboden.⁵⁹ Sommige jongeren kopen de middelen in tabaks- en avondwinkels, zoals “bij de sigarenboer die het nog steeds onder de balie verkoopt” (RW11NH). “Soms ook via een familielid, een neef, die dan een lading heeft gekocht. Die verkoopt dat onderling weer door”, vertelt een professional uit de hofstad (RW14ZH). De handel vindt ook plaats op scholen, via-via of er wordt gekocht van een vriend. “Daarnaast is het een stuk goedkoper dan roken,” zegt een professional (RW19ZH). Voor snus betaal je rond de vijf euro voor 15 zakjes, met volumekortingen bij bulk aankoop. De prijs van een vape hangt van het type vape af. Goedkopere wegwerpvapes kosten rond de 5-6 euro en de duurdere modellen zo’n 7-8 euro per stuk.

⁵⁹ Snus is verboden onder de Tabaks- en rookwarenwet, maar nicotinezakjes onder de 0,0350 mg nicotine mogen wel legaal verkocht worden.

GEBRUIKSPATRONEN

De frequentie van gebruik is vaak dagelijks. Bij vapes gaat het op gezette tijden tot soms de hele dag door met kleine pufjes. “Ze doen het heel vaak. Na een dag is zo’n wegwerp vape wel op” (RW14ZH). “Ze lurken de hele dag aan zo’n ding,” zegt een collega (RW11NH). “Maar snus gaat ook hard”, vervolgt hij. Wel vier tot vijf zakjes per dag. Hetzelfde geldt voor de jongeren in de havenstad (RW16ZH). In een Utrechtse stadsgroep (RW07UT) gebruikt zo’n veertig procent met regelmaat snus. Hoewel het moeilijk is om een precieze inschatting te maken van de hoeveelheid. Er wordt vaak meerdere keren per dag een nieuw snuszakje in de mond aangebracht. Snus wordt soms gecombineerd met alcohol en cannabis.

GEBRUIKSETTING

Het gebruik van snus en vapes is weinig setting-specifiek. “Van straat tot schoolplein,” zegt een professional in de hoofdstad (RW10NH). Meer collega’s in de Randstad zien hetzelfde patroon. In principe kan het overal zoals in parken, kelders en portieken. “Als het maar ver van de buurt is.” (RW15ZH). Ook op plekken waar jongerenwerk zit is snus en vapes doorgedrongen. “Het snusgebruik is wel meer verstoepd. Maar ik weet dat ze het gebruiken.” (RW19ZH). Als corrigerende maatregelen niet helpen moet er soms worden gesanctioneerd.

GEZONDHEIDSRISICO’S

Een deel van de frontwerkers percipieert zowel snus alsook vapes als een ‘onschuldiger’ middel. Zo vertelt een professional uit een polderstad dat hij of zij “niet het gevoel krijgt dat ze [de jongeren] hier veel problemen mee krijgen op de korte of lange termijn” (RW01FL). In het kustdorp ziet de professional ook geen ernstige gevolgen (RW15ZH): “Het is een vrij onschuldige drug die minder impact heeft op iemands leven dan bijvoorbeeld een harddrug.”

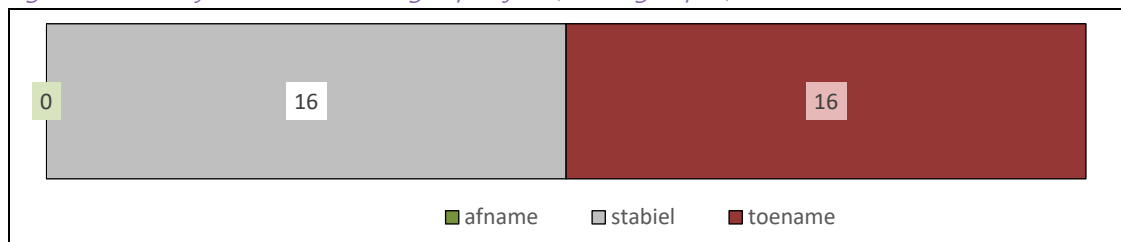
Toch zijn er professionals die met argusogen naar de opmars van snus en vapes kijken. “Ik zie wel dat snus heel sterk en verslavend is. Als het op is gaan ze echt op zoek om het te vinden. Dat vind ik zorgwekkend. Ze hebben de risico’s ook niet helder. Maar ze zien snus niet gelijk aan roken, dat is niet hetzelfde. Roken is voor junkies, vinden ze.” (RW19ZH). In de hofstad is snus in een paar groepen al bijna net zo populair als vapes waar ze “al verslaafd aan zijn” (RW14ZH). De onthoudingsverschijnselen dienen zich al aan. Jongeren die nukkig en opvliegerig kunnen worden als ze een dag geen nicotine hebben gehad.

In een Noord-Hollands dorp herkent de professional (RW18NH) verschillende manieren van gebruik binnen de groep. Bij sommigen is het experimenteel, maar bij anderen gaat het toch echt om een nicotineverslaving. Jongeren onderling hebben niet altijd even goede invloed op elkaar: “Er was een jonge meid die voor het eerst snus in haar mond geduwd kreeg van een jongen en hier geen nee op kon zeggen.”

DYNAMIEK EN SIGNALLEN NICOTINEGEBRUIK

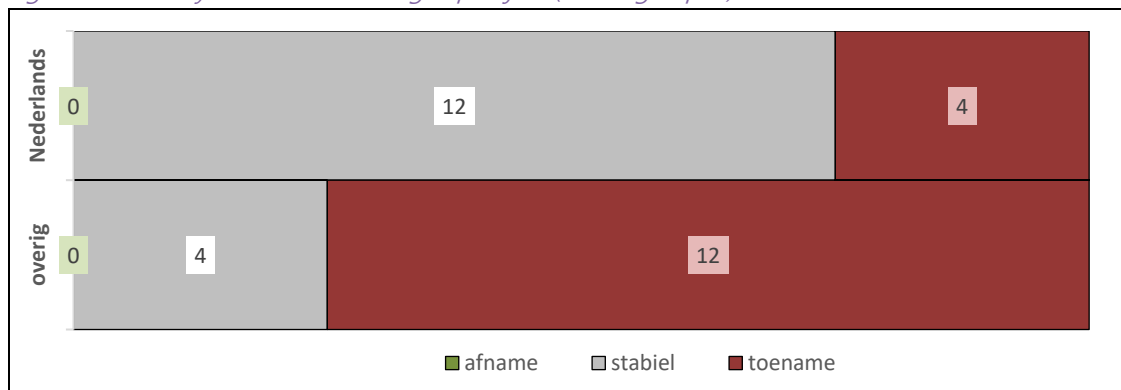
Alle professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar is veranderd. Ze signaleren dat het nicotinegebruik in 16 groepen is toegenomen en eveneens in 16 groepen stabiel is gebleven (*Figuur 7.4*).

Figuur 7.4 Dynamiek nicotine afgelopen jaar (aantal groepen)

Opvallend is de toename in nicotinegebruik onder groepen jongeren met een gemengde of niet-Nederlandse achtergrond (n=12) tegenover die van jongeren van Nederlandse komaf (n=4) (Figuur 7.5). Onder de laatste categorie is het nicotinegebruik vooral stabiel gebleven (n=12).

Figuur 7.5 Dynamiek nicotine afgelopen jaar (aantal groepen) naar etniciteit

Naast eventuele veranderingen in dynamiek signaleren de professionals ook nog een aantal dingen die te maken hebben met nicotinegebruik binnen de groepen of in de omgeving:

- Sinds het vape-verbod zijn de dorpsmeiden overgestapt naar sigaretten en terug naar snus omdat het makkelijker te verkrijgen is dan vapes (RW18NH). In de havenstad is het gebruik gedaald omdat jongeren zijn overgestapt op wiet (RW16ZH).
- Het lijkt alsof jongeren vroeger beginnen met nicotine-inname, zo rond de dertien, veertien jaar, ziet een professional (RW11NH). In diezelfde stad, in een ander stadsdeel, ziet een collega-frontwerker hetzelfde (RW10NH): "De startleeftijd gaat met die vapes zo eerder omlaag dan omhoog."
- In een stad in de Flevopolder (RW01FL) waren er signalen dat jongeren die snus gebruikten snel misselijk werden. "Ze waren er toen wel klaar mee, zeiden ze zelf. Sindsdien heb ik ze niet meer over snus gehoord, al zullen er nog wel 'stille gebruikers' zijn."
- In dezelfde polderstad (RW01FL) wordt ook een afname waargenomen bij vapes. Nu de nieuwigheid er na een jaar af is, zijn ze minder aantrekkelijk geworden.

8 CANNABIS

INLEIDING	62
8.1 CANNABISGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	62
POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO	63
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	64
GEBRUIKSPATRONEN	65
GEBRUIKSSETTING	65
COMBINATIEGEBRUIK.....	65
GEZONDHEIDSRISICO'S	66
DYNAMIEK EN SIGNALEN	67

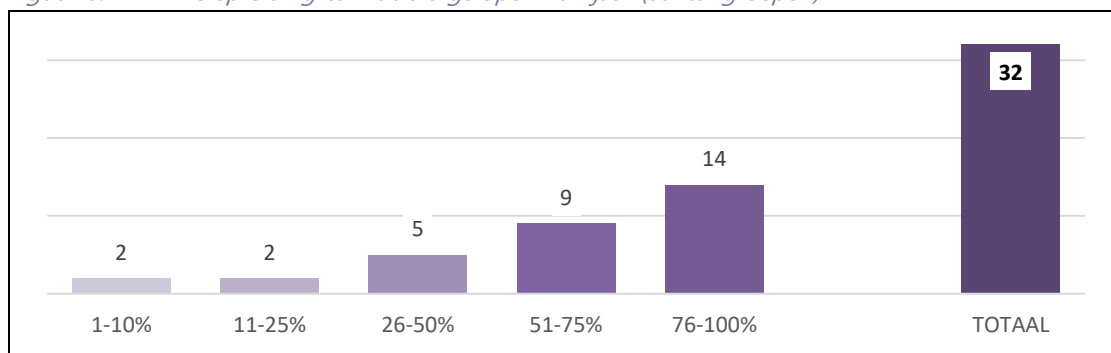
INLEIDING

De mate van verspreiding van cannabis in de groepen is vergelijkbaar met dat van alcohol en nicotine. Alle professionals zijn gevraagd naar verspreiding en dynamiek en daarnaast doorgevraagd over populariteit, aanbod, setting van gebruik, gebruikspatronen en gezondheidsrisico's van cannabisgebruik.

8.1 CANNABISGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

In alle 32 groepen wordt cannabis gebruikt. In 14 daarvan door (bijna) iedereen (76-100%); in 9 groepen door het grootste deel van de jongeren (51-75%); in 5 groepen door ruim een kwart tot de helft (26-50%); in 2 groepen door een klein deel (11-25%) en in 2 groepen door enkelen (1-10%) (*Figuur 8.1*). Ten opzichte van vorig jaar zijn er minder groepen waarbinnen (bijna) iedereen cannabis gebruikt en zijn er meer, kleinere subgroepen gebruikers.

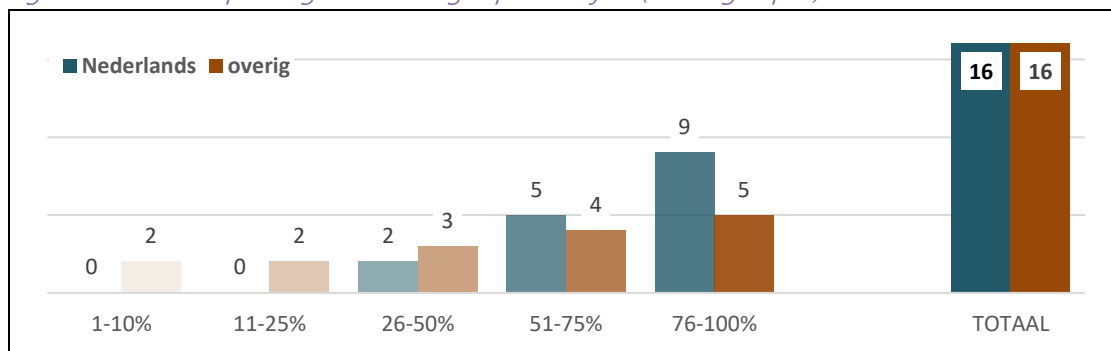
Figuur 8.1 Verspreiding cannabis afgelopen half jaar (aantal groepen)⁶⁰

⁶⁰ Zie *Tabellen* voor scores van afzonderlijke professionals/groepen.

Hoewel cannabisgebruik veelal gelieerd is aan de hiphop- en straatcultuur, vertaalt dit zich niet naar de etnische afkomst van de gebruikersgroepen in deze monitor (*Figuur 8.2*). Cannabisgebruik komt net iets vaker voor onder Nederlandse (sub)groepen.

Figuur 8.2 Verspreiding cannabis afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO

De jongeren hebben het dit jaar, naast hasj en wiet, ook over een jonko (joint), assie (hasj), wienie (wiet), dikke toeter, stickie, en pretsigaret. Daarnaast blijven bijnamen gebonden aan specifieke plekken in Nederland. In Drenthe doen ze aan 'klappen of knallen' en in Limburg en Brabant gaat het om 'schweir', een 'toep' of 'kiefen'.

Cannabisgebruik fungeert als een sociaal ritueel, een coping strategie, en een statusmiddel. Dat zie je ook terug in de antwoorden van de professionals. De meeste blowers hebben in eerste instantie een sterke voorkeur voor hasj of wiet. In hoeverre en in welke mate er binnen vriendengroepen cannabis wordt gebruikt, hangt zoals altijd sterk samen met de geldende groepsnormen en gedragsregels, maar ook met de manieren waarop de jongeren aan het experimenteren zijn, of het onderdeel is van hun specifieke stijl aldus expressionisme.

Cannabisgebruik speelt vaak een belangrijke rol in het vormen en onderhouden van sociale groepen. In een Brabants dorp (RZ08NB) bijvoorbeeld fungeren gezamenlijke rookmomenten als een ritueel dat de groepsband versterkt. Het delen van joints wordt gezien als een vorm van sociale verbinding, vergelijkbaar met het gezamenlijk nuttigen van een maaltijd. Ondanks de 'normalisering' van cannabisgebruik heeft het nog steeds trekken van de subculturen (straatculturen) die ze vertegenwoordigen. Deze komen o.a. tot uiting in de muziekvoorkeur, kledingstijl en (straat)taal van jongeren. In de hofstad (RW14ZH) is cannabisgebruik nauw verbonden met de lokale hiphop- en straatcultuur. Hier is het gebruik niet alleen een persoonlijke keuze, maar ook een manier om status en identiteit binnen de groep te bevestigen. De jongeren benoemen daarnaast nog verschillende motieven voor gebruik:

- **Cannabis hoort er nou eenmaal bij.** In alle hoeken van het land blijft cannabis stevig geworteld in het sociale leven van jongeren. Wat vroeger een stoer experimentje was (lees: op jonge leeftijd beginnen), is nu vaak vaste prik.
- **Cannabis heeft een positief imago.** Cannabis heeft een neutraal en vaak zelfs positief imago onder jongeren. In veel groepen wordt het gezien als een sociaal bindmiddel en

een statusobject. Een professional in dorp aan de kust (RW15ZH) beschrijft dat cannabis als vanzelfsprekend wordt gezien: "Iedereen doet het. Het is niet zoals andere drugs. Een joint is gewoon chill, niet iets om je zorgen over te maken."

- **Cannabis biedt ontspanning.** Het effect van cannabis wordt vaak geroemd om de ontspanning die het biedt.
- **Het imago komt met een bepaalde status.** Het imago van cannabis lijkt sterk verbonden met sociale normen en culturele invloed. In de hofstad (RW09ZH) wordt het gebruik gekoppeld aan hiphopcultuur: "Als je kijkt naar artiesten als Hef of anderen in de scene, lijkt blowen gewoon iets wat erbij hoort. Het is deel van de lifestyle." Populariteit lijkt daarnaast afhankelijk van de beschikbaarheid van luxere producten, zoals Caliweed. In een Brabants dorp (RZ03NB) wordt dit als een statussymbool gezien: "Als je Cali rookt, weet iedereen dat je het goed hebt. Het is duur, maar ook beter dan gewone wiet."

Toch zijn er ook jongeren die zich bewust zijn van de keerzijde. Zo snappen ze op een Waddeneiland (RN03NH) niet waarom het een hype is. Het maakt ze alleen maar moe.

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

De beschikbaarheid van cannabis speelt een centrale rol in het (alledaagse) gebruik ervan voor deze jongeren. In veel gevallen is cannabis gemakkelijk verkrijgbaar. Naast de aanwezigheid van coffeeshops is er een scala aan vrienden-, via-via- en thuisweekdealers. Om over digitale platforms maar niet te spreken.

In de Drentse stad (RN02DR) wordt cannabis gezamenlijk ingekocht, wat een gevoel van solidariteit binnen groepen creëert. Zoals een frontwerker opmerkt: "Via-via met vrienden groot inkopen met korting en dan onderling verdelen". Vanuit economisch perspectief pragmatisch voor jongeren die hun schare geld slim willen inzetten; je drukt de prijs zo. In de havenstad (RW17ZH) is de schoolomgeving een belangrijke plek (hot spot) voor de distributie van het middel: "Via dealers op school of buiten via jongens koop je grammetjes."

Online watte?

Sociale media spelen ook een steeds grotere rol in het aanbod. Zoals een jongerenwerker (RW14ZH) uitlegt: "De jongeren krijgen het via-via of via straatdealers, en ik hoorde laatst dat ze via groepsapps cannabis kunnen bestellen". Dit laat zien hoe de digi-dealer deel is gaan uitmaken van hun wereld.⁶¹

Op het noordelijke eiland (RN03NH) zijn de lokale dealers 'slechts' de spil: een gram kost vijf euro en de route loopt via een grotere dealer op het vasteland. In een Noord-Hollands dorp (RW18NH) gaat het allemaal met een volwassen knipoog: oudere broers of dealers die 'een neef' blijken te zijn. De meeste jongeren weten inmiddels precies waar ze moeten zijn.

⁶¹ Digi-dealer: verwijzwoord naar elke digitale (online actieve) dealer (Snapchat, Telegram, WhatsApp etc).

GEBRUIKSPATRONEN

Van 'lekker chillen' tot 'gewoon de hele dag doorknallen', het gebruik loopt uiteen. In de Drentse stad (RN02DR) wordt dagelijks geblowd, maar nooit onder schooltijd (uiteraard). "In het weekend? Zeven gram, hoppa!" Op een eiland (RN03NH) loopt het uit de hand; daar roken sommigen met hun huiswerk. De frontwerker uit een Gronings dorp (RN04GR) beschrijft het als "een soort ontspanningstraining".

Opvallend is de groep in een Zuid-Hollands kustdorp (RW15ZH), waar ze hun joints graag combineren met snus, vapes en af en toe een ballonnetje. De enige echte rode draad is: blowen is de norm, wat je ook doet. De wijze waarop cannabis wordt gebruikt, varieert sterk per regio en subcultuur. In het noorden (RN04GR) zien we een duidelijke scheiding tussen recreatief en dagelijks gebruik. Sommige jongeren gebruiken uitsluitend in het weekend, vaak in combinatie met alcohol, terwijl anderen dagelijks meerdere joints consumeren en het alcoholgebruik op een lager pitje zetten.

In het grote Noord-Hollandse dorp (RW03NH) is cannabisgebruik bijna een automatisme geworden en wordt "gewoon de hele dag door" geblowd, waarbij groepsdruk en verveling vaak de onderliggende drijfveren zijn en leiden tot problematische zo niet verslavende gebruiksgewoontes. Een opvallend patroon zien we in ook in een Limburgse stad (RZ06LI), waar jongeren sterke voorkeuren ontwikkelen voor specifieke soorten cannabis, zoals (de zwaardere) haze. Hier lijkt sprake van een 'verscherping' van smaak, waarbij de zoektocht naar een sterkere of aangename ervaring centraal staat.

GEBRUIKSETTING

Niet alleen de manier waarop, maar ook waar en wanneer geblowd wordt verschilt. Zoals gezegd is blowen in het Noord-Hollandse dorp (RW03NH) een alledaagse activiteit, vaak georganiseerd rondom vaste tijden en plekken. Een jongerenwerker merkt op: "Ze beginnen vaak rond het middaguur. Na school gaan ze naar hun vaste hangplek, steken de eerste joint aan en blijven daar uren hangen." Op andere plekken, zoals in een stad in het midden van het land (RW02UT), blijft het gebruik van recreatieve aard. Voor jongeren is blowen in het weekend ontspanning zoeken. In het Zuid-Hollandse dorp (RW15ZH) wordt vaak op openbare plekken geblowd of in de auto maar nooit thuis. Het blowen gebeurt ook gewoon op school, zoals een leraar op een Brabants college (RZ08NB) opmerkt: "Sommigen komen stoned de klas in. Het is alsof het gewoon een onderdeel van hun dag is, net als ontbijten."

COMBINATIEGEBRUIK

In veel regio's wordt cannabis gecombineerd met andere middelen, vooral tijdens het uitgaan of in sociale settings. In de hofstad (RW14ZH) worden joints gecombineerd met lachgas. Eerst een ballonnetje daarna een joint voor de extra kick en soms met alcohol erbij. In een stad in het zuiden (RZ06LI) draait de jeugd cannabis met tabak in zelf-gedraaide joint. Ook hier wordt geëxperimenteerd met andere middelen. "Soms doen ze alles door elkaar. Een joint, een

pilletje, en daarna wat drinken. Het is niet echt gepland, het gebeurt gewoon”, legt een jongerenwerker uit.

Zorgwekkend is de mate waarin jongeren zich niet bewust lijken van de risico’s van combinatiegebruik. In een Noord-Hollandse stad (RW03NH) zegt een jongerenwerker: “Ze denken dat cannabis en alcohol geen probleem zijn, maar we zien steeds vaker dat ze over hun grenzen heen gaan. Dat leidt soms tot risicovol gedrag.”

GEZONDHEIDSRISICO’S

Hoewel cannabis door veel jongeren als relatief onschuldig wordt gezien, zijn bij overmatig gebruik gezondheidsrisico’s er wel degelijk. In een grote stad in Gelderland (RO02GE) knokken jongeren met passiviteit en motivatieproblemen door hun gebruik. “Ze raken volledig op zichzelf gericht. Hun energie gaat op aan blowen, en ze hebben nergens anders meer zin in. Dat merk je aan hun schoolprestaties, maar ook aan hun sociale leven.” De jongerenwerker grapt: “Ze zijn zo passief, ik verwacht dat ze nog net niet vragen om een joint per post bezorgd te krijgen.” Ook in de havenstad (RW16ZH) melden jongerenwerkers dat blowen vaak leidt tot passiviteit, motivatieproblemen, en een gebrek aan toekomstperspectief. De dagelijkse routine wordt volledig afgestemd op het gebruik, waardoor andere verplichtingen, zoals school en werk, op de achtergrond raken. Jongeren onderschatten wellicht, maar de problematiek blijft zichtbaar.

Zelfmedicatie

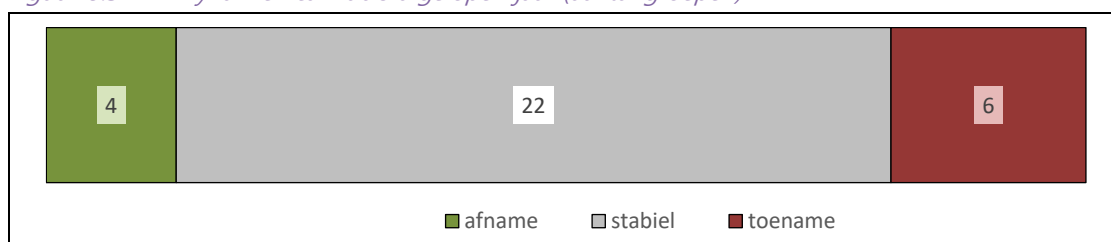
Voor sommige jongeren is cannabis een manier om met onderliggende problemen om te gaan. In een Brabants dorp vertelt een jongerenwerker (RZ15NB) hoe blowen hen helpt om rustiger te worden: “Blowen helpt ze te ontspannen met ADHD. Anders zijn ze continu gestrest.” Veel jongeren gebruiken cannabis om gevoelens van stress of onrust te verdoven. Sommigen gebruiken het als zelfmedicatie, zoals in de hofstad (RW09ZH), waar jongeren aangeven dat cannabis hun stress dempt. Toch zijn de gevolgen soms ernstig. In een zuidelijke stad (RZ13LI) merken professionals een zekere afvlakking, alsof de jongeren alles door een wazige filter bekijken. Jezelf cannabis toedienen zonder doktersvoorschrift is voor hen een receptuur om te verdoven. Op korte termijn biedt dit weliswaar verlichting maar hun sociale isolatie en mentale gezondheidsklachten verdiepen zich eerder

Jezelf ‘uit de put’ helpen met ‘zelfmedicatie’ zonder de nodige kennis van zaken is niet zonder risico’s. Een jongerenwerker in de havenstad (RW16ZH) legt uit: “Ze gebruiken cannabis als een manier om stress of trauma te dempen, maar het lost niks op. Uiteindelijk zie je dat de onderliggende problemen erger worden.” Ook fysieke klachten komen voor. In een Limburgs grensdorp (RZ12LI) werden sommigen overvallen door hallucinaties als gevolg van spacecake. “Ze konden niet meer bewegen en zijn daar zo van geschrokken dat ze even gestopt zijn met blowen.”

DYNAMIEK EN SIGNALLEN

Professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar is veranderd. Het cannabisgebruik is in twee derde van de groepen stabiel gebleven (22 van de 32), in 6 groepen toegenomen, en in 4 groepen afgenomen (*Figuur 8.3*).

Figuur 8.3 Dynamiek cannabis afgelopen jaar (aantal groepen)

Ten opzichte van het vorige meetjaar zijn er dit jaar minder groepen waar cannabisgebruik is toegenomen en meer groepen waar het gebruik van het middel is gestabiliseerd of zelfs is afgenomen. In de Noord-Hollandse dorpsgroep (RW18NH) bijvoorbeeld leidde de arrestatie van enkele jongeren tot een duidelijke verandering. "Ze kunnen nu niet meer blowen, omdat ze urinecontroles hebben. Dat heeft de rest van de groep ook beïnvloed. Veel van hen zijn gestopt of minderen nu." Andere, specifieke signalen zijn:

- Fancy en sterke Caliweed komt steeds vaker voor, o.a. in de hoofdstad (RW10NH). Digi-dealers met broccoli-emoji's (🥦) maken het nog makkelijker om snel aan een jonko te komen. Precieze prijzen zijn niet bekend, maar 15 euro voor een gram lijkt voor nu de standaard.
- In een Limburgse stad (RZ13LI) zien jongerenwerkers dat oudere jongeren een grotere rol spelen in de beschikbaarheid van cannabis. "De oudste van de groep haalt het meestal. Hij is boven de 18, dus kan legaal naar de coffeeshop. Dat maakt het voor de jongere jongens heel makkelijk om mee te doen."
- Tegelijkertijd zien we ook een groeiend bewustzijn van de risico's van gebruik. Jongeren gaan minderen en kijken kritischer welk impact blowen heeft op hun gedrag en energieniveau.
- In een dorp in Noord-Holland (RW18NH) hebben meerdere jongeren actief gekozen om te stoppen of te minderen, vaak gestimuleerd door groepsdynamiek of het vooruitzicht op werk. Dergelijke signalen laten zien dat verandering mogelijk is, mits de juiste ondersteuning wordt geboden.

9 STIMULANTIA

INLEIDING	68
9.1 ECSTASYGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	68
POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO	70
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	70
SETTING, GEBRUIKSPATRONEN EN RISICO'S.....	70
DYNAMIEK EN SIGNALEN	71
9.2 COCAÏNEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	71
PREVALENTIE EN DYNAMIEK	71
9.3 3-MMC-GEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN.....	73
POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO	74
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	75
GEBRUIKSETTING EN -PATRONEN	75
GEZONDHEIDSRISICO'S	76
DYNAMIEK EN SIGNALEN	76
9.4 AMFETAMINEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN.....	77
PREVALENTIE EN DYNAMIEK	77

INLEIDING

In dit hoofdstuk bespreken we de stimulantia; een paraplueterm voor de oppeppende en (licht) euforische middelen ecstasy (MDMA), cocaïne, 3-MMC (en andere, vergelijkbare cathinonen), en amfetamine.⁶² Alle professionals zijn gevraagd naar de verspreiding en dynamiek in het gebruik van deze middelen. Zij die die meer wisten te vertellen over een middel zijn ook doorgevraagd over populariteit, aanbod, gebruiksetting, gebruikspatronen en gezondheidsrisico's.

Ecstasy blijft evenals in de drie vorige metingen ook deze keer weer het populairste, gevolgd door cocaïne, 3-MMC en amfetamine. In tegenstelling tot het vorige meetjaar, waar amfetamine en 3-MMC onderling nagenoeg even populair waren, zijn er nu iets meer groepen waarbinnen 3-MMC wordt gebruikt. De middelen zullen in volgorde van bekendheid en verspreiding nader worden uitgediept.

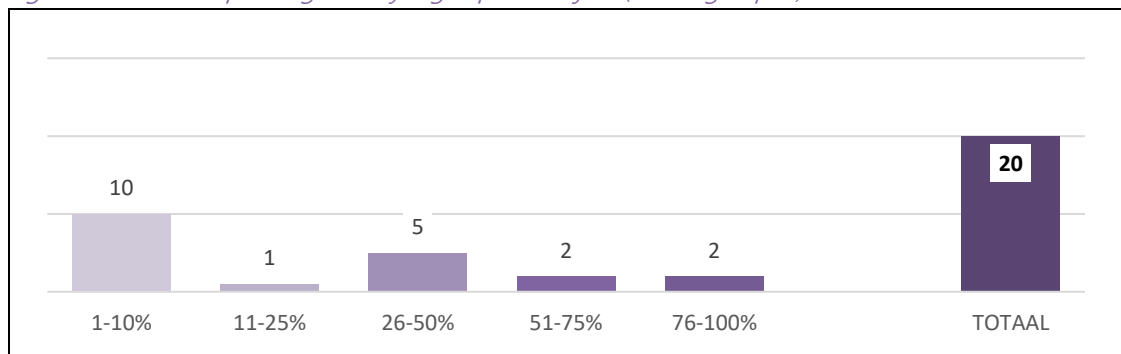
9.1 ECSTASYGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

Waar ecstasy in het voorgaande meetjaar door ruim driekwart van de groepen (22 van de 29) werd gebruikt, geldt dat dit jaar voor twee derde (20 van de 32) groepen (*Figuur 9.1*). In 2 groepen gebruikt (bijna) iedereen (76-100%) ecstasy; in eveneens 2 groepen de meesten (51-75%); in 5 groepen ruim een kwart tot de helft (26-50%); in 1 groep een klein deel (11-25%),

⁶² Met cocaïne wordt snuifcoké bedoeld. Zie voor crack/basecoké hoofdstuk 11.

en in 10 groepen een enkeling (1-10%). In 12 groepen wordt zover bekend geen ecstasy gebruikt.

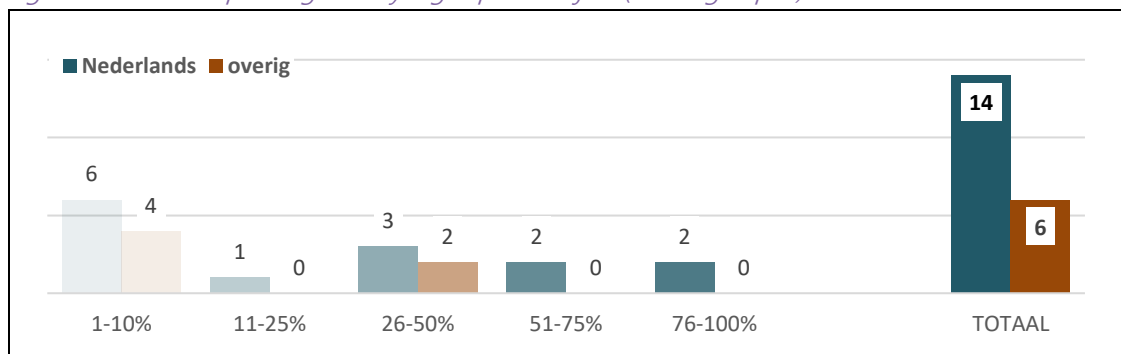
Figuur 9.1 Verspreiding ecstasy afgelopen half jaar (aantal groepen)⁶³

Veruit het grootste gedeelte van de groepen doet dus niet (n=10) of nauwelijks (n=10) aan ecstasy. Dit valt deels te verklaren door de gemiddelde leeftijd van de groepen – veel zijn nog geen achttien, maar 15-17 jaar en mogen niet naar festivals en andere feesten met (elektronische) muziek en het daaraan gelieerde ecstasygebruik.⁶⁴ De 10 groepen waarbinnen niemand ecstasy gebruikt zijn op één na allemaal Randstedelijke groepen waarvan de leden voornamelijk of uitsluitend een niet-Nederlandse achtergrond hebben.

Jongens (mannen) en meisjes (vrouwen) van niet-Nederlandse komaf gebruiken in vergelijking tot leeftijdsgenoten met Nederlandse wortels vaker géén ecstasy. Dit is ook terug te zien in het feit ecstasygebruik onder etnisch-diverse jongerengroepen minder vaak voorkomt (6 van de 16) dan onder jongerengroepen van Nederlandse komaf (14 van de 16) (*Figuur 9.2*).

Figuur 9.2 Verspreiding ecstasy afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

Twee professionals zijn doorgevraagd over het ecstasygebruik binnen de groepen. In een Zeeuws dorp (RZ14ZE) gebruikt minder dan de helft (26-50%) van de groepsleden ecstasy en is het gebruik ervan toegenomen; in een centrale stad (RW02UT) gebruikt bijna iedereen (76-100%) en is het gebruik van het middel stabiel gebleven. De twee groepen zijn etnisch gemixt,

⁶³ Zie *Tabellen* van afzonderlijke professionals/ groepen.

⁶⁴ Nabben, 2010.

kennen zowel mannen als vrouwen en hebben samen een gemiddelde leeftijd van achttien jaar oud.

POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO

Ecstasygebruik is, zoals hierboven al werd benoemd, sterk verbonden met elektronische muziekstromingen. De twee groepen waarover de professionals zich hebben uitgelaten hebben allebei groepsleden die graag uitgaan en zich identificeren met een muziekgenre. Tussen Zeeuwse polder en duinen woont een groep dorpse jongeren (RZ14ZE) waarvan de meerderheid nu achttien is. Ze gaan graag naar een festivalletje. In de stad woont een groep expressionisten (zie hoofdstuk 5), waarbij vooral het afwijken van de mainstream de gemene deler is. Expressie en distinctie door kledingkeuze, muzieksmaak en drugsgebruik draagt hieraan bij. Een deel van de groep bezoekt weleens hardcore-feesten (RW02UT).

In Limburg (RZ01LI) gebruiken ze ecstasy op feestjes. Jongeren abbreviëren het middel als 'XTC' en noemen het wel eens 'molly' (straattaal voor molecules in de VS) of 'sjieve' (schijf) in het Limburgs. Of simpelweg X. Over eventuele motieven of redenen tot gebruik laten de professionals zich niet echt uit, al vinden de jongeren uit het dorp het wel "een toevoeging aan je festival" (RZ14ZE). Niet gek, want het middel staat te boek als de ultieme partydrug. Gebruikers ervaren meer behoefte aan contact, knuffelen en gesprek. Daarnaast versterkt het de waarneming en geluid, waardoor muziek nog intenser wordt ervaren.⁶⁵

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

De gemiddelde prijs voor ecstasy is landelijk zo'n 4 à 5 euro per pil.⁶⁶ De professionals noemen dit meetjaar geen prijzen, maar weten wel dat de jongeren "groot inslaan en het onderling verdelen" (RW02UT). In voorgaande metingen hebben we gezien dat de risicjongeren die onder deze monitor vallen pillen vaak goedkoper inslaan, omdat ze in bulk inkopen en via via of bij vrienden(dealers) bestellingen plaatsen – het komt vaak voor dat de prijs van een ecstasypil zo reduceert tot een schamele 2 euro.

Over de stadsgroep (RW02UT) wordt verteld dat ze via WhatsApp en Snapchat bestellen en dat nummers onderling worden uitgewisseld. Wat betreft het aanbod en de verkrijgbaarheid van het middel heeft de dorpse professional (RZ14ZE) er weinig zicht op. Wel weet deze te vertellen dat de jongeren er "erg makkelijk aan lijken te kunnen komen".

SETTING, GEBRUIKSPATRONEN EN RISICO'S

Ecstasy is wederom met name populair binnen de sociale setting. Een frontwerker vertelt dat de jongeren uit het Zeeuwse dorp (RZ14ZE) ecstasy op feestjes gebruiken en zo'n sessie met enige regelmaat inplannen. "Dit kan tweemaal per weekend zijn, maar soms gebruiken ze ook een week niet. Dat hangt van de party-agenda af". De professional vervolgt: "Nu het festivalseizoen eraan komt zal het gebruik naar alle waarschijnlijkheid weer toenemen."

⁶⁵ *Wat is het effect van XTC/MDMA?*, Jellinek.

⁶⁶ Nationale Drug Monitor, editie 2025, *Ecstasy (MDMA) 6.8.2 Prijs*, Trimbos-instituut & WODC.

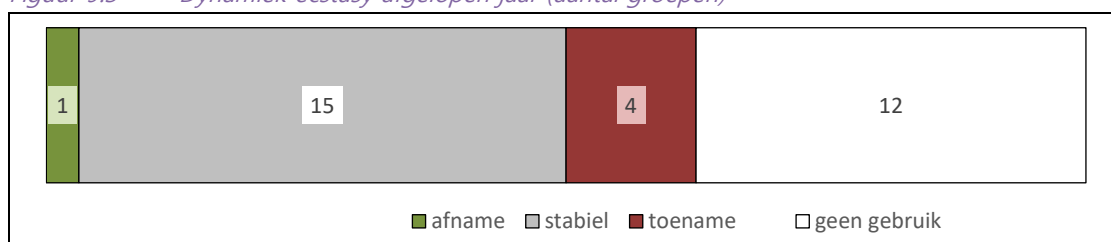
Over de stadse jongeren vertelt de professional (RW02UT) dat deze ecstasy gebruiken op speciale gelegenheden, zoals hardcore-feesten. Al verbaast de jongerenwerker zich ook over het feit dat de jongeren het weleens mee hebben genomen naar het buurtcentrum, waar ze het middel dan in de wc hebben genomen. "Dat vind ik qua setting dan wel zorgelijk," vertelt de jongerenwerker. In een Noord-Hollands dorp (RW03NH) heeft een van de jongens weleens ecstasy genomen overdag om te ontsnappen aan de realiteit. Trauma's van het verleden spelen een grote rol in het leven van deze jongens.

De professionals geven aan nog weinig zicht te hebben op de problematiek die aan ecstasy-gebruik gelieerd zou kunnen zijn. Het gaat om 'recreatief' (RW02UT) en 'net-beginnend' (RZ14ZE) gebruik, maar "ze zijn wel aan het experimenteren met combinatiegebruik" (ibid.). Combinaties die worden aangestipt zijn met alcohol, cocaïne, 3-MMC en cannabis.

DYNAMIEK EN SIGNALLEN

Alle professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar is veranderd. In 15 van de 20 groepen waarbinnen ecstasy wordt gebruikt is het gebruik ervan voor zover bekend gelijk gebleven (*Figuur 9.3*). Dit is ongeveer evenredig aan de stabilisering zoals vorig meetjaar werd waargenomen. Het gebruik is daarnaast binnen 1 groep afgenomen en binnen 4 groepen toegenomen.

Figuur 9.3 Dynamiek ecstasy afgelopen jaar (aantal groepen)

9.2 COCAÏNEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

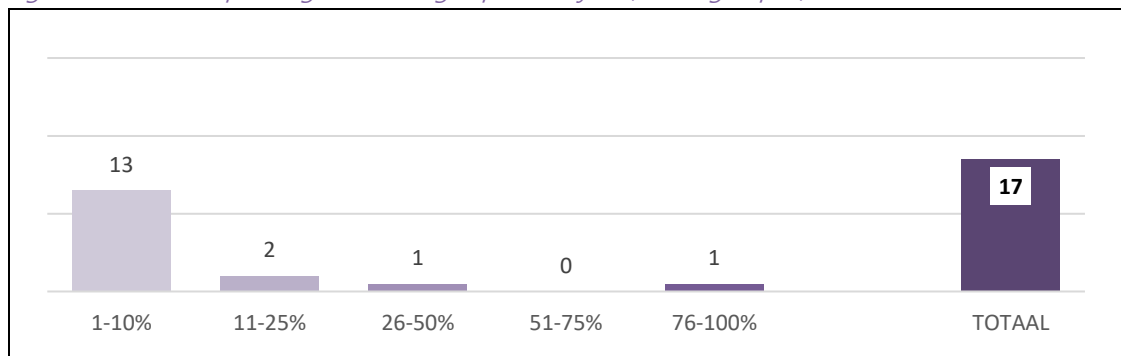
Van de groepen waarbinnen cocaïnegebruik voorkomt is er één frontwerker die meer vertelt over de drug. Hierdoor kunnen we minder vertellen over cocaïne dan over de andere stimulantia. Daarom gaan we, naast deze casus, alleen in op de verspreiding en dynamiek, de verschillende gebruikersgroepen en regionale verschillen.

PREVALENTIE EN DYNAMIEK

Cocaïne wordt minder vaak gebruikt dan ecstasy, en ook de subgroepen gebruikers binnen de groepen zijn – net zoals vorig jaar – relatief gezien kleiner. Dit jaar zien we in relatieve zin minder gebruikersgroepen en ook het aantal subgroepen gebruikers dat cocaïne gebruikt zijn geslonken.

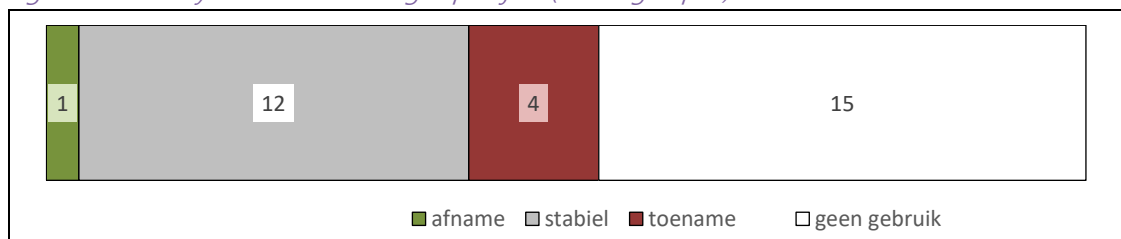
In de helft van de groepen (17 van de 32) wordt snuifcocaïne gebruikt (*Figuur 9.4*). In 1 groep gebruikt (bijna) iedereen (76-100%), in 1 groep ruim een kwart tot de helft (26-50%); in 2 groepen een klein deel (11-25%) en in 13 groepen enkele jongeren (1-10%). In de resterende 15 groepen wordt, voor zover bekend, geen cocaïne gebruikt.

Figuur 9.4 Verspreiding cocaïne afgelopen half jaar (aantal groepen)⁶⁷

Alle professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar is veranderd. Van de 17 groepen waarbinnen cocaïne wordt gebruikt, is het gebruik ervan in 12 groepen stabiel gebleven, in 4 groepen toegenomen en in 1 groep afgenomen (*Figuur 9.5*).

Figuur 9.5 Dynamiek cocaïne afgelopen jaar (aantal groepen)

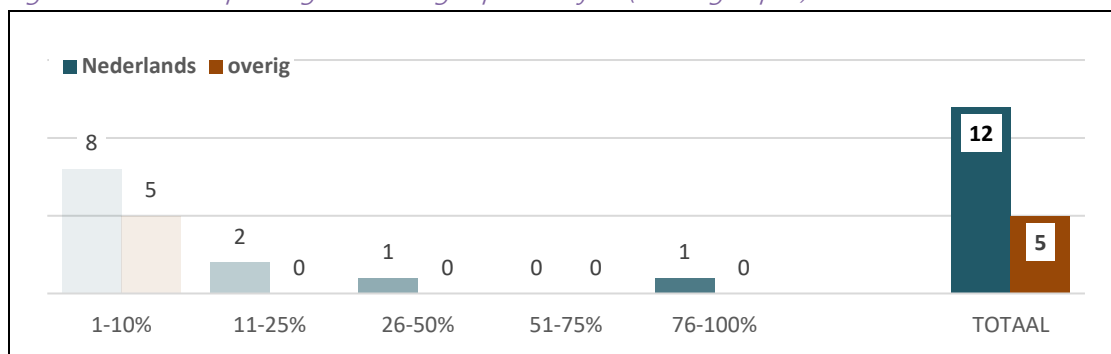
In derde meting zagen we dat het cocaïnegebruik onder gebruikende groepsleden stabiel bleef dan wel toenam – nu zien we dat het gebruik onder de meeste groepen is gestabiliseerd.

Groepskenmerken en regionale verschillen

Van alle groepen waarin cocaïne wordt gebruikt (n=17) zijn er 12 van Nederlandse komaf (*Figuur 9.6*). Daarnaast bestaan de meeste groepen zowel uit mannen als vrouwen; twee groepen hebben enkel mannelijke leden en één groep heeft meer vrouwen dan mannen. De gemiddelde leeftijd ligt tussen de 15 en 20 jaar. In overeenstemming met de derde meting zien we nu weer dat het merendeel van de gebruikende groepen zich bevinden in niet-(Rand)stedelijke gebieden, zoals dorpen, provinciesteden en op de eilanden.

⁶⁷ Zie *Tabellen* van afzonderlijke professionals/ groepen.

Figuur 9.6 Verspreiding cocaïne afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

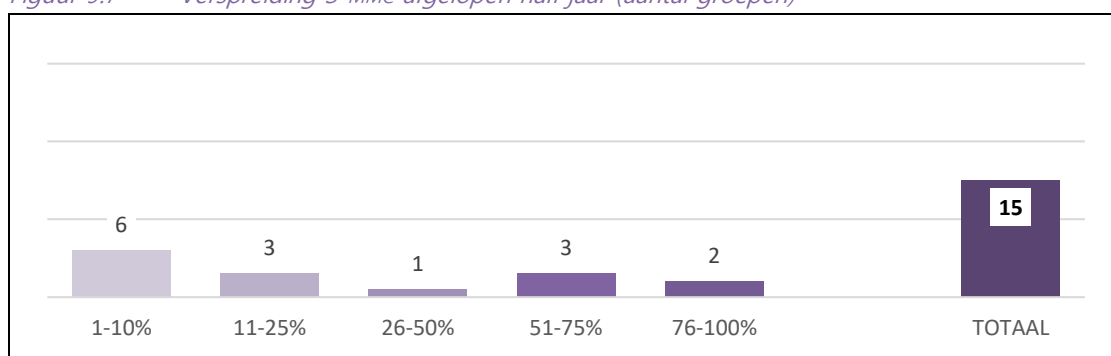
Het schapeneiland

Een professional (RN03NH) vertelt over het cocaïnegebruik op een eiland in een groep van zo'n vijftien leden, in meerderheid man en van Nederlandse komaf. De gemiddelde leeftijd is negentien jaar. Binnen de groep gebruikt bijna iedereen (76-100%), maar het cocaïnegebruik is het laatste jaar wel afgenomen. De jongeren noemen cocaïne ook wel 'sos', nemen een 'lijntje' of gaan 'even sleutelen'. Ze bestellen het middel via Snapchat waar een gram vijftig euro kost. Naast cocaïne staan er daar nog meer middelen op de menukaart die de dealer online aanbiedt. De jongeren gebruiken cocaïne in combinatie met alcohol en met name tijdens het uitgaan. Ze gebruiken "excessief veel" in het weekend, vertelt de frontwerker (ibid.), maar het doordeweekse gebruik neemt af.

9.3 3-MMC-GEbruik IN DORPEN EN STEDEN

In 15 van de 32 groepen wordt 3-MMC of varianten daarop gebruikt (*Figuur 9.7*). In 2 daarvan door (bijna) iedereen (76-100%); in 3 groepen door de meerderheid (51-75%); in 1 groepen door een kwart tot de helft (26-50%); in 3 groepen door een klein deel (11-25%); en in 6 groepen door een enkeling (1-10%). In 17 groepen wordt er, voor zover bekend, geen 3-MMC gebruikt, waaronder 1 groep die volledig is gestopt. Ten opzichte van de vorige meting zien we dit jaar iets meer een tweedeling ontstaan tussen kleinere en grotere subgroepen gebruikers.

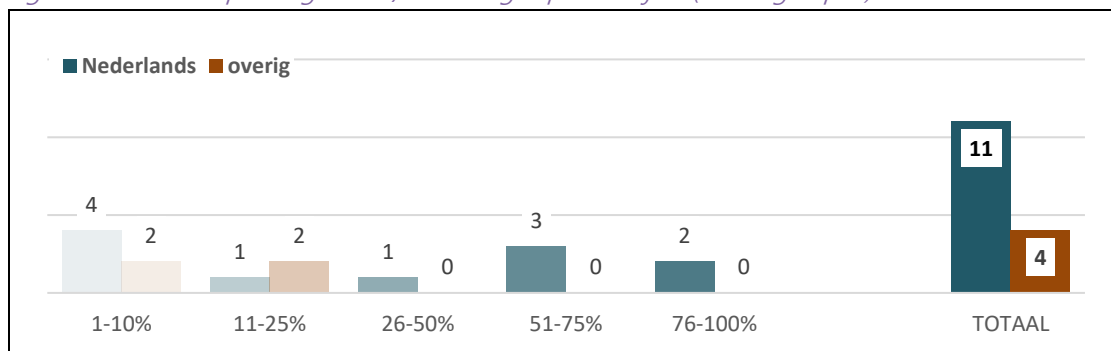
Figuur 9.7 Verspreiding 3-MMC afgelopen half jaar (aantal groepen) ⁶⁸

⁶⁸ Zie *Tabellen* van afzonderlijke professionals/ groepen.

Ook zien we dat het gebruik van 3-MMC met name voorkomt onder risicjongeren van Nederlandse komaf (11 van de 15 gebruikersgroepen), die veelal buiten (Rand)stedelijke gebieden wonen (Figuur 9.8).

Figuur 9.8 Verspreiding 3-MMC/4-MMC afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

Uiteindelijk zijn zes professionals (verdeeld over vier dorpen en twee steden) doorgevraagd over het gebruik van 3-MMC in de groepen waar zij zicht op hebben. Het aantal 3-MMC-gebruikers binnen de zes groepen gebruikt varieert van een enkeling (1-10%) tot (bijna) iedereen (76-100%). Het afgelopen jaar is het gebruik daarvan in drie groepen toegenomen en in drie groepen stabiel gebleven. De groepen zijn (in meerderheid) van Nederlandse komaf en bestaan voornamelijk uit jongens. De gemiddelde leeftijd is voor vier van de zes groepen rond de zestien jaar; twee groepen zijn rond de twintig jaar oud.

POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO

Alle groepen hanteren ten minste één bijnaam voor 3-MMC, variërende tussen '3M', '3', 'miauw-miauw', 'miauw' en 'poes'. Tijdens de derde meting zagen we dat zowel professionals als jongeren in de veronderstelling zijn dat het 3-MMC betreft, maar lang niet altijd weten welk middel het precies is. Ondertussen is de 3-MMC-markt aardig 'rommelig' geworden – in veel gevallen denken gebruikers 3-MMC te kopen terwijl het eigenlijk andere varianten uit dezelfde stofgroep (met vergelijkbare moleculaire structuur en effecten) blijken te zijn (hierover meer in de volgende paragraaf).⁶⁹ Omdat 3-MMC echter de meest gangbare term blijft binnen het gebruikerscircuit zullen we deze ook aanhouden in de rest van het hoofdstuk.

3-MMC is vooral populair vanwege het stimulerende effect. "Je voelt je er euforisch van", zegt een frontwerker uit regio Noord (RN02DR). "Het past binnen de setting van samenkomen en je raakt er makkelijker van in gesprek", horen we uit het zuiden (RZ03NB). Meer naar het oosten van het land ziet de frontwerker dat de jongeren meer zelfvertrouwen krijgen (RO03GE). Andere redenen tot gebruik die genoemd worden zijn de makkelijke verkrijgbaarheid en de goedkope prijs. Gebruiksmotieven zijn niet altijd positief. Professionals zien hoe enkele gebruikers 3-MMC doen om zich afzijdig te houden van onprettige gevoelens en gedachten (RO03GE) of het sociaal isolement 'draaglijker' te maken (RZ08ZH).

⁶⁹ [Reactie naar aanleiding van meldingen gevaarlijke 3-MMC](#), Trimbos-instituut, 12 augustus 2024.

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

Sinds oktober 2021 is 3-MMC onder de Opiumwet geplaatst en officieel een verboden middel.⁷⁰ Verschillende legale websites waarop 3-MMC te koop was hebben ondertussen een breed assortiment aan (nog) niet verboden alternatieven te koop aangeboden. Uit de Amsterdamse Antenne komt naar voren dat bezorgdiensten van illegale drugs na het verbod ook 3-MMC (of wat daarvoor doorgaat) zijn gaan aanbieden.⁷¹ Tegenwoordig blijkt slechts een derde van de als 3-MMC aangeleverde samples bij de testservice daadwerkelijk ook 3-MMC te bevatten.⁷²

Jongeren kopen 3-MMC via dealers die actief zijn op Telegram, WhatsApp en Snapchat, of via het internet. Sommige vape-verkopers bieden 3-MMC ook op staat aan (RN02DR). In één van de groepen dealen ze onderling, op de fiets (RO03GE). Als het middel op is, is er altijd nog de 'grotere' straatdealer waarbij ze terecht kunnen. Geen van de professionals noemt een prijsindicatie. Landelijk kostte een gram 3-MMC in 2022 gemiddeld zo'n 20 euro, maar in werkelijkheid kan de prijs variëren van een paar euro (via webshops) tot 30-35 euro (via dealers).⁷³

GEBRUIKSSETTING EN -PATRONEN

3-MMC lijkt qua gebruik, net als cocaïne en in tegenstelling tot ecstasy, weinig setting-specifiek. Het middel wordt thuis gebruikt, op feestjes en op festivals. "Ze gebruiken het overal: op straat en thuis op de slaapkamer," vertelt een frontwerker uit een noordelijke stad (RN02DR). In het oostelijke grensdorp gebruiken de jongeren ook in parkjes en het plaatselijke recreatiegebied. Over een Brabants dorp vertelt de professional het volgende (RZ15NB): "De jongeren gebruiken 3-MMC in een chill-setting, zoals thuis, maar ook op de kermis en in de kroeg. Eigenlijk doen ze het wel alleen maar als ook als alcohol gedronken hebben."

Het middel wordt het vaakst gecombineerd met alcohol en in het weekend genuttigd. In het Gelderse dorp is dit van donderdag tot en met zondag (RO03GE) en in het Brabantse dorp (RZ15NB) doet de jeugd het ook meerdere dagen achter elkaar; en ieder weekend. Hoeveel er wordt gebruikt blijft in de meeste gevallen nog onduidelijk. In een dorp in het noorden (RN04GR) bestempelt de frontwerker het 3-MMC-gebruik als 'experimenteel' en 'recreatief', terwijl in het zuiden wordt gesproken van 'normalisering' (RZ03NB). Op de Zuid-Hollandse

⁷⁰ Aanvankelijk werd 3-MMC op lijst II van de Opiumwet geplaatst; in april 2024 werd 3-MC verplaatst naar lijst I (Smit-Rigter, Van Goor & Schutten, 2024).

⁷¹ Benschop & Nabben, 2024.

⁷² Hutten & Smit-Rigter, 2024.

⁷³ Smit-Rigter, Van Goor & Schutten, 2024.

eilanden gaat het in sommige gevallen om 'afhankelijkheid' (RZ08ZH): "Het wordt toch steeds meer en steeds vaker."⁷⁴

GEZONDHEIDSRISICO'S

Qua gezondheidsrisico's zien we een tweedeling tussen de 'recreatieven' die nagenoeg geen gezondheidsklachten ervaren of waarvan de professionals deze (nog) niet waarnemen, en de 'forse' gebruikers waar 3-MMC-gerelateerde problematiek op diverse vlakken zichtbaar is. Zo vertelt een frontwerker uit de Drentse stad (RN02DR) dat "het excessief beloop van miaux mij wel zorgen baart. We horen dat het veel in omloop is, op veel plekken aanwezig is. De drempel tot gebruik lijkt aardig verlaagd te zijn."

Over de jongens en meiden uit het grensdorp (RO03GE) wordt nu al een aantal jaren achter elkaar gerapporteerd over het 3-MMC-gebruik dat kenmerkend en bindend is voor deze groep. Het vorige meetjaar werd duidelijk dat een aanzienlijk deel van de groepsleden met problemen kampt vanwege het gebruik. Achterliggend hebben veel van hen ook te dealen met problematiek in o.a. de thuissituatie en eenzaamheid. "De hele groep gebruikt nu, en veel van hen problematisch. Bij een aantal is het dusdanig problematisch dat spoed en gedwongen opnames nodig zijn en de crisisdienst wordt weleens ingeschakeld."

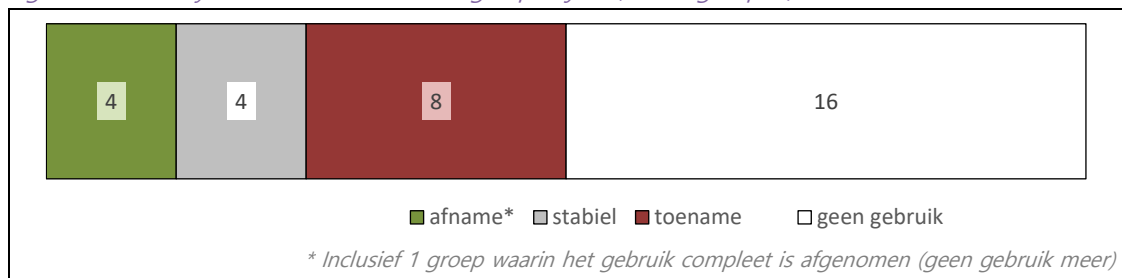
In de stad in Drenthe (RN02DR) ziet de professional onder jongeren die dagelijks gebruiken hoe zij in hun roes verkeerde keuzes maken en zo tegen (hun eigen) normen en waarden indruisen. Daarnaast "verdwijnt hun eetlust, merk je een verharding in het gezin, krijgen ze last van depressieve gevoelens en vervlakte emoties". Een andere, dorpse professional (RZ15NB) ziet ook hoe jongeren het moeilijker vinden hun grenzen aan te geven en juist makkelijker over de grens heengaan. Ook blijkt het hier aardig lastig om niet te gebruiken, "omdat het zoveel in de groep gebeurt". Als laatste merkt een frontwerker uit een ander Brabants dorp (RZ03NB) op dat het middel "zich makkelijk laat integreren in de leefstijl en gewoontes van de jongeren."

DYNAMIEK EN SIGNALLEN

Alle professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar is veranderd. Ze signaleren dat het 3-MMC-gebruik is toegenomen in 8 van de 15 groepen waarin het wordt gebruikt, gevolgd door een stabilisering in 4 groepen en een afname in 4 groepen, waaronder 1 groepen waar het gebruik volledig is verdwenen (*Figuur 9.9*). Het vorige meetjaar, vlak na het verbod, signaleerden we een stabilisering en/of afname in het 3-MMC-gebruik. Dit jaar zien we minder groepen waar het middel wordt gebruikt, maar een grotere toename in gebruik onder groepen die het middel (nog steeds) gebruiken.

⁷⁴ In een ander – nog lopend – onderzoek onder jonge 3-MMC-gebruikers in rurale regio's zien we ook dat sommigen in korte tijd fors hoger doseren tot soms wel 5 gram per dag in een piekperiode.

Figuur 9.9 Dynamiek 3-MMC/4-MMC afgelopen jaar (aantal groepen)

Daarnaast ziet één professional het volgende signaal: in de Drentse stad (RN02DR) wordt het gebruik ervan steeds zichtbaarder, ook omdat de focus erop is gelegd. De hulpvragen zijn bij verslavingszorg toegenomen, omdat jongeren niet uit zichzelf kunnen stoppen en last krijgen van craving.

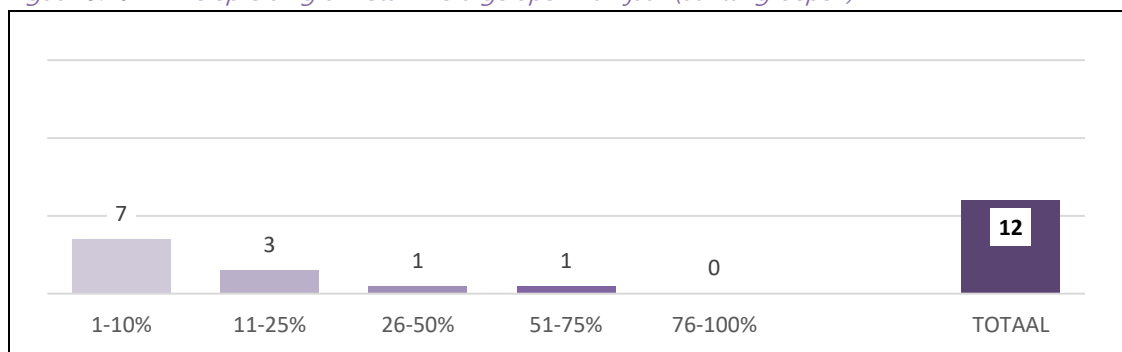
9.4 AMFETAMINEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

Van de groepen waarbinnen amfetaminegebruik voorkomt is er dit meetjaar één professional die meer weet te vertellen over het amfetaminegebruik in de jeugdgroepen. Hierdoor kunnen we minder vertellen over amfetamine dan over de andere stimulantia en gaan we daarom alleen in op de verspreiding en dynamiek, de verschillende gebruikersgroepen en eventuele regionale verschillen. Er zijn indicaties dat vooral jonge groepen een voorkeur hebben voor cathinonen (o.a. 3MMC, 2MMC en 4-MMC) in plaats van amfetamine. Preventiewerkers wijzen er voorts op dat amfetamine in dorpen vooral bij de oudere gebruikers zit.

PREVALENTIE EN DYNAMIEK

Van de vier stimulantia zoals besproken in dit hoofdstuk kent amfetamine de minst brede verspreiding. In iets minder dan een derde van de groepen (12 van de 32) wordt amfetamine gebruikt (*Figuur 9.10*). In de meeste gebruikersgroepen (7 van de 12) gebruikt een enkeling (1-10%) amfetamine; in 3 groepen minder dan een kwart (11-25%); in 1 groep een kwart tot de helft (26-50%); en eveneens in 1 groep de helft tot driekwart van de groep (51-75%). Net als de voorgaande meetjaren zien we ook dit jaar geen groepen waar iedereen amfetamine gebruikt. In 20 groepen wordt, zover bekend, geen amfetamine gebruikt.

Figuur 9.10 Verspreiding amfetamine afgelopen half jaar (aantal groepen) ⁷⁵

⁷⁵ Zie *Tabellen* van afzonderlijke professionals/ groepen.

Alle professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar is veranderd. Ze signaleren dat het amfetaminegebruik onder 3 van de 12 gebruikersgroepen is toegenomen, een stabiel gebruik in 8 groepen en een afname in gebruik in 1 groep (*Figuur 9.11*). In tegenstelling tot het vorige meetjaar (waar we vooral een toename in amfetaminegebruik waarnaamen) zien we zowel in relatieve alsook absolute zin een stabilisering in gebruik onder de meeste groepen.

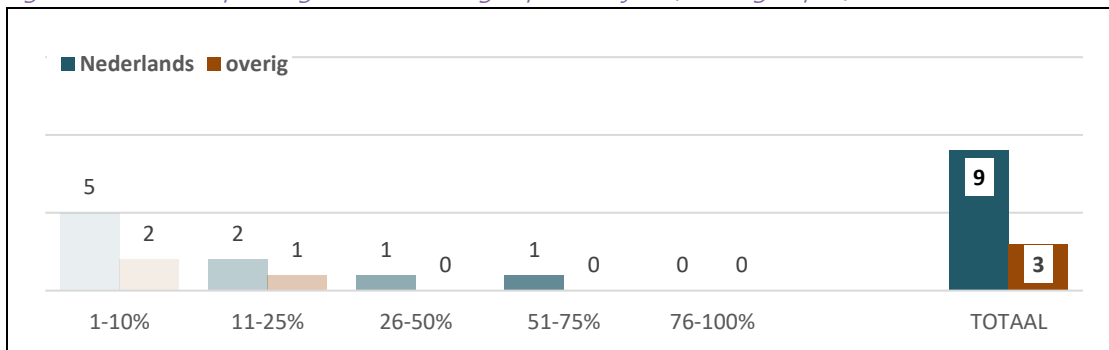
Figuur 9.11 Dynamiek amfetamine afgelopen jaar (aantal groepen)

Groepskenmerken en regionale verschillen

Van alle groepen waarin amfetamine wordt gebruikt (n=12) zijn er 9 groepen (in meerderheid) van Nederlandse komaf (*Figuur 9.12*). Ook dit meetjaar zien we dat het merendeel van de gebruikende groepen zich bevinden in niet-(Rand)stedelijke gebieden. De jongeren komen uit (eiland)dorpen of provinciesteden. De meeste groepen bestaan uit mannen of de man-vrouw-verdeling is enigszins gemixt. De gemiddelde leeftijd ligt tussen de 16 en 21 jaar, maar de meeste groepen kennen een gemiddelde leeftijd van 17-18 jaar.

Figuur 9.12 Verspreiding amfetamine afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

Het schapeneiland

Naast cocaïne gebruiken jongeren op het eiland (RN03NH) ook amfetamine, ook wel 'pep' genaamd. Het consumeren heet 'een lijntje/puntje nemen' of 'even sleutelen' en bestellen gaat via Snapchat. Een kwart tot de helft van de jongeren gebruikt (26-50%). Net als bij cocaïne signaleert de frontwerker dalend gebruik doordeweeks, maar blijft het weekendgebruik "excessief".

10 NARCOSEMIDDELEN

INLEIDING	79
10.1 LACHGASGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	79
POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO	81
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	81
SETTING EN GEBRUIKSPATRONEN	82
LACHGASPROBLEMATIEK EN GEZONDHEIDSRISICO'S	82
DYNAMIEK EN SIGNALEN	83
10.2 KETAMINEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	84
POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO	85
AANBOD, SETTING, PATRONEN EN RISICO'S	85
DYNAMIEK EN SIGNALEN	86
10.3 GHB-GEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	86
PREVALENTIE EN DYNAMIEK	86

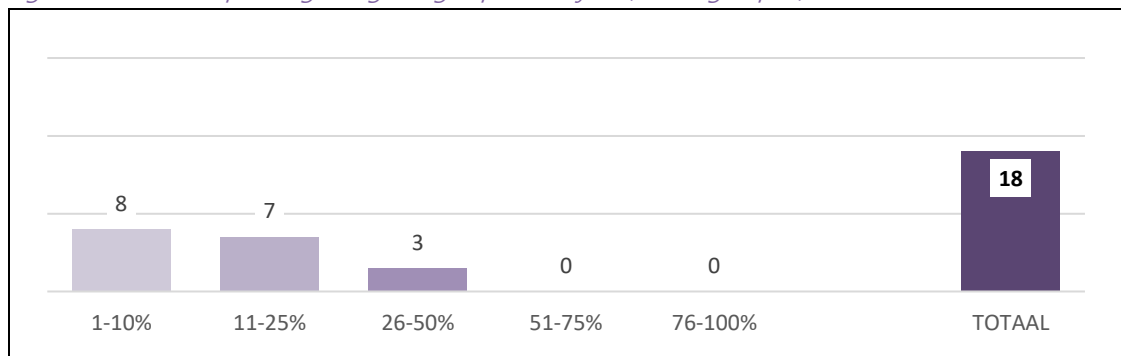
INLEIDING

Onder de narcosemiddelen scharen we lachgas, ketamine en GHB. Net als vorig jaar staat lachgas bovenaan, gevolgd door ketamine en GHB als laatste. Alle professionals zijn gevraagd naar de verspreiding en dynamiek in het gebruik van deze middelen. Professionals die meer wisten te vertellen zijn doorgevraagd naar populariteit, aanbod, setting van gebruik, gebruikspatronen en gezondheidsrisico's. Uiteindelijk vertellen zes professionals meer in detail over lachgasgebruik, vier professionals over ketaminegebruik, en één professional over GHB-gebruik.

10.1 LACHGASGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

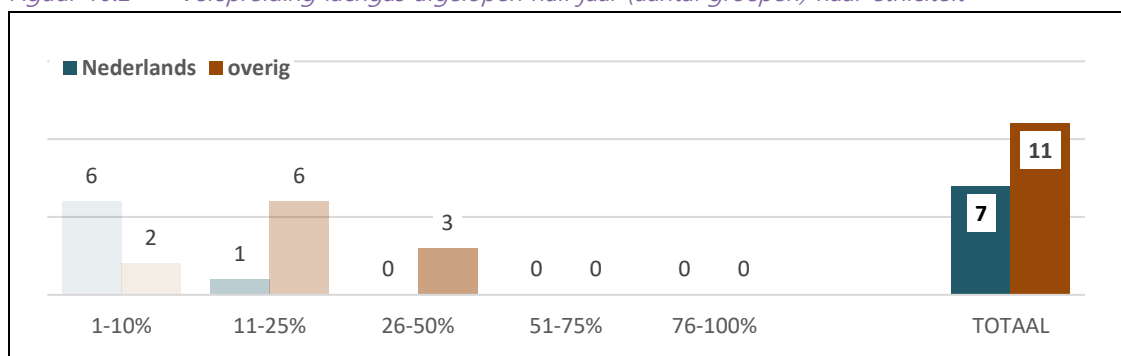
In iets meer dan de helft van de groepen (18 van de 32) wordt lachgas gebruikt, maar in geen van deze groepen gaat het om een meerderheid (*Figuur 10.1*). In 3 groepen wordt lachgas gebruikt door een kwart tot de helft van de groep (26-50%); in 7 groepen door minder dan een kwart (11-25%); en in 8 groepen gebruiken slechts enkele jongeren (1-10%). In de resterende 14 groepen wordt, voor zover bekend, geen lachgas gebruikt, waaronder 4 groepen die volledig zijn gestopt met lachgasgebruik.

Figuur 10.1 Verspreiding lachgas afgelopen half jaar (aantal groepen) ⁷⁶

In tegenstelling tot de in het vorige hoofdstuk beschreven stimulantia, wordt lachgasgebruik vaker in gemengde of niet-Nederlandse groepen gesignaleerd (*Figuur 10.2*).

Figuur 10.2 Verspreiding lachgas afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

In de vorige meting zagen we al dat lachgas aan populariteit begon in te boeten, maar desondanks het meeste geliefde middel onder de narcosemiddelen bleef, met de breedste verspreiding binnen en tussen de groepen. In de huidige meting zien we dat deze afnemende trend doorzet; zowel in absolute als relatieve zin zijn er in deze meting minder groepen waarbinnen lachgas gebruikt wordt en ook de gebruikende subgroepen binnen de vriendenclubs zijn aanzienlijk geslonken.

Zes professionals (verdeeld over een dorp en vijf steden) zijn doorgevraagd over het lachgasgebruik binnen de groepen waarop zij zicht hebben. Binnen 1 groep gebruikt een kwart tot de helft van de leden lachgas (26-50%); binnen 3 groepen gaat het om minder dan een kwart (11-25%); bij 1 groep om een enkeling (1-10%); en de laatste groep is volledig gestopt met lachgasgebruik. In totaal zijn er 3 groepen waarin het gebruik is afgenomen en 3 groepen waarin het juist is toegenomen.

Twee groepen zijn van Nederlandse komaf, twee groepen zijn van Marokkaanse komaf en twee groepen bestaan uit leden met diverse niet-Nederlandse etnische achtergronden (zowel Europees als niet-Europees). Twee (Marokkaans-Nederlandse) groepen bestaan volledig uit

⁷⁶ Zie *Tabellen* van afzonderlijke professionals/ groepen.

mannen – de rest van de groepen is gemixt, maar nog steeds overwegend man. De gemiddelde leeftijd van de groepen clubs varieert van 16 tot en met 20 jaar.

POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO

Het lijkt erop dat lachgas met name minder populair wordt onder groepen van Nederlandse komaf.⁷⁷ Maar ook onder jongens met een migratieachtergrond staat het middel minder in de belangstelling vanwege het slechte imago dat ze heeft weten te verkrijgen.⁷⁸ De bijnamen ('ballonnetje', 'ballen', 'spacen') zijn nog steeds in zwang, maar de motieven van gebruik zijn veranderd.

Waar lachgas vorig jaar o.a. werd omschreven als een 'toegankelijk' en 'sociaal' middel met een 'fijn effect' vertellen professionals nu "dat het onschuldige imago er wel vanaf is" (RW07UT) en "dat gebruik met name voortkomt uit afhankelijkheid" (RW10NH). In Noord-Nederland zijn de groepen gestopt of geminderd met het middel. "Het is niet cool meer en die gascilinders geven veel gedoe. Daar hebben die jongeren geen zin meer in" (RN02DR). In de aangrenzende provincie neemt de frontwerker (RN04GR) hetzelfde waar: "De hype is er wel af en de wetgeving is ook veranderd." Eén groep (RW03NH) is juist begonnen met lachgasgebruik. De professional vertelt hoe de 'korte space', 'veel kunnen gebruiken in één zit' en het feit dat de jongeren 'het bij anderen hebben gezien' motieven zijn voor het lachgasgebruik bij novieten in de groep.

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

In lijn met vorig jaar wordt ook deze meting niet meer gesproken van lachgaspatronen en -cilinders. De tank is de standaard, maar het type waarvoor je ook borg moet betalen zijn in de Utrechtse stad bijna niet meer in omloop (RW07UT). "Het zijn nu van die wegwerptanks, met 'Fast-Gas' erop."⁷⁹ Een tank wordt gezamenlijk gekocht (o.a. RZ14ZE) of individueel door de solistische, problematische lachgasgebruiker. Twee frontwerkers weten de prijs van een tank te benoemen: vijftig euro exclusief dertig euro borg (RW10NH) of zeventig euro voor een wegwerptank (RW07UT). Daarnaast blijft het voor sommige professionals onduidelijk hoe jongeren aan die tanks komen. Een groep die gestopt is met lachgas kocht de tanks eerst online (RN04GR). In de Utrechtse stad (RW07UT) gebeurt dit nog steeds via de WhatsApp-leverancier. Sommige dealers spelen handig in op de zwakte van gebruikers die op de pof mogen

⁷⁷ Een volledige afname in gebruik betreft drie groepen van Nederlandse komaf.

⁷⁸ Problematisch lachgasgebruik betreft voornamelijk jongens met een migratieachtergrond (Nabben, Van der Pol & Korf, 2017; Nabben & Bahara, 2020; Nabben, Weijs & Van Amsterdam, 2021).

⁷⁹ Wegwerptanks onder de naam FastGas zijn 'legaal' online te bestellen. De online leverancier biedt goedkopere prijzen aan bij grotere afnames.

kopen en later betalen omdat bekend is dat ze een inkomen hebben. Soms vindt er een bedreiging plaats als iemand niet op tijd betaalt.

SETTING EN GEBRUIKSPATRONEN

In het Noord-Hollandse dorp (RW03NH) is het belangrijk dat je uit de spotlights blijft – auto's zijn een goede oplossing. Eén van de professionals uit de vorige meting (RW10NH) noemde de auto de 'huiskamer op wielen'; een geliefde spot voor lachgasgebruik. Diezelfde professional zegt dit jaar:

"Een paar keer per week of maand zijn er groepjes die met shishapijpen, lachgastanks en soms alcohol elkaar treffen om te hangen. Ze luisteren naar muziek en gebruiken samen. Dit doen ze niet in de buurt, maar ergens aan de rand van een wijk, bijvoorbeeld bij een sportcomplex. Ze blowen, er wordt gedronken en er zijn ballonnen. Soms gaan ze daarna uit; anderen blijven bij de auto hangen." (RW10NH)

In het Zeeuwse dorp zitten de lachgasnovieten vooral op huisfeestjes aan de ballonnen (RZ14ZE). In de Utrechtse stad weet de frontwerker (RW07UT) te vertellen hoe hotelkamers nog steeds populair zijn. "Hotels hebben er ook echt wel gedoe mee. Als er uitgecheckt moet worden zijn de jongeren soms nauwelijks nog aanspreekbaar en helemaal van de kaart door het gebruik".

De meeste jongeren combineren met soms met alcohol of cannabis, maar vaker met snus en vapes. Hoeveel er wordt gebruikt blijft lastig inschatten, maar varieert van één tank op een avond (recreatief) met een paar vrienden tot meerdere tanks voor één persoon (probleematisch).

LACHGASPROBLEMATIEK EN GEZONDHEIDSRISICO'S

Hoewel lachgasgebruik op zijn retour is of beperkt blijft tot experimenteel gebruik, zien we ieder meetjaar ook een aantal (dezelfde) groepen waar het gebruik ervan zorgelijk blijft. Lachgas is binnen deze groepen dé drug – andere middelen worden wel gebruikt, maar zijn bijzaak. "Lachgas lijkt misschien verdwenen, maar het groeit door onder de oppervlakte," zegt een frontwerker uit de hoofdstad (RW10NH). Het valt zijn Utrechtse collega op dat veel jongeren geen verleden met middelengebruik hebben en lachgas voor hen de eerste drug is die ze gebruiken. Dat maakt ook dat ze de signalen van afhankelijkheid slecht herkennen. De drempel naar hulpverlening is heel hoog voor hen, terwijl een klinische opname bij de meesten nodig is. "Ambulante hulp werkt minder goed omdat ze zich er vaak met smoesjes vanaf willen maken" (RW07UT).

Dit jaar zien we twee terugkerende groepen waar meerdere leden met lachgasproblematiek te kampen hebben. Beide groepen zijn volledig van Marokkaans-Nederlandse komaf en bestaan enkel uit jongens. De gemiddelde leeftijd is negentien jaar. Hieronder geven we een beschrijving van de problematiek.

Paar keer per week bingen

"Ze zitten in de ontkennende fase en bagatelliseren de risico's die kleven aan het lachgasgebruik. Motivatie om naar de dokter te gaan ontbreekt. Eén client is na lang soebatten uit zijn huis gezet omdat er continue lachgasfeestjes waren. Zolang hij aan die ballonnen blijft zitten kan hij geen serieus leven beginnen waar hij zo graag naar verlangt. Voor een kleine groep gebruikers blijft het een vlucht. Momenteel gaat het om kleine groepjes die in de weer zijn met grote tanks. Ze bingen een paar keer per week en het sociaal isolement groeit." (RW10NH)

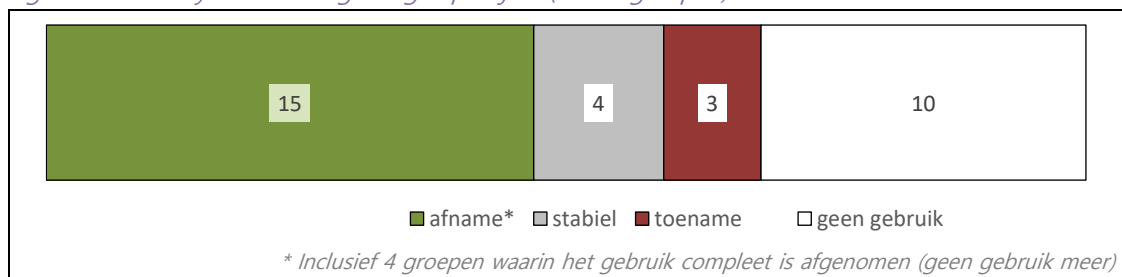
Elke euro wordt opgebruikt

"Meestal zitten ze toch wel op minstens een tank per dag, maar als wij 's ochtends onze ronde doen en iemand alleen in de auto zien zitten heeft deze persoon soms wel al vier tanks op. In de ochtend komt vaak het mentale breekpunt. De jongeren zijn dan al de hele nacht bezig, het eindpunt komt in zicht en daar zien ze tegenop. Vaak staan ze dan meer open voor hulp. In deze gevallen gaat het bijna zonder uitzondering om problematisch gebruik. Als ze salaris hebben gaat het meteen op aan de tanks, maar andersom werkt het net zo: als het geld op is gebruiken ze zo twee weken achter elkaar niet. Feit blijft wel dat iedere euro die binnenkomt meteen wordt opgebruikt. Jongeren maken schulden, ruzies thuis, verlaten school, enzovoorts. Maar je ziet ook dat ze te maken krijgen met psychische problematiek, zoals somberheid en verwardheid. Zo hebben we laatst een jongere thuisgebracht die in zijn ouderlijk huis alles overhoop heeft gehaald, op zoek naar tanks. Hij wist ook wel dat daar geen lachgas werd bewaard. Soms draait iemand echt een beetje door." (RW07UT)

DYNAMIEK EN SIGNALLEN

Alle professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar is veranderd. Ze signaleren dat het lachgasgebruik in 3 groepen is toegenomen (alle niet-Nederlands); in 4 groepen voor zover bekend stabiel is gebleven (*Figuur 10.3*). In de meeste groepen is het lachgasgebruik afgenomen, waaronder 4 groepen waar het lachgasgebruik dusdanig daalde dat niemand het meer gebruikt.

Figuur 10.3 Dynamiek lachgas afgelopen jaar (aantal groepen)

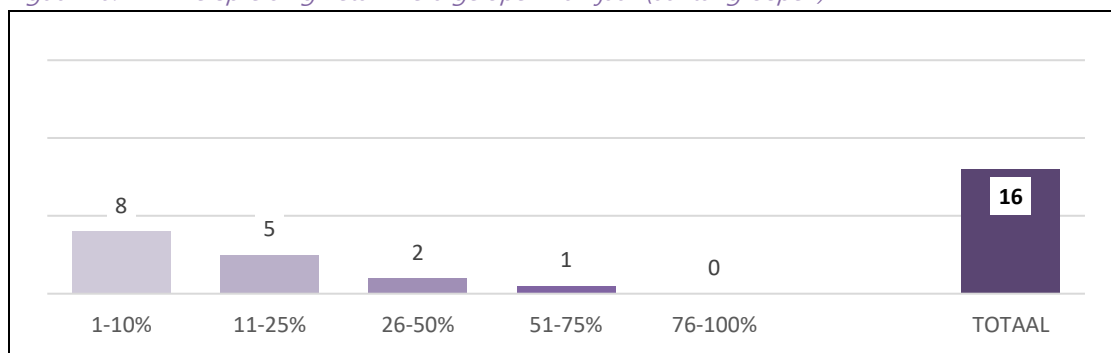
Over de algehele linie trekt het lachgasgebruik zich steeds verder terug, met name in het uitgaansleven. "Echter, blijft het in bepaalde wijken en onder bepaalde gebruikersgroepen ontzettend hardnekkig," zegt een frontwerker (RW07UT). Dezelfde professional noemde vorig jaar al dat er in de stad een handeltje in vitamine B12 is. Volgens aanbieders zou het helpen tegen de negatieve effecten van lachgasgebruik. Ook in Antenne Amsterdam horen we deze verhalen. Dealers geven soms een stripje B12 mee bij de aanschaf van een tank en er is zelfs

een 'verpleger' actief die tegen betaling op verzoek zou langskomen voor het toedienen van een vitamine B12 injectie.⁸⁰

10.2 KETAMINEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

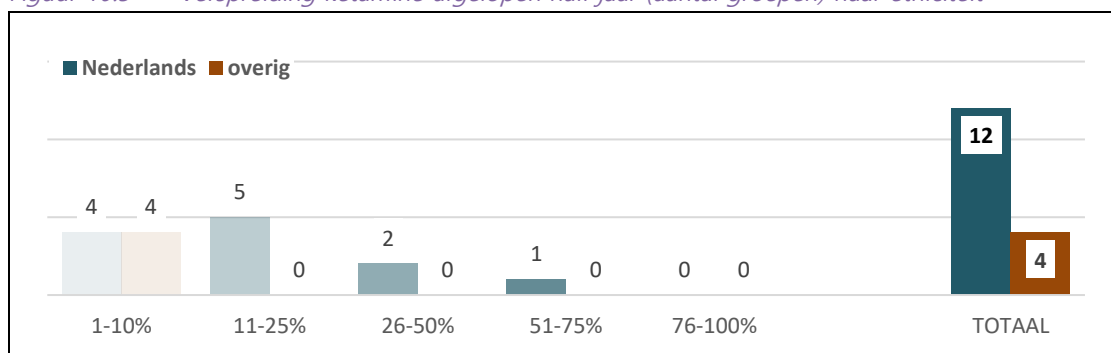
In de helft van de groepen (16 van de 32) wordt ketamine gebruikt (*Figuur 10.4*). In geen enkele groep gebruikt (bijna) iedereen; in 1 groep de meerderheid (51-75%); in 2 een kwart tot de helft (26-50%), in 5 groepen minder dan een kwart (11-25%) en in 8 groepen een enkeling (1-10%). In de andere 16 groepen wordt voor zover bekend geen ketamine gebruikt.

*Figuur 10.4 Verspreiding ketamine afgelopen half jaar (aantal groepen)*⁸¹

In tegenstelling tot lachgas, is ketamine met name populair onder Nederlandse jongeren (*Figuur 10.5*).

Figuur 10.5 Verspreiding ketamine afgelopen half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

Vier professionals (verdeeld over drie steden en een dorp) zijn doorgevraagd over het ketaminegebruik binnen de groepen waarop zij zicht hebben. Onder de 'dorpse boys' waar een kwart tot de helft (26-50%) aan de ketamine zit, is het gebruik het laatste jaar toegenomen. In de drie steden zien we 1 groep waarvan (slechts) een enkeling van de groep ketamine gebruikt (1-10%); 1 waar minder dan een kwart dit doet (11-25%); en 1 groep waar ruim de helft het middel nuttigt (51-75%). Het gebruik is binnen één groep afgenomen en binnen twee groepen toegenomen. Op een jongens-mannengroep, na zijn de overige drie groepen

⁸⁰ Nabben & Benschop, 2023.

⁸¹ Zie *Tabellen* van afzonderlijke professionals/ groepen.

wat betreft sekse en gender gemengd en (in meerderheid) van Nederlandse komaf. De gemiddelde in de stadsgroepen is zo'n 17 jaar, maar bij de dorpse groep is de gemiddelde leeftijd 21 jaar.

POPULARITEIT, EFFECT EN IMAGO

Hoewel professionals zich dit jaar in mindere mate hebben uitgelaten over ketaminegebruik, zegt dat nog niets over de populariteit van het middel. In Groningen vertelt de professional (RN04GR) dat de dorpsjongeren refereren naar het bekende 'keta', maar dat hij verder weinig zicht heeft op de motieven, het effect en imago van ketamine binnen de groep. Hetzelfde geldt voor de frontwerker in de stad in het midden van het land (RW02UT), al weet deze wel meer te vertellen over o.a. setting van gebruik. In de Noord-Hollandse stad (RW12NH) spreekt de jeugd van 'ket' en weet de professional dat het gebruik ervan van recreatieve aard is. "Ze genieten ervan," wordt verteld. In het Brabantse dorp (RZ03NB) gaat het om 'ket' of 'k'. Ook deze professional vindt het lastig zeggen wat het middel aantrekkelijk maakt.

De effecten en motieven van gebruik zijn vergelijkbaar met het vorige meetjaar. Landelijk is het middel vooral populair onder uitgaande jongeren.⁸² Maar verschillende frontwerkers hebben gemerkt dat ketamine populairder wordt onder groepen risicjongeren, vanwege het 'unieke effect'. De frontwerkers zien dat jongeren 'ketamine gevoelsmatig prettig vinden', het middel een 'apart afwezigheidsgevoel veroorzaakt' (dissociatief) en 'als lekker verdovend' wordt gezien.

AANBOD, SETTING, PATRONEN EN RISICO'S

Bij de stadsgroep in Noord-Holland (RW12NH) vindt de frontwerker het lastig inschatten hoe de jongeren het middel weten te bemachtigen. "Het vermoeden is dat dit verloopt via (vrienden)dealers," vertelt deze. De dorpse frontwerker (RZ03NB) weet ons van een detail of twee te voorzien: "Een gram kost zo'n twintig euro, maar als je dicht bij de bron zit betaal je zo'n zes euro per gram. Zo kun je vrij makkelijk winst maken of je eigen gebruik terugverdienen." Hier en daar wordt het middel gecombineerd met alcohol of cannabis. Hoewel de combinatie met ecstasy niet expliciet wordt genoemd, weten we dat dit een veelvoorkomende combinatie is onder gebruikende groepen.⁸³

Ketamine wordt met name gebruikt op feestjes en afterparties. Andere locaties zijn o.a. thuis (op de bank), in het park, om de hoek in de steeg, op hangplekken en in uitgaansgelegenheden, en bij een jeugdorganisatie. Jongeren gebruiken in het weekend, maar ook sporadisch doordeweeks, soms solo.

Het ketaminegebruik is dan ook niet altijd zonder risico of problemen, beamen professionals. "Het gebruik lijkt normaler te worden gevonden," zegt een frontwerker over de stadsgroep in

⁸² Nationale Drug Monitor, editie 2025, *Ketamine 14.3.4 Uitgaande jongeren en jongvolwassenen*, Trimbos-instituut & WODC.

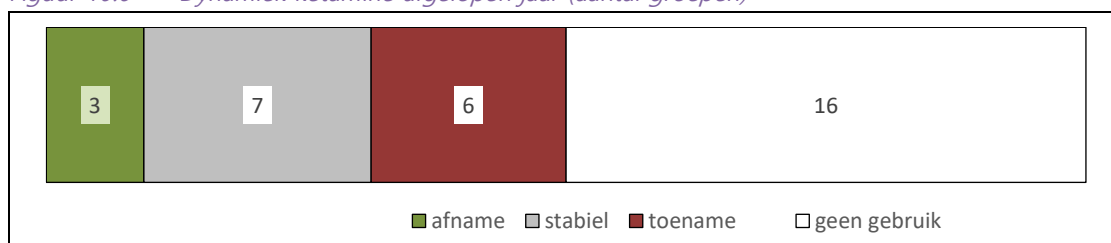
⁸³ Benschop & Nabben, 2024; Nabben, Boekholt & Benschop, 2024.

de provincie Utrecht (RW02UT). “We hebben gesprekken met ouders over de toename in gebruik. De zorg zit ‘m vooral in de nonchalance wat betreft gebruik op doordeweekse avonden, alsof dit niet bijzonder is”. In westelijk Nederland ziet een frontwerker (RW12NH) dat het experimenteren soms ontaardt in problematisch gebruik.: “Twee personen gingen dusdanig ver met ketaminegebruik dat zij onder toezicht weer moesten ontnuchteren en thuiskomen. Ze experimenteren, maar kennen hun grenzen (nog) niet.” In het dorp hebben sommige groepsleden last van lichamelijke (blaas)klachten, maar jongeren vertellen hier ook dat de drug zo fijn is om ‘alleen te gebruiken’. De dorpse frontwerker (RZ03NB) vraagt zich af of het middel ter zelfmedicatie wordt ingezet om angsten te reguleren; wellicht is er sprake van onderliggende depressieve klachten.

DYNAMIEK EN SIGNALLEN

Alle professionals is gevraagd of het gebruik in de groep het laatste jaar is veranderd. Ze signaleren dat het ketaminegebruik in 7 (van de 16) gebruikersgroepen stabiel is gebleven; in 5 groepen is toegenomen; en in 3 groepen is afgenomen (*Figuur 10.6*).

Figuur 10.6 Dynamiek ketamine afgelopen jaar (aantal groepen)

In vergelijking met de derde meting zien we het gebruik in enkele groepen afnemen, maar meer groepen waarbinnen het gebruik juist is toegenomen. Een frontwerker (RW12NH) vertelt dat het middel populairder lijkt geworden. “Steeds meer mensen weten wat het is en willen het gebruiken. Het is mainstream geworden.” Desalniettemin ziet hij nog geen ontsporingen van gebruik. “Er zijn geen uitschieters en het gebruik ervan is niet zorgelijker zoals ik wel zie met cannabis- en alcoholgebruik.”

10.3 GHB-GEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

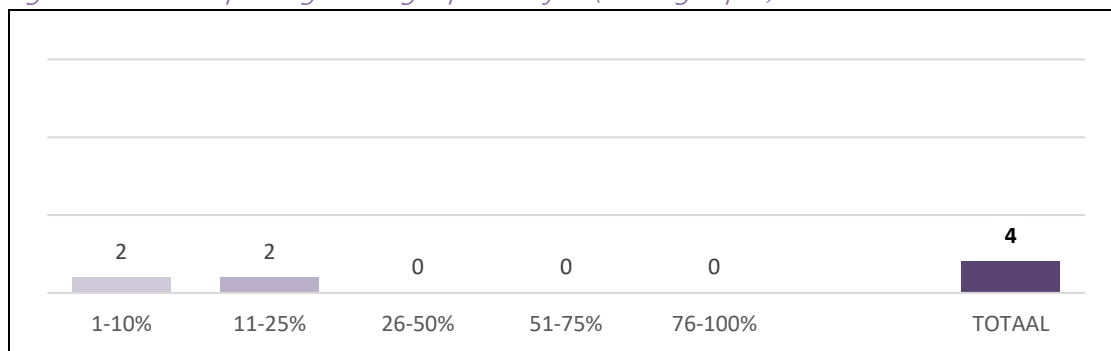
Van de groepen waarbinnen GHB-gebruik voorkomt, vertelt één frontwerker meer over de drug. Hierdoor kunnen we minder vertellen over GHB dan over de andere narcosemiddelen. Daarom gaan we, naast deze casus, alleen in op de prevalentie en dynamiek, de verschillende gebruikersgroepen en regionale verschillen.

PREVALENTIE EN DYNAMIEK

In vergelijking met andere narcosemiddelen in deze monitor kent GHB-gebruik wederom een minder brede spreiding en de kleinste subgroepen met gebruikers binnen de groepen. In 4 van de 32 groepen (verdeeld over 2 dorpen en 2 steden) wordt GHB gebruikt. Daarvan zijn er 2 waarin minder dan een kwart van de groepsleden GHB gebruikt (11-25%) en 2 groepen

waar dit door een enkeling wordt gedaan (1-10%). In de resterende 28 groepen wordt, voor zover bekend, geen GHB gebruikt, waaronder 2 groepen die volledig zijn gestopt met GHB-gebruik.

Figuur 10.7 Verspreiding GHB afgelopen half jaar (aantal groepen) ⁸⁴

Van de 4 groepen waarbinnen GHB wordt gebruikt geven alle professionals aan dat het gebruik van het middel stabiel is gebleven – vergelijkbaar het met voorgaande meetjaar (na corona).

De eilandengroep

Een professional te vertellen over het GHB-gebruik van een subgroepje dorpse jongeren op de Zuid-Hollandse eilanden (RZ08ZH). De jongeren noemen het ook wel 'soep'. Ze maken het zelf, testen de pH-waarde, verdelen het onderling en verkopen het door. Omdat de frontwerker goed contact heeft met de groep, zijn ze open over hun gebruikspatronen. Veelal gebruiken ze GHB thuis en op feestjes. "Het is een heel specifieke groep die gebruikt," vertelt hij. Ze gaan vaak uit naar hardcore-feesten en gebruiken daarnaast stimulantia. "Ze gebruiken het als demper bij amfetamine, vinden het lichamelijk fijn voelen, zien het als substitutiegoed voor alcohol en het is ook nog eens makkelijk zelf te maken." "Maar", gaat hij verder "er gaan ook weleens gasten out. En het is ook oppassen met gebruikers die het middel vooral nemen om hun eigen problemen te vergeten. Tot dusver blijft het nog beperkt tot recreatief gebruik."

Gebruikersgroepen en regionale verschillen

GHB-gebruik komt weinig voor onder jongeren (scholieren), maar veel vaker onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen.⁸⁵ Naast recreatief gebruik in de uitgaansscene wordt het middel ook gebruikt in kwetsbare groepen (o.a. 'thuisgebruikers', straatjongeren en verslaafden). GHB wordt ook beduidend vaker gebruikt door (verslaafde en volwassen) mannen van Nederlandse komaf.⁸⁶

In Nederland verschilt de prevalentie van (problematisch) GHB-gebruik per regio. Zo zijn de uitgaanders oververtegenwoordigd in de Randstedelijke grote steden en de kwetsbare

⁸⁴ Zie *Tabellen* van afzonderlijke professionals/ groepen.

⁸⁵ Van Laar et al., 2020.

⁸⁶ Nabben, Korf & Tromp, 2012.

groepen wonen vaker op het platteland en in volksbuurten. Vaak kenmerken deze gebieden zich door hechte gemeenschappen en een lagere sociaaleconomische klasse.⁸⁷

In de Amsterdamse Antenne blijft GHB een grotendeels onbekend middel bij de kwetsbare jeugd.⁸⁸ Dit beeld is in overeenstemming met jongerengroepen verspreid over Nederland in deze meting. De professionals denken dat het gebruik van GHB vooral voorkomt in oudere groepen gebruikers in de regio, die vaak buiten het schootsveld van het jongerenwerk vallen. Daarnaast wordt geconstateerd dat GHB geen populair middel is bij jonge risicogroepen. Anderen zien dat (problematisch) GHB-gebruik zich vaak pas later in de gebruikerscarrière ontwikkelt.

⁸⁷ Nabben & Korf, 2016a/b.

⁸⁸ Benschop & Nabben, 2024.

11 OVERIGE MIDDELEN

11.1	INLEIDING	89
11.2	PSYCHEDELICA	89
11.3	CRACK, HEROÏNE EN METHAMFETAMINE	90
	CRACK	90
	HEROÏNE	90
	METHAMFETAMINE	90
	MEDICIJNEN (NIET OP RECEPT)	91
	OVERIG	91

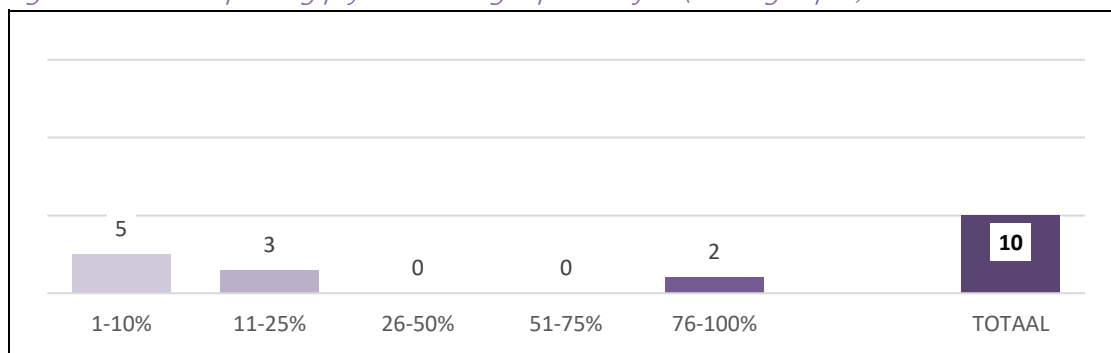
11.1 INLEIDING

Na de stimulantia en narcosemiddelen bespreken we ten slotte nog enkele drugs die we hier voor het gemak scharen onder 'overige middelen'. We beginnen met de psychedelica (LSD, paddo's, 2C-B etc.) en vervolgen met de 'hardere' middelen (crack, heroïne en methamfetamine) om af te sluiten met medicijnen (niet op recept) die veelal in geringe mate worden gebruikt.

11.2 PSYCHEDELICA

In vergelijking met de derde meting (11 van de 29 groepen) zijn er dit jaar ongeveer evenveel groepen die psychedelica gebruiken, namelijk 10 van de 32 groepen (*Figuur 11.1*). In 5 groepen gebruikt slechts een enkeling van de groep (1-10%); in 3 groepen gaat het om minder dan een kwart van de groepsleden (11-25%); en in 2 groepen om (bijna) iedereen (76-100%). De gebruikende jongeren(groepen) wonen vooral in de rurale, eilandelijke, of dorpse oorden. Van de 10 gebruikersgroepen zijn er 7 (in meerderheid) van Nederlandse komaf.

Figuur 11.1 Verspreiding psychedelica afgelopen half jaar (aantal groepen)⁸⁹

⁸⁹ Zie *Tabellen* van afzonderlijke professionals/ groepen.

Naast verspreiding is er ook gerapporteerd over de dynamiek in het psychedelicegebruik. Het gebruik is in 3 groepen afgenomen, in 6 groepen stabiel gebleven, en in 1 (stedelijke en Nederlandse) groep toegenomen.

11.3 CRACK, HEROÏNE EN METHAMFETAMINE

Het gebruik van crack (basecoke), heroïne en methamfetamine wordt vaak geassocieerd met de gemarginaliseerde gebruikersscene. Naast de verspreiding en dynamiek van deze 'straat-drugs' beschrijven we ook kort om welke gebruikersgroepen het gaat.

CRACK

In zowel absolute als relatieve zin zijn er in vergelijking met de derde meting (6 van de 29 groepen) dit jaar minder groepen die crack gebruiken. In deze meting is over 1 van de 32 groepen gerapporteerd over crackgebruik.⁹⁰ Binnen deze dorpsgroep gebruikt slechts een enkeling (1-10%) crack. Het gebruik in de groep is stabiel gebleven.

HEROÏNE

Geen van de professionals (van de 32 groepen) rapporteert dit meetjaar over heroïne.⁹¹ Ook hier zien we dus zowel in absolute als relatieve zin, in vergelijking met de derde meting (6 van de 29 groepen), een algehele afname in heroïnegebruik.

METHAMFETAMINE

In vergelijking met de derde meting (6 van de 29 groepen) zijn er dit jaar minder groepen die methamfetamine gebruiken. In slechts 2 van de 32 groepen (een stad en een dorp) is gerapporteerd over methamfetaminegebruik.⁹² Binnen beide groepen gebruikt slechts een enkeling (1-10%) methamfetamine en is het gebruik stabiel gebleven.

Gebruikersgroepen

Bovenstaande middelen zijn dit meetjaar minder prevalent, wat mogelijk ten dele te verklaren valt door een wisseling van groepen, maar ook doordat het gebruik in een aantal groepen is afgenomen. Er zijn in totaal 3 verschillende groepen waarin ten minste één van deze drie middelen wordt gebruikt. Het gaat vooral over 'getroebelde' jongeren in deze groepen:

- **RN02DR:** in de Drentse stad vinden we een samengestelde, wisselende groep jongeren van 20 personen (70% man; gemiddeld 16 jaar; meerderheid Nederlands) die naast het drugsgebruik ook binding heeft met (drugs)criminaliteit. Deze groep, die ook de vorige meting in beeld was, is in omvang met een derde geslonken. Vooral jongere groepsleden uit (kans)arme milieus worden 'gelokt met geld en status', vertelt de jongerenwerker. De jongsten onder hen worden ingezet als loopjongens en leveren pakketjes met drugs en vapes. In ruil daarvoor krijgen ze 3-MMC toegestopt.

⁹⁰ Twee professionals geven aan dat crackgebruik binnen de groepen compleet is afgenomen en verdwenen.

⁹¹ Eén professional geeft aan dat heroïnegebruik binnen de groep compleet is afgenomen en verdwenen.

⁹² Eén professional geeft aan dat methamfetaminegebruik binnen de groep compleet is afgenomen en verdwenen.

- **RO01GE:** ook deze dorpsgroep (de 'poesgroep') hebben we in vorige metingen voorbij zien komen. In de derde meting werd al duidelijk dat de groep stilaan begon af te glijden van recreatief naar excessief en problematisch gebruik van 3-MMC. De kerngroep is wel kleiner geworden en bestaat nu uit zo'n 8 individuen. Maar de frontwerker ziet nu ook het gebruik van methamfetamine. De jongeren (75% man; gemiddeld 18 jaar; meerderheid Nederlands) uit het kleine grensdorp worden als 'alternatief' gekenschetst. Net als vorig jaar zijn een paar jongeren in behandeling gegaan. De meesten blijven terugvallen in 3-MMC-gebruik
- **RZ08ZH:** de jeugdwerker heeft hier zicht op circa 350 jongeren in verschillende dorpen binnen een eilandengroep. Ze behoren tot verschillende (vrienden)groepen, maar er is kruisbestuiving en het ons-kent-ons-gevoel heerst (70% man; gemiddeld 16/17 jaar; meerderheid van niet-Nederlandse komaf). Hoewel het type jongeren divers is, begint drugs rond hun 16^e levensjaar een bindende factor te worden. Sommige groepen voelen een sterke binding in muziek en een gedeelde kledingsmaak (o.a. hardcore en hardstyle). Een andere categorie bestaat uit zorgmijders. Ze slapen bij anderen op de bank, gaan gebukt onder structureel drugsgebruik en laten zich in met criminele activiteiten. Vaak is er sprake van een structureel probleem zoals dak- en werkloosheid.

MEDICIJNEN (NIET OP RECEPT)

- In 8 groepen worden medicijnen zonder doktersvoorschrift gebruikt (vooral ADHD-medicatie en benzodiazepinen).⁹³ In 1 gebruikersgroep is het gebruik afgenomen en in 1 groep toegenomen; in de overige 6 groepen bleef het gebruik voor zover bekend stabiel. In sommige groepen wordt gehandeld in medicijnen die afkomstig zijn van de huisarts of op de illegale markt worden aangeboden, maar een deel wordt ook online ingekocht via (legale) sites die handelen in designer benzodiazepines.

OVERIG

- Ten slotte zien enkele professionals dat er bij jongeren soms sprake is van ernstige problematiek rond (online) gokken, gamen, en porno.

⁹³ Eén professional geeft aan dat medicijngebruik binnen de groep compleet is afgenomen en verdwenen.

12 PROFESSIONALS & PREVENTIE

INLEIDING	92
12.1 PLUSPUNTEN.....	92
SAMENWERKING	92
WERKRELATIE	93
PREVENTIE.....	93
INTERVENTIE	94
DAGBESTEDING	95
HANDELINGSBEKWAAM	95
12.2 VERBETERPUNTEN.....	95
HANDELINGSVERLEGEN.....	96
DE JUISTE ZORG	96
OUDERS EN OMGEVING	97
ONLINE	97

INLEIDING

Het laatste onderwerp van de interviews besloeg de reflectie van professionals op drugsproblematiek en de preventie binnen het werkveld daaromheen. Want wat ging er het afgelopen meetjaar goed, en welke elementen behoeven extra aandacht? Het is niet altijd makkelijk om progressie na te jagen binnen bepaalde jeugdgroepen en met sommige individuen, omdat jongeren en soms hele wijken al jaren te maken hebben met aanhoudende, intergenerationele problematiek. Daarnaast ziet, volgens de frontwerkers, een deel van de jongeren zelf het probleem niet in of wordt er maar lacherig gedaan over drugspreventie. 'Ze moeten het zelf wel willen', vertellen sommige professionals dan ook. Hieronder zullen we de plus- en verbeterpunten zoals benoemd door de frontwerkers verder toelichten.

12.1 PLUSPUNTEN

Net zoals in voorgaande jaren zijn de meeste frontwerkers in eerste instantie tevreden over de samenwerking met hun formele netwerkpartners. Andere hoofdpunten zijn: de band tussen jongeren en hun frontwerker; het effect van preventiemaatregelen zoals voorlichting en open gespreksvoering; het inzetten van specifieke interventies waar nodig; dagbesteding; en de borging van handelingsbekwaamheid middels tijd, geld en ruimte.

SAMENWERKING

10 van de 32 professionals benoemen ten eerste de goede samenwerking met ketenpartners, zoals gemeente, (verslaving)zorg en welzijnspartners, school, ouders, politie, (jeugd)boa's, en wijkagenten. Een soepele samenwerking ontstaat vanuit korte lijntjes en informatiedeling op basis van veiligheid en vertrouwen. "De jongerenwerker weet ons goed te vinden voor

consultatie en casuïstiek,” vertelt een verslavingszorgprofessional (RO04GE). Ergens in de hoofdstad wordt de politie weinig ingeschakeld (RW10NH): “Overlast wordt gemeld bij jongerenwerk – niet vice versa. Wat hier zo goed aan werkt is dat deze informatie ook echt anoniem blijft.”

In het Zuid-Limburgse dorp (RZ01LI) is men erg druk bezig om onderling het contact te verbeteren. Zo bezoekt de wijkagent het buurthuis en zit daar samen met de jongeren, maar de afspraak is wel: het buurthuis is van de jeugd. “Ze kunnen dus niet gestraft worden voor het draaien of roken van een jointje daar”. Op de Zuid-Hollandse eilanden, waar jongeren verspreid wonen in dorpen, leidt het feit dat partners elkaar zo goed weten te vinden ervoor dat jongeren sneller en effectiever uit de anonimiteit worden gehaald. “Zo kunnen we sneller interventies inzetten, zonder vooraanmelding bij de gemeente. En dat werkt goed,” vertelt de frontwerker (RZ08ZH).

WERKRELATIE

6 van de 32 professionals benoemen specifiek het positieve effect van de goede band tussen jongere en frontwerker. Of het nu gaat om informatieverschaffing of praktische ondersteuning (zoals het doorverwijzen naar de juiste instanties), in West-Nederland drukt een jongerenwerker (RW03NH) zijn jongeren iedere keer weer op het hart dat ze voor alles bij hem terecht kunnen. Een hoofdstedelijke frontwerker (RW10NH) beaamt dit: “Je kunt al iets voor iemand betekenen door simpelweg iets te regelen, zoals een baan, het schrijven van een brief, of een goed woordje doen voor iemand.”

Goed contact, in kwantiteit en kwaliteit, lijkt een belangrijke voedingsbodem voor verdere interventie en preventie. Onder andere in Zeeland hebben de jongerenwerkers wekelijks contact met de jeugd wat maakt dat ze drugsgebruik en eventueel misbruik tijdig kunnen signaleren. Over een Limburgse frontwerker (RZ12LI) wordt verteld dat hij een enorm goeie band heeft met de jeugd: “Hij kan echt om ze lachen en zijn aanwezigheid wordt gewaardeerd.” Dit vertrouwen in de professional maakt dat jongeren ook opener zijn over hun drugsgebruik, zoals gebeurt in de Flevolander stad:

“Ik denk dat jongeren wel heel erg open tegen mij als jongerenwerker zijn. Daardoor kan ik ook bepaalde gesprekken met ze aangaan. Ik zeg nooit tegen jongeren dat ze ermee moeten stoppen. Dat heeft toch geen zin. Ik zeg altijd dat ze het zelf moeten weten, maar doe het wel met mate. Zo probeer ik ze ook te behoeden voor middelenmisbruik en de gevolgen daarvan”. (RW01FL)

PREVENTIE

Open het gesprek aangaan over drugs, en daarbij voorlichting, worden door meerdere frontwerkers (8 van de 32) gezien als werkzame bestanddelen in het preventief handelen aangaande drugsproblematiek. “We lichten de jongeren in, en als zij meer informatie willen zoeken ze ons op,” vertelt een Zeeuwse frontwerker (RZ14ZE). In een grote Brabantse stad (RZ10NB) weet het jongerenwerk ook de weg richting preventie te vinden wanneer nodig. De

jongeren daar zijn open over het cannabisgebruik binnen de groep. In Limburg (RZ06LI) wordt al op jonge leeftijd ingezet op drugspreventie. In groep acht krijgen de kinderen al les over roken, alcohol en groepsdruk. “Maar”, zegt de jongerenwerker, “de vraag blijft natuurlijk in hoeverre dit allemaal op latere leeftijd blijft hangen”.

In het kustdorp (RW15ZH) zetten ze ook al vroeg in op preventie, zo rond de twaalf jaar, “want dan speelt het al. Als je wacht tot de jongeren zestien zijn ben je te laat”. De frontwerker gaat verder:

“We vinden het heel positief om het [drugsgebruik] bespreekbaar te maken. Het is hier ook veilig om het erover te hebben. We praten met elkaar over hoe hun feestje was en wat ze hebben gebruikt. We informeren ze over de risico's, over set, setting en middel. We wijzen ze op het testen van drugs. Het is mooi dat ze ons vertrouwen en dat we zo'n band hebben. Het belangrijkste is het gesprek over veilig drugsgebruik aangaan, en niet met het vingertje gaan wijzen. We geven dus uitleg over wat alles is, en als ze later dan interesse krijgen weten ze al wat het doet. Dan hoop je dat ze veilig gaan gebruiken en ons net zo gaan vertrouwen als de groep waar we het nu over hebben.” (RW15ZH)

De jongeren uit de Noord-Hollandse stad (RW12NH) zijn aan het experimenteren met drugsgebruik. Volgens de jongerenwerker worden ze goed in de smiezen gehouden en is er nog geen reden om te spreken van problematisch drugsgebruik. “Er wordt met deze jongeren gesproken over drugs door ze aan te spreken en ons van de domme te houden, zo van, leg maar eens uit hoe dat werkt? Er worden tips gegeven en af en toe een opmerking gemaakt over wat wel en niet normaal is. Op dit moment hebben we ook geen specifieke interventie, want dit is niet nodig”.

INTERVENTIE

9 van de 32 professionals benoemt het inzetten van interventies, variërend van ‘straf’ in Noord-Nederland (RN02DR) en ‘strengere controles’ in Zuid-Holland (RZ16ZH; RZ17ZH) tot ‘actieve normverandering’ in Noord-Holland (RW18NH). Meiden maken elkaar daar nu belachelijk om elkaars uiterlijk ten gevolge van drugsgebruik. “Kijk hoe je eruitziet, met pukkels en overgewicht van het blowen” (ibid.). In hoeverre het onderlinge ‘shamen’ naar aanleiding van het bezoek van een ervaringsdeskundige vruchtbaar is op de lange termijn, valt nog te bezien.

Een filmpje over verslavingszorg werd in de Utrechtse stad (RW02UT) goed ontvangen. “Het helpt als jongeren een gezicht krijgen bij de hulpverlening”, vertelt de professional. In diezelfde provincie is nu ook een speciale aanpak voor jongeren die lachgas gebruiken. Ze krijgen voorrang wanneer ze zich aanmelden voor behandeling (RW07UT). Andere professionals noemen interventies op school (o.a. RN03NH) en de opening van een jeugdhonk als succesvolle interventies (RN04GR): “Deze jongeren veroorzaakten in het verleden aardig wat overlast, maar met de opening van het nieuwe jongerencentrum is dit verminderd. Ze hoeven niet altijd op straat te zijn en kunnen gewoon chillen. Ouders zijn hier ook niet welkom.”

DAGBESTEDING

2 van de 32 professionals noemen de positieve werking die dagbesteding (met name werk) heeft op jongeren – zowel vanuit het perspectief van (mentaal) welzijn als het uitblijven of verminderen van drugsgebruik. Een jeugdwerker (RN03NH) vertelt: “Daarnaast zijn ze allemaal in de weer met muziek en sport, en hebben ze regelmatig contact met jongerenwerk, waar ze ook wel eens worden ingezet.” Ook in de Gelderse stad (RO02GE) werken sommige jongeren in het jeugdcentrum; als echte werknemers.

“Wat het beste werkt is om jongeren in beweging krijgen. Ga iets doen: een activiteit, naar school, help ze met een bijbaantje zoeken. Het liefst eentje die ze ook leuk vinden. Hier in de wijk zien ze alleen maar niet leuke en slecht betaalde baantjes, zoals werken in de schoonmaak. Nu er weer wat ruimte is op de arbeidsmarkt maken de jongerenwerkers hier gebruik van door jongeren een baantje te geven. Ze krijgen hier slechts een vrijwilligersvergoeding voor. Feit is wel: hoe meer bezigheden, des te minder tijd om te blowen en meer vertrouwen in hun eigen kunnen. Bezig blijven, geld verdienen en de juiste vrijetijdsinvulling zorgen nou eenmaal voor meer mogelijkheden.” (RO02GE)

HANDELINGSBEKWAAM

Als laatste benoemen 2 van de 32 professionals dat zij de juiste middelen ter beschikking hebben om hun beroep goed en dus handelingsbekwaam uit te kunnen voeren. Als frontwerker moet je vaak van de lange adem zijn en zelfs dat is geen succesgarantie. In de hofstad (RW10ZH) bijvoorbeeld, waar ze te maken hebben met een lastige jongerengroep, beschikken de frontwerkers in ieder geval over de juiste kennis en kunde om ze op den duur de juiste kant op te kunnen begeleiden. Een van de jeugdwerkers die een eilandengroep (RZ08ZH) onder zijn vleugels heeft beaamd dit. “Niet iedere jongere hoeft aangemeld te worden. Ik krijg veel tijd en ruimte om contact op te bouwen en hun vertrouwen te winnen. Ze kloppen dan aan op hun eigen tijd, niet op die van een ander”.

12.2 VERBETERPUNTEN

Naast deze positieve reflectie op de praktijk, benoemen professionals ook een aantal heikele punten, vaak van structurele aard. Hierboven werd al vermeld hoe jongeren soms veel achterliggende problemen hebben die niet van de ene op de andere dag verholpen zijn, zoals o.a. wordt gezegd over de jongeren ('poesgroep') uit het grensdorp (RO01GE). Een andere professional (RW10NH) zegt iets vergelijkbaars over het cannabisgebruik in zijn groep: “Diep van binnen weten ze ook wel dat het geblow niet goed voor ze is, maar ze zijn bang voor het onbekende ... een dag zonder blowen. De problematiek is taai. We moeten ook vroeg bijsturen – bij sommige jongeren voel je al bijna intuïtief aan dat het de verkeerde kant op gaat.” Diezelfde professional vertelt hoe jongeren verstrikt raken in de criminaliteit en er maar met moeite uitkomen:

“Drugshandel is dichtbij gekomen en ontwricht het leven van sommige van deze jongens. Het gebeurt ook niet altijd uit vrije wil; jongeren worden soms verleid door slimme praatjes om zo ergens

in te stappen. Hun naïviteit en bravoure gedrag helpen niet mee, maar soms moeten ze ook schulden vereffenen. Je komt er niet goed bij wat er onderling speelt. Daarover praten is een grote stap. Naar buiten toe 'succes' willen uitstralen, maar daarnaast ook onderliggende spanningen die meespelen. Hoe kunnen we daar als professionals meer greep op krijgen, en hun vertrouwen winnen?" (RW10NH)

Over een groep jongeren uit de hofstad (RW14ZH) vertelt een professional dat "er genoeg mogelijkheden en oplossingen zijn, maar als de groep niet wil gebeurt er niets. Het is een kwestie van geduld hebben en blijven monitoren." Daarnaast heeft een aantal professionals (o.a. RW18NH, RW14ZH) het over groepsdruk en groepsleiders die het jongeren bemoeilijken om tegen de stroom in te gaan. Ook wordt er in sommige gevallen lacherig gedaan over preventie (RZ01LI) en 'preventiepraatjes' (RZ12LI).

Naast problematiek rondom de jongeren zelf, kaarten de professionals enkele verbeterpunten aan. Deze zijn: handelingsverlegenheid door een gebrek aan middelen; het gemis van passende hulpverlening; de rol van ouders en omgeving; en online werken.

HANDELINGSVERLEGEN

Van de 32 professionals zijn er 7 die specifiek een gebrek aan de juiste middelen, zoals kennis, tijd en geld, benoemen. "We lopen tien jaar achter," zegt een frontwerker over het Brabantse dorp (RZ03NB). "Er gaat veel geld naar ondermijning, maar er ontbreekt hier kennis over hoe hier in de praktijk mee om te gaan, over gedragsverandering bijvoorbeeld". In de hofstad (RW19ZH) ervaren frontwerkers ook een kennishiaat. "We zijn niet snel genoeg als het aankomt op het vergaren van de nieuwste kennis, zoals snus. Vaak ben je zo druk bezig en heb je je handen vol. Door die drukte is het maar moeilijk om tijdig in te spelen op nieuwe trends" (ibid.). Een gebrek aan tijd wordt door meerdere professionals benoemd, zo ook in de stad in het midden van het land (RW02UT): "Het zou enorm helpen als we vaker mee konden lopen in de wijk, maar daar zijn geen uren voor. Gedrag escaleert nu te snel en hulpverlening komt te laat."

DE JUISTE ZORG

Veruit de meeste professionals (11 van de 32) benoemen hoe jongeren te vaak de juiste zorg mislopen. Soms al op jonge leeftijd (RZ08ZH): "Bij sommige jongeren zie je zoveel risicofactoren dat je zou willen dat je er al eerder bovenop kan zitten met begeleiding, echt op jonge leeftijd." In andere gevallen komt voorlichting te laat. Een professional in een Zuid-Hollands dorp (RW15ZH): "Preventie is het beste – op tijd beginnen. Dat is soms wel moeilijk. Je ziet dat er dan voorlichting wordt gegeven aan groepen die alles (drugs) al hebben geprobeerd. Of het tegenovergestelde: voorlichting van iemand met verslavingsproblematiek. Dat is dan weer zo'n ver-van-hun-bed show dat het ook niet aanslaat."

In Drenthe (RN02DR) vindt de professional het lastig dat er vaak te laat doorverwezen wordt. "Als blijkt dat jongeren al jaren risicovol gebruiken en er wordt door de gemeente maar niet doorverwezen naar verslavingszorg." In een stad in de provincie Utrecht (RW07UT) vindt de frontwerker de drempel naar verslavingszorg te hoog, en op een van de noordelijke eilanden

(RN03NH) ziet de professional dat jongeren niet aankloppen bij de hulpverlening. "Ondertussen blijft de groep een negatieve invloed op elkaar uitoefenen. Het zou helpen als we de hulpverlening en deze groep dichter bij elkaar konden brengen."

Vanuit het oosten komen meerdere signalen dat de hulpverlening zelfs spaak loopt. Onder andere in de Betuwe (RO03GE) wordt gezamenlijk geconcludeerd dat, ondanks een goede samenwerking tussen ketenpartners, de juiste zorg toch uitblijft. "De jongeren zijn erg gewiekst," vertelt de frontwerker. Over de jongeren uit het grensdorp met de aan 3-MMC gelieerde problematiek (RO01GE) zegt de professional dat de gewenste combinatie van verslavingszorg en traumabehandeling in veel gevallen nog op zich laat wachten. Als laatste vertelt een professional uit een Gelderse stad (RO02GE) over de omgeving waarin jongeren opgroeien: "De wijk blijft een wijk van armoede en daardoor blijft de problematiek. Er zou hier structureel iets moeten verbeteren in de wijk. Op dit moment hebben we nog geen actieve manier van preventie kunnen vinden; zowel voor middelengebruik als criminaliteit."

ouders en omgeving

4 van de 32 professionals benoemen de rol van ouders en omgeving wanneer het aankomt op het drugsgebruik en de preventie daarvan onder jongeren. In Limburg (RZ13LI) is het gedrag van ouders "erg normbepalend". Ook in Brabant (RZ08NB) wordt vanuit huis geen grens aangegeven, aldus de professional. "In de meeste gevallen laten ouders heel veel toe richting deze jongeren of hebben ze geen zicht op wat ze precies uitvoeren." Op de Zuid-Hollandse eilanden (RZ08ZH) klinkt eenzelfde geluid – drinken en roken wordt hier niet als een probleem gezien. "Je ziet jongeren hier al drinken vanaf hun veertiende en ouders gedogen het. Bewustwording bij ouders mag en moet groter." In Gelderland (RO04GE) worstelen frontwerkers ermee dat ze ouders graag zouden willen betrekken, maar bang zijn dat dit ten koste gaat van die precaire vertrouwensband die ze met de jongeren hebben weten op te bouwen.

Ouders betrekken bij drugs

"Ouders snappen vaak helemaal niks van het gebruik. Ze kennen het niet en zijn teleurgesteld en boos op hun kind, ze zien het in eerste instantie als een zwakte. Door uit te leggen dat verslaving een ziekte is gaat er soms wel een knop om. Dan zijn ouders beter in staat om hun kind te begrijpen en te ondersteunen. Daarom proberen we vaker om de ouders te bereiken en te betrekken, dat werkt soms wel heel mooi. (RW07UT)

online

1 van de 32 professionals kaart aan dat er op het gebied van digitaal jongerenwerk nog winst te behalen valt. "Er speelt een vermoeden dat er ook veel in de onlinewereld gebeurt, en daar staan wij nog los van. Ik ben nu zoekende naar hoe we in hun onlinewereld kunnen komen. Iedere jongerenwerker gaat hier weer anders mee om" (RW15ZH).

13 CONCLUSIES

13.1	DE VIERDE LANDELIJKE REGIOMONITOR	98
13.2	GROEPSKENMERKEN	99
13.3	LEEFGEBIEDEN EN RISICOFACTOREN	100
	THUISITUATIE	100
	WOONOMGEVING	100
	GEDRAG, OVERLAST EN DELINQUENTIE	100
	SIGNALEN - POSITIEVE EN NEGATIEVE ONTWIKKELINGEN	100
13.4	GROEPEN EN MIDDELENGEBRUIK.....	101
	DOMEINEN VAN GEBRUIK	101
	GROEPSBINDING	101
	RISICIJONGEREN EN DRUGS: VIER PROFIELN	101
	MATE VAN VERSPREIDING (DIFFUSIE) EN DYNAMIEK.....	101
13.5	ALCOHOL, CANNABIS EN NICOTINE	103
	ALCOHOL (ZEER GROTE DIFFUSIE, MEESTAL STABIEL)	103
	NICOTINE (ZEER GROTE DIFFUSIE, HORIZONTALE EN VERTICALE GROEI)	104
	CANNABIS (ZEER GROTE DIFFUSIE, MEESTAL STABIEL)	104
13.6	STIMULANTIA	105
	ECSTASY (GROTE DIFFUSIE, STABIEL)	105
	COCAÏNE (MATIGE DIFFUSIE, ZWAKKE VERTICALE EN HORIZONTALE KRIMP)	105
	3-MMC (MATIGE DIFFUSIE, ZWAKKE VERTICALE KRIMP, MAAR HORIZONTALE GROEI)	106
	AMFETAMINE (MATIGE DIFFUSIE, MATIGE VERTICALE EN ZWAKKE HORIZONTALE KRIMP)	106
13.7	NARCOSEMIDDELEN	106
	LACHGAS (GROTE DIFFUSIE, STERKE VERTICALE EN HORIZONTALE KRIMP)	106
	KETAMINE (MATIGE DIFFUSIE, ZWAKKE VERTICALE EN HORIZONTALE GROEI)	107
	GHB (GERINGE DIFFUSIE, ZWAKKE VERTICALE KRIMP)	107
	OVERIGE MIDDELEN	107
13.8	PLUSPUNTEN EN VERBETERPUNTEN	107

13.1 DE VIERDE LANDELIJKE REGIOMONITOR

In samenwerking met 11 verslavingsinstellingen (verenigd in koepelorganisatie VKN) hebben onderzoekers van de Hogeschool van Amsterdam voor de vierde keer een landelijke regio-monitor uitgevoerd. Deze moet meer zicht geven op ontwikkelingen van (problematisch) middelengebruik bij jonge risicogroepen. Preventiewerkers interviewden hiervoor 32 professionals (jongeren-, ambulant en straathoekwerkers) die goed ingevoerd zijn in de handel en wandel van hun doelgroep. Onderzochte groepen zijn verdeeld over 13 dorpen en 19 steden in 10 provincies (met uitzondering van Friesland en Overijssel).

13.2 GROEPSKENMERKEN

De 32 groepen vertegenwoordigen ca. 1.000 jongeren; per groep gaat het om gemiddeld 20 jongeren met uitzondering van één groep die circa 350 jongeren telt. De leeftijdsspreiding is 12-27 jaar. In 19 groepen zijn de jongeren gemiddeld 15-17 jaar en in 13 groepen gemiddeld 18-20 jaar. In 14 groepen is iedereen man; in 17 groepen zijn mannen in de meerderheid. Er is één meidengroep. In 16 groepen is de meerderheid Nederlands en woonachtig in 'witte dorpen' en middelgrote steden; bij 11 groepen hebben de meeste jongeren een niet-Nederlandse achtergrond die vaak in grote en middelgrote steden in dichtbevolkte delen wonen; bij 5 groepen is er sprake van een etnische blend. In de dunbevolkte gebieden zijn de groepen in meerderheid Nederlands.

School, opleiding en werk

Een groot deel van de jongeren is schoolgaand (in 19 groepen de meerderheid, >55%). Een klein deel van de jongeren werkt (in 5 groepen de meerderheid, > 55%) of volgt een werk-leeropleiding (in 6 groepen een mix). In 2 groepen is de meerderheid werkloos. Door de bank genomen stroomt een relatief klein deel door naar hoger onderwijs en zitten naar verhouding veel leerlingen in het speciaal onderwijs. Een grote groep van (jong)volwassenen volgt een praktische opleiding of heeft deze opleiding gevolgd.

In menige groep zit een kerngroep die school hekelt, een anti-schoolmentaliteit uitstraalt en ook anderen, bij wie het niet lekker loopt, daarin mee probeert te trekken. Het aantal drop-outs in sommige groepen is een kwart tot een derde en soms bijna iedereen. Jongeren 'met een plan', die steviger in hun schoenen staan en wel voldoening uit school halen, keren zich op termijn af van de negatieve kerngroep die de straatcultuur omarmt. Wie geen zin in school heeft, wil vaak het liefst zo snel mogelijk werken en geld verdienen. De streek en/of regio waarin ze opgroeien (met de typische economische bedrijvigheid) bepaalt voor een groot deel ook hun uiteindelijke beroep. In tegenstelling tot hun leeftijdsgenoten die elders gaan studeren, blijven zij het liefst in de regio wonen.

Signalen

In deze vierde meting breekt er een nieuwe fase aan waarin veel jongeren keuzes moeten gaan maken en zich realiseren dat de groep een tijdelijke houdbaarheidsdatum heeft en verandert als de schoolperiode of opleiding afloopt. De groep valt uiteen of gaat afgeslankt verder als kerngroep. Over de hele linie zien professionals positieve en negatieve ontwikkelingen.

In *positieve* zin pakken jongeren de draad op tijd op en zetten ze een eindsprint in voor het behalen van hun diploma of zijn net gestart met een vervolgopleiding of baan. Interesses veranderen en de hang- of schoolgroep wordt minder belangrijk. Het middelengebruik wordt soms minder dominant.

In *negatieve* zin zijn er ook groepen die niet vooruit kunnen of willen komen, deels omdat een harde kern nog steeds invloed heeft op het groepsgedrag. Bij alles in de slachtofferrol

kruipen en dwars blijven liggen is voor sommigen hun tweede natuur. Ze zijn losgezongen van de rest en bekwamen zich steeds meer in illegale activiteiten. Professionals raken ze uit het oog.

13.3 LEEFGEBIEDEN EN RISICOFACTOREN

THUISSITUATIE

Bij de helft van de groepen (n=17) ondervindt de meerderheid thuisproblematiek (vaak meervoudig, o.a. lage SES, criminaliteit in familie, gezondheid, verslaving ouders, armoede, veiligheid). In een derde van de groepen (n=10) ervaart de meerderheid geen thuisproblematiek. In 3 groepen heeft de ene helft van de leden wel en de andere helft geen problemen.

WOONOMGEVING

Een zelfde beeld zien we bij problematiek in de woonomgeving. Bij de helft van de groepen (n=17) ondervindt een meerderheid problematiek in de woonomgeving en/of de buurt (o.a. straatruzies, dealen, vuil, verloedering, gevoel van onveiligheid). Bij een derde (n=9) ervaart de meerderheid van de groep geen of weinig problemen in de woonomgeving (vaak middenklasse woonwijken). In 5 groepen mengen jongeren uit verschillende buurten met en zonder problematiek in de woonomgeving.

GEDRAG, OVERLAST EN DELINQUENTIE

In ruim de helft van de groepen (n=19) is een meerderheid betrokken bij delinquentie (in 4 groepen iedereen). Naast veel gedragsproblematiek in (sub)groepen is er ook sprake van delinquent gedrag: van overlast en vandalisme tot geweld- en drugsdelicten. In twee derde van de groepen (n=22) is sprake van betrokkenheid bij drugshandel (o.a. stash, ronselen, smokkelen, uithalen drugs) en/of -verkoop. In vrijwel alle groepen zitten ook niet-delinquente jongeren.

SIGNALEN - POSITIEVE EN NEGATIEVE ONTWIKKELINGEN

Jongerenwerkers zijn vaak getuige van een stormachtige levensfase van jongeren wat zich soms manifesteert in ongeremd groepsgedrag. Maar ondanks alle strubbelingen en zorgen tijdens de volwassenwording gaan jongeren ook keuzes maken. Een deel hangt minder vaak op straat en/of komt minder in aanraking met politie. Successen worden ook behaald als jongeren gesteund worden door het thuisfront of geïnspireerd raken door positieve rolmodellen. Ook een groepsgerichte aanpak kan tot succes leiden (o.a. minder middelengebruik en dealen). Het krijgen van een eigen veldje of veranderingen in een buurt (renovatie of sloop van oude panden) kunnen eveneens leiden tot minder overlast.

Er zijn ook negatieve ontwikkelingen die meer systemisch van aard zijn. Nieuwe gemeentelijke initiatieven in zwakke woonwijken vertalen zich niet meteen in succesverhalen. Sommige groepen blijven onverbeterlijk ondanks alle hulp eromheen. Overlast en geweld lijkt zich in sommige kerngroepen zelfs te verhard en ook deelname aan drugscriminaliteit blijft een aantrekkelijk alternatief voor sommigen.

13.4 GROEPEN EN MIDDELENGEBRUIK

DOMEINEN VAN GEBRUIK

De keuze van een setting hangt onder meer af van de groepssamenstelling, tijdstip, verwachting en de aard van activiteiten. We onderscheiden vijf domeinen waar middelen worden gebruikt: (1) privé, (2) publiek, (3) uitgaansleven, (4) recreatie, en (5) institutioneel.

GROEPSBINDING

Wat bindt nou een groep precies? Een mix van factoren speelt een rol in de identiteitsvorming en binding aan een groep. In de opsomming van verschillende factoren wordt duidelijk dat er groepen zijn die vooral clusteren op afkomst en buurt, terwijl er ook groepen zijn die meer clusteren op muziek of criminaliteit (drugshandel) en middelengebruik. Ook gedeelde symbolen kunnen richting geven aan de stileren van een groeps cultuur. De belangrijkste kenmerken zijn: (1) afkomst (familie), (2) buurt (woonwijk), (3) groepsaard, (4) muzikale voorkeur, (5) werkeethos, (6) sport, en (7) criminaliteit.

RISICOGROEPEN EN DRUGS: VIER PROFIELEN

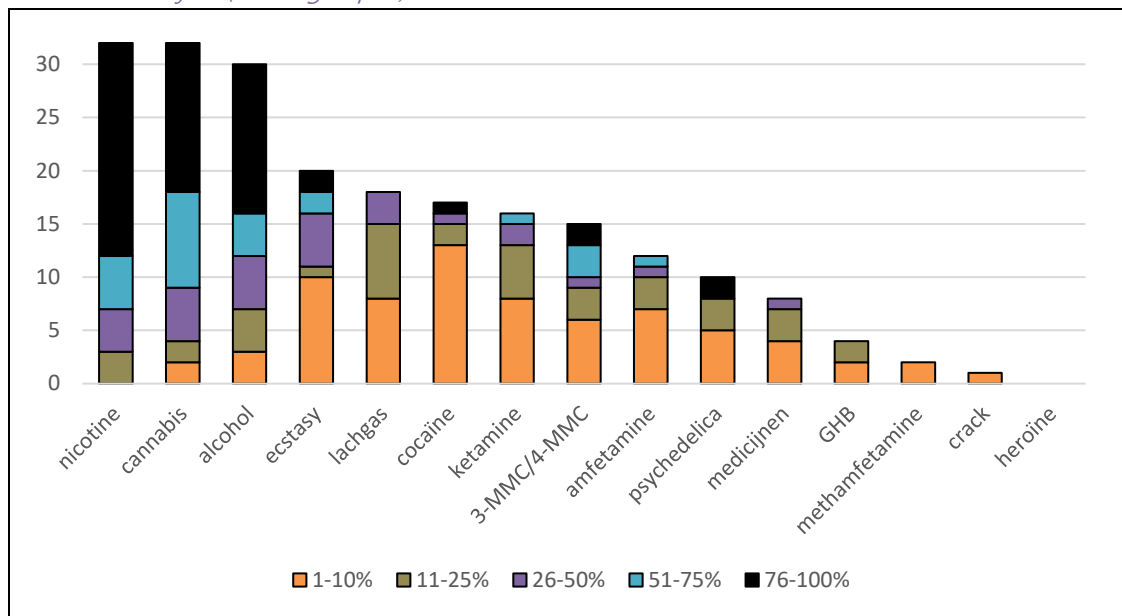
De 32 groepen (in tien provincies) zijn niet representatief voor alle jongerengroepen in de regio. De focus in deze monitor is vooral gericht op (sub)groepen die naast alcohol en cannabis ook (ruime) ervaring hebben met een paar andere middelen en er moet sprake zijn van enige problematiek in de directe of sociale omgeving en/of rond overlast c.q. criminaliteit. Criteria, kortom, die gezagsdragers en sociaal werkers vaak de nodige hoofdbreken bezorgen. Bij het sensibiliseren van de vier profielen hebben we o.a. gelet op geografische, sociale en culturele verschillen tussen groepen, evenals naar risicofactoren en percepties van risicogedrag (set en setting) bij middelengebruik in groepen. We onderscheiden: (1) eigenheimers, (2) expressionisten, (3) gangsta's, en (4) getroebleerden.⁹⁴

MATE VAN VERSPREIDING (DIFFUSIE) EN DYNAMIEK

De populariteit van een middel (diffusie) wordt afgelezen aan de mate van verspreiding in het aantal deelnemende groepen. Bij alcohol, cannabis en nicotine is er sprake van een *zeer grote diffusie* omdat deze middelen in (bijna) alle groepen en daarbinnen ook door een meerderheid gebruikt worden (*Figuur 13.1*). Aan de andere kant van het spectrum is sprake van een *geringe diffusie* bij GHB, methamfetamine, crack en heroïne omdat deze middelen in hooguit een paar groepen en daarbinnen ook door een minderheid worden gebruikt. Met stimulantia, narcosemiddelen, designerdrugs (vooral cathinonen) en psychedelica heeft een derde tot twee derde van de groepen ervaring.

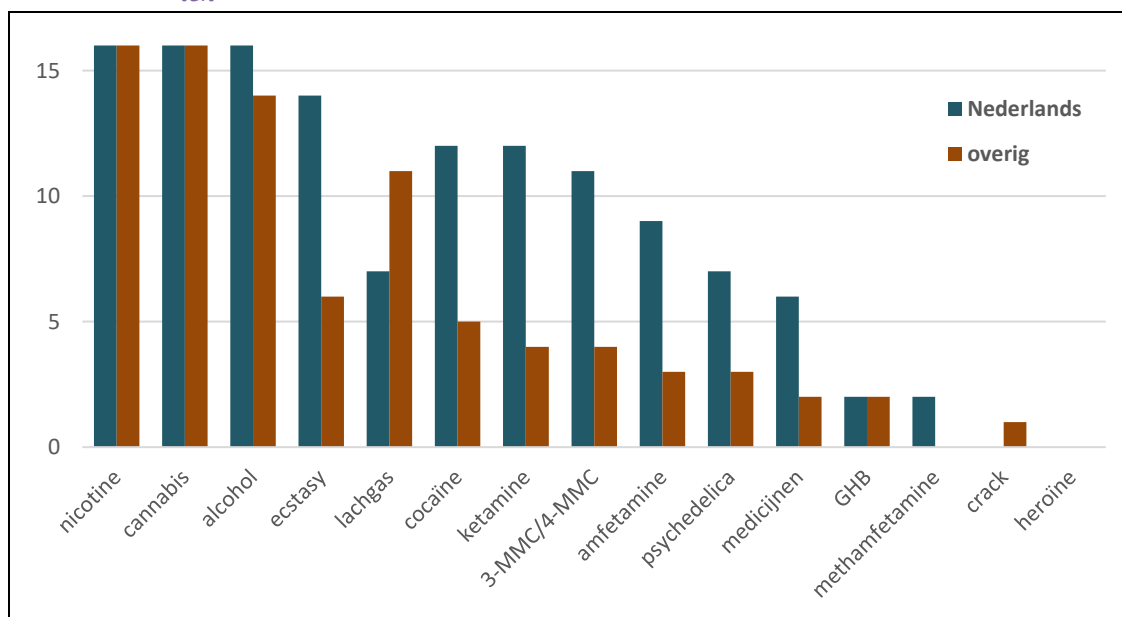
⁹⁴ In hoofdstuk 5 geven we bij elk profiel een kernachtige beschrijving.

Figuur 13.1 Overzicht verspreiding middelengebruik binnen en over groepen laatste half jaar (aantal groepen)

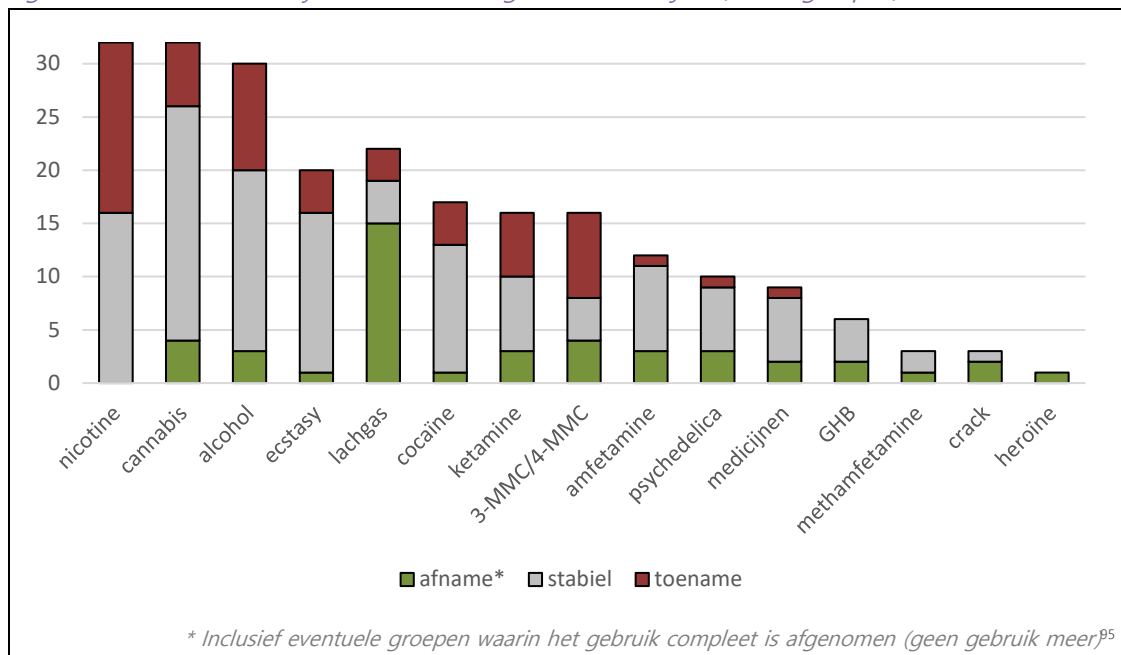
Voorts zien we dat uitgesplitst naar afkomst (*Figuur 13.2*) vooral 'partydrugs' veel populairder zijn bij Nederlandse jongeren, met uitzondering van lachgas.

Figuur 13.2 Overzicht verspreiding middelen laatste half jaar (aantal groepen) naar etniciteit

Qua dynamiek in gebruik (*Figuur 13.3*) valt vooral de toename op van nicotine, 3-MMC/4MMC en in iets mindere mate ook ketamine. Daarnaast valt vooral de afname van het gebruik van lachgas op. Bij de andere middelen blijft het gebruik meestal stabiel.

Figuur 13.3 Overzicht dynamiek middelengebruik laatste jaar (aantal groepen)

Dat er over het algemeen vaker stijgend dan dalend gebruik wordt gerapporteerd, is inherent aan de inclusiecriteria van de risicogroepen: bij weinig of geen middelengebruik valt de groep buiten deze monitor. Dat neemt dus niet weg dat het ene middel meer toename laat zien dan het andere middel. Of dat individuele middelen een daling laten zien.

13.5 ALCOHOL, CANNABIS EN NICOTINE

In de tweede meting (2020-2021), die midden in de coronaperiode plaats vond, nam het gebruik van stimulantia (vooral ecstasy en amfetamine) flink af, in tegenstelling tot andere meer dempende middelen (cannabis, alcohol en lachgas) die over de hele linie (fors) toenamen, evenals 3-MMC dat zich in sommige delen van het land in groepen wist te ontpoppen tot dé coronadrug. In deze meting zien we bij alcohol en cannabis nog iets terug van dat beeld.

ALCOHOL (ZEER GROTE DIFFUSIE, MEESTAL STABIEL)

- In bijna elke groep (n=30) wordt alcohol gedronken. In bijna de helft daarvan drinkt driekwart tot iedereen (n=14). Alcoholgebruik is meestal stabiel gebleven (n=17), in 3 groepen afgenomen, en 10 groepen toegenomen. Dit is nagenoeg vergelijkbaar met het vorige meetjaar.
- Voor alle drinkgroepen geldt dat de alcoholconsumptie zich met name tot het weekend beperkt. Daarentegen zijn er ook duidelijke verschillen waarneembaar: groepen die het meest drinken komen uit dorpen (o.a. boeren-, veen- of maritiem verleden, eilanden)

⁹⁵ Middelen (aantal groepen) waarvan het gebruik dusdanig is afgenomen dat de groep volledig is gestopt: 3-MMC (1), lachgas (4), medicijnen (1), GHB (2), methamfetamine (1), crack (2). De staven in deze grafiek zijn daardoor hoger dan die in Figuur 13.1.

waar vaak (nog) sprake is van een 'rijke' alcoholcultuur en waar confessionele partijen nog relatief veel invloed hebben in de gemeente. Jongeren met een niet (volledig) Nederlandse etnische cultuur (vaak in grote steden) drinken aanmerkelijk minder. Alcohol heeft daar een negatiever imago, hoewel er ook groepen zijn waarbij dure, grote flessen alcohol als statussymbool fungeren

- Alcohol wordt het meest gecombineerd met cannabis (vooral in het weekend). In sommige groepen (expressionisten en eigenheimers) ook met amfetamine, 3-MMC of cocaïne (vaak jongvolwassenen).
- Verschillende professionals maken zich zorgen over het overmatige drink- en bingegebruik (minimaal 20 glazen) en het (fors) drinken op jonge leeftijd. Professionals zien soms al op vroege leeftijd lichamelijke, geestelijke en sociale risico's bij stevige drinkers.

NICOTINE (ZEER GROTE DIFFUSIE, HORIZONTALE EN VERTICALE GROEI)

- In elke groep wordt nicotine (in de vorm van **tabak**, **vapes** of **snus**) gebruikt (n=32); in de meeste daarvan rookt, vapet of snust bijna iedereen (75-100%, n=20). In de helft van de groepen is nicotinegebruik toegenomen (n=16); in de andere helft bleef het stabiel.
- De popularisering van vaperen gaat onverminderd door, zowel bij jongeren in dorpen als steden. Ondanks een verbod heeft de toegankelijkheid en coolness van het vaperen nog niets ingeboet. Vaperen wordt gecombineerd met alcohol, tabak, cannabis en soms lachgas. Sigaretten en andere rookwaren worden veel minder genoemd.
- Er zijn indicaties dat in sommige (sub)groepen snus of vapes 'vervangers' van lachgas zijn.
- Professionals bezien de opmars van snus en vapes met argusogen. Jongeren die regelmatig snussen of vaperen hebben een grote hunkering naar deze middelen, maar weinig kennis over de gezondheidsrisico's. Ook onthoudingsverschijnselen komen voor.
- Het gebruik van snus blijft vooral populair onder jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond. Snus wordt niet alleen in de vrije tijd gebruikt, maar ook op school en tijdens het werk.

CANNABIS (ZEER GROTE DIFFUSIE, MEESTAL STABIEL)

- In elke groep wordt cannabis gebruikt (n=32); in bijna de helft daarvan blowt, net als vorig jaar, vrijwel iedereen (75-100%, n=14). Bij de meeste blowende groepen is het cannabisgebruik stabiel (n=22) gebleven, in 4 groepen afgenomen, en in 6 groepen toegenomen – vergelijkbaar met het vorige meetjaar.
- Er heerst een heuse cannabiscultuur die met name onder de niet-Nederlandse, grootstedelijke straatcultuur tot uiting komt. Cannabis heeft een positievere imago dan alcohol waar meer taboe op rust. Het delen met vrienden (een poffie delen) is hier een voorbeeld van. Dit betreft, zij het in mindere mate, ook witte straatgroepen die zich de urban discourse eigen hebben gemaakt.

- Waar alcoholgebruik meestal begint en stopt bij het feest, bevestigt deze meting dit jaar weer dat cannabis minder setting-specifiek is. Een jointje of pofje leent zich tot veel meer situaties en doet zich vaak iedere dag voor.
- Het middel wordt gecombineerd met stimulantia, zij het als demper na een nachtje uit, maar ook alcohol.
- Wat terug blijft komen is de (terechte) zorg van professionals als het gaat om het blow-gedrag van 'hun' jeugd, wat gevolgen heeft in ieder leefgebied, zoals school (spijbelen; uitvallen; verslapen; afwezig zijn) en mentaal (depressieve klachten; isolement). Of het nu gaat om een goedkoop grammetje in een dorpje of chique Caliweed in de stad, cannabis blijft een vast onderdeel van de jongerencultuur. De vraag blijft: hoe help je jongeren een balans te vinden?

13.6 STIMULANTIA

Ecstasy, cocaïne, 3-MMC en amfetamine worden gerekend tot de stimulantia met een oppeppende en (mild) eufore werking. Opvallend is dat voor nagenoeg al deze stimulerende middelen geldt dat zij vooral populair zijn onder jongeren van Nederlandse komaf (en dit ook correleert met de mate van (Rand)stedelijkheid). Ecstasygebruik blijft aan top, cocaïne, 3-MMC en amfetamine zijn iets minder populair.

ECSTASY (GROTE DIFFUSIE, STABIEL)

- Ecstasy wordt in twee derde van de groepen gebruikt (n=20), met daarbinnen gebruikersfracties oplopend van klein (1-10%) tot bijna iedereen (75-100%). Na alcohol, nicotine, cannabis en lachgas, is ecstasy het meest verspreid binnen groepen en prevalent in alle regio's (grote diffusie). In de meeste gebruiksgroepen is ecstasy stabiel gebleven (n=15), in 1 groep afgenomen en in 4 groepen toegenomen.
- In de niet-gebruikende groepen (n=10), in meerderheid van niet-westerse komaf en daarnaast vaak niet ouder dan achttien jaar, is ecstasy een onbekend en/of ongeliefd middel, en geen onderdeel van de heersende (jongeren)cultuur aldaar. Het middel is vooral verbonden met elektronische muziek en bijhorende events. De expressionisten (o.a. hardcore) zijn de meest fanatieke en frequente gebruikers.

COCAÏNE (MATIGE DIFFUSIE, ZWAKKE VERTICALE EN HORIZONTALE KRIMP)

- In meer dan de helft van de groepen wordt cocaïne gebruikt (n=17); met daarbinnen gebruikersfracties oplopend van klein (1-10%) tot bijna iedereen (75-100%). In bijna driekwart van de gebruikersgroepen (n=12) is het gebruik stabiel gebleven; in 4 groepen toegenomen; en in 1 groep afgenomen. De huidige daling van en stabilisering in gebruik ten opzichte van de derde meting (2022-2023) vertaalt zich in relatief minder en ook kleinere gebruikersgroepen.
- Cocaïnegebruik is, net zoals 3-MMC en in tegenstelling tot ecstasy, minder setting-specifiek. Daarnaast wordt het bijna altijd wel gecombineerd met alcohol.

3-MMC (MATIGE DIFFUSIE, ZWAKKE VERTICALE KRIMP, MAAR HORIZONTALE GROEI)

- In de helft van de groepen (n=16) wordt 3-MMC gebruikt; met daarbinnen gebruikersfracties oplopend van klein (1-10%) tot driekwart of meer (75-100%). In de meeste gebruikersgroepen (n=8) is het gebruik van 3-MMC toegenomen; het gebruik is in 4 groepen stabiel gebleven en in 3 groepen afgenomen. De huidige stand van zaken qua gebruik, ten opzichte van de derde meting (2022-2023), vertaalt zich in minder gebruikersgroepen (zwakke verticale krimp), maar blijft geliefd onder bepaalde (grotere) subgroepen (horizontale groei) die het middel al langer gebruiken, zo niet onder hun favoriete drug scharen.
- 3-MMC-gebruik is, vergelijkbaar met cocaïne en in tegenstelling tot ecstasy, een stuk minder setting-specifiek. Jongeren gebruik het middel zowel binnen de thuissetting als in de kroeg, buiten op straat, in de natuur of op festivals.
- Hoewel het middel al langere tijd verboden is, zien we dat 3-MMC en andere, vergelijkbare middelen uit de desbetreffende stoffengroep (cathinonen) populair blijven onder zowel novieten en recreatieve gebruikers alsook onder jongeren die al (meerdere jaren) te dealen hebben met 3-MMC-gerelateerde problematiek (doorgaans van Nederlandse komaf). Plattelandsjongeren die het vorige meetjaar op zoek waren naar hulp zijn deels teruggevallen. Ook andere peers zijn nu zoekende of willen juist geen verslavingshulp.
- Ondertussen wordt de aanbodkant van het middel steeds onoverzichtelijker. Jonge afnemers denken 3-MMC te hebben gekocht, maar krijgen vaak een ander middel toegestopt; zoals 2-CMC en 2-MMC. Vooral de drugsmenu's via sociale media (WhatsApp, TikTok en Signal) worden veel gedeeld door jongeren. Niet alle frontlijnwerkers hebben hier goed zicht op.

AMFETAMINE (MATIGE DIFFUSIE, MATIGE VERTICALE EN ZWAKKE HORIZONTALE KRIMP)

- In ongeveer een derde van de groepen wordt amfetamine gebruikt (n=12); met daarbinnen gebruikersfracties variërend van klein (1-10%) tot meer dan de helft (50-75%). Bij de meeste gebruikersgroepen is het gebruik stabiel gebleven (n=8); bij 3 groepen is het gebruik afgenomen en bij 1 groep is het gebruik toegenomen. De huidige daling van gebruik ten opzichte van de derde meting (2022-2023) vertaalt zich in minder en kleinere gebruikersgroepen.

13.7 NARCOSEMIDDELEN

Lachgas blijft net als in de tweede meting (2020-2021) het meest gebruikte narcosemiddel, maar wordt op de voet gevolgd door ketamine. GHB sluit de rij. Lachgas blijft aan populariteit inleveren, maar ketamine lijkt daarentegen iets populairder te worden. Het GHB-gebruik blijft, in lijn der verwachting, gering.

LACHGAS (GROTE DIFFUSIE, STERKE VERTICALE EN HORIZONTALE KRIMP)

- In iets meer dan de helft van de groepen wordt lachgas gebruikt (n=18); met daarbinnen gebruikersfracties variërend van klein (1-10%) tot de helft (26-50%). In 11 van de 18

gebruikersgroepen is het lachgasgebruik afgenomen en in nog eens 4 groepen nam het gebruik dusdanig af dat niemand het meer gebruikt; in 3 groepen is het gebruik toegenomen; en in 4 groepen stabiel gebleven. De huidige daling van gebruik ten opzichte van de derde meting (2022-2023) vertaalt zich in minder en kleinere gebruikersgroepen.

- Ondanks de afname van lachgasgebruik blijven er groepen waarbinnen fors (en vaak solistisch) gebruik zich voordoet, met name onder jongens en mannen uit de Randstad met een migratieachtergrond. Geestelijke en sociale gezondheidsproblemen blijven zich hier voordoen.
- Na de cilinders zijn nu ook de reguliere tanks uit het straatbeeld verdwenen. Het gaat nu met name om wegwerptanks zonder borg.

KETAMINE (MATIGE DIFFUSIE, ZWAKKE VERTICALE EN HORIZONTALE GROEI)

- In de helft van de groepen wordt ketamine gebruikt (n=16); met daarbinnen gebruikersfracties variërend van klein (1-10%) tot ruim de helft (50-75%). In 6 gebruikersgroepen is het gebruik toegenomen; in 7 groepen stabiel gebleven; en in 3 groepen is het gebruik afgenomen. De huidige stijging van gebruik ten opzichte van de derde meting (2022-2023) vertaalt zich in meer gebruikersgroepen en een toename in gebruik onder de subgroepen.

GHB (GERINGE DIFFUSIE, ZWAKKE VERTICALE KRIMP)

- In 4 groepen wordt GHB gebruikt; met daarbinnen gebruikersfracties variërend van klein (1-10%) tot een kwart (11-25%). In de 4 gebruikersgroepen is GHB-gebruik stabiel gebleven.⁹⁶ De huidige daling van gebruik ten opzichte van de derde meting (2022-2023) vertaalt zich in minder gebruikersgroepen.

OVERIGE MIDDELEN

Ten slotte blijven er nog enkele middelen over die in geringe mate worden gebruikt. Met uitzondering van 3-MMC (en varianten), hebben jongeren weinig ervaring met andere designer drugs. Psychonauten die telkens met iets anders komen zijn er nauwelijks, hoewel er wel psychedelica worden gebruikt (n=10; matige diffusie) en daarover relatief vaak een stabiel gebruik wordt gerapporteerd (n=6). Andere middelen die gebruikt worden in sommige gemarginaliseerde groepen (getroeblederen) zijn crack (n=2) en methamfetamine (n=1), zij het onder minder groepen dan het vorige meetjaar (zeer kleine diffusie, sterke verticale krimp).

13.8 PLUSPUNTEN EN VERBETERPUNTEN

Veel frontwerkers zijn positief over de samenwerking met hun formele netwerkpartners. Andere *pluspunten* die belangrijk worden gevonden en zich ook in de praktijk bewijzen zijn: een vertrouwelijke band tussen jongeren en hun frontwerker; het effect van preventiemaatregelen zoals voorlichting en open gespreksvoering; het inzetten van specifieke interventies waar nodig; dagbesteding; en de borging van handelingsbekwaamheid middels tijd, geld en ruimte.

⁹⁶ In twee groepen is het GHB-gebruik dusdanig afgenomen dat niemand het meer gebruikt.

Maar er zijn ook *verbeterpunten*. Deze zijn: handelingsverlegenheid door een gebrek aan kennis van middelen; het gemis van passende hulpverlening; de rol van ouders en omgeving; en meer kennis van de online wereld.

REFERENTIES

Benschop, A & Nabben, T (2024) *Antenne Amsterdam 2023: Trends in gebruik van alcohol, tabak, cannabis en andere drugs*. Hogeschool van Amsterdam.

Boekholt M (2021) *What's the scoop? A sociological and concurrent triangulation approach towards the news media on and wastewater-based epidemiology for use in Dutch municipalities*. Masterscriptie, Universiteit Utrecht.

Brink M, Van den Broek A & Ramkers C (2021) *Ervaringen van studenten met onderwijs en toetsen op afstand tijdens Corona*. ISO Researchned.

CBS (2019) *Armoede & sociale uitsluiting 2019*. Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2020) *Landelijke Jeugdmonitor 2020*. Centraal Bureau voor de Statistiek.

Collins R (2004) *Interaction ritual chains*. Princeton University Press.

De Jong JD (2007) *Kapot moeilijk: een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Aksant.

Doornwaard S, Peeters, M, Leijerzapf M, De Haas J, Armaghan E & Kleinjan M (2021) *Mentaal kapitaal. Welke factoren spelen een rol bij ongezonde stress, prestatiedruk, schoolverzuim/thuiszitten en schooluitval?* Regionale Kenniswerkplaats Jeugd en Gezin Centraal.

Duff C (2005) Party drugs and party people: examining the 'normalisation' of recreational drug use in Melbourne, Australia. *International Journal of Drug Policy*, 16: 161-168.

El Hadioui I (2011) *Hoe de straat de school binnendringt*. Van Gennep.

Ferwerda H & Van Ham T (2017) Lessen uit de aanpak van jeugdgroepen. *Justitiële Verkenningen*, 1: 112-126.

Ferwerda H, Brouwer N, Hölzken I & Kroes L (2021) *Misdaadcarrières voorkomen en doorbreken. Van analyse van het netwerk naar aanpak*. Bureau Beke en Politie Eenheid Amsterdam.

Fitzgerald R, Mazzerole L & Mazzerole R (2013) Drug normalisation and Australian youth: group differences in the social accommodation of drug use. *Journal of Youth Studies*, 16(7): 901-915.

Hartogsohn I (2017) Constructing drug effects: a history of set and setting. *Drug Science, Policy and Law*, 3: 1-17.

Hayward JK (2004) *City Limits: Crime Consumer Culture and the Urban Experience*. Glasshouse.

Hoijsink TAE (2007) *Cohesieve krachten in groepen*. Bohn Stafleu van Loghum.

Hutten N & Smit-Rigter L (2024) *Jaarbericht DIMS 2023*, Trimbos-instituut.

- Ilan J (2015) *Understanding street culture. Poverty, crime, youth and cool*. Palgrave MacMillan.
- Kaldenbach H (2004) *Respect! 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur*. Prometheus.
- Kool L (2005) *Witgoud en vuile was. Harddrugs in het lokale maatschappelijke discours en de leefwereld van jongeren in Spakenburg*. Masterscriptie, Universiteit Utrecht.
- Korf DJ, Van Aalderen H & Mann R (1989) *Drugs op het platteland: het drugsgebruik in een kleinere gemeente*. Van Gorcum.
- Korf DJ (2006) De normalisering van cannabisgebruik. *Justitiële Verkenningen*, 32(6):115-130.
- Kozinets RV (2010) *Netnography: doing ethnographic research online*. Sage.
- Krullerig J, Mouktadibillah R & De Vries J (2021) *Opgroeien in een kwetsbare wijk. Over buurteffecten en persoonlijke ervaringen van jongens en jonge mannen*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Den Haag.
- Lamont M & Molnár V (2002) The study of boundaries in the social sciences. *Annual Review of Sociology*, 28: 167-195.
- Measham F (2016) The normalization thesis – 20 years later. *Drugs: Education Prevention and Policy*, 23(3): 187-189.
- Measham F, Newcombe P & Parker H (1994) The normalization of recreational drug use amongst young people in North-West England. *The British Journal of Sociology*, 45(2): 397-412.
- Nabben T (2010) *High Amsterdam: Ritmes, roes en regels in het uitgaansleven*. Rozenberg Publishers.
- Nabben T & Bahara K (2020) *Als de tank je beste vriend wordt. Problematisch lachgasgebruik bij jonge Marokkaanse Amsterdammers. Adviezen en aanbevelingen voor een interventie en preventiecampagne*. Hogeschool van Amsterdam.
- Nabben T & Benschop A (2023) *Antenne Amsterdam 2022: Trends in gebruik van alcohol, tabak, cannabis en andere drugs*. Hogeschool van Amsterdam.
- Nabben T & Korf DJ (2016a) *Politie en GHB-problematiek op het platteland*. Politie en Wetenschap.
- Nabben T & Korf DJ (2016b) Drugs in rurale gebieden: GHB-gebruik en -handel op het Nederlandse platteland. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(2): 59-78.
- Nabben T, Boekholt M & Benschop A (2021) *Antenne Nederland: Regiomonitor drugs en risicjongeren 2020-2021*. Hogeschool van Amsterdam.
- Nabben T, Boekholt M & Benschop A (2024) *Antenne Nederland: Regiomonitor drugs en risicjongeren 2022-2023*. Hogeschool van Amsterdam.

- Nabben T, Korf DJ & Tromp A (2012) *Insluiten of heenzenden: problematische GHB-gebruikers op politiebureaus, in bewaring en in verzekering*. Rozenberg Publishers.
- Nabben T, Van der Pol P & Korf DJ (2017) *Roes met een luchtje. Gebruik, gebruikers en markt van lachgas*. Rozenberg Publishers.
- Nabben T, Weijs J & Van Amsterdam J (2021) Problematic use of nitrous oxide by young Moroccan-Dutch adults, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(11): 55-74.
- Nabben T (2023) *Alcohol, drugs en opgroeien in Bunschoten. Over sappies, nakkies en kat-tenogen in een vissersdorp*. Hogeschool van Amsterdam.
- O'Gorman A (2016) Chillin, buzzin, getting mangled, and coming down: Doing differentiated normalisation in risk environments. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23(3): 247-254.
- Parker H, Aldridge J & Measham F (1998) *Illegal leisure: the normalization of adolescent recreational drugs use, adolescence and society*. Routledge.
- Parker H, Williams L & Aldridge J (2002) The normalization of 'sensible' recreational drug use: further evidence from the North West England longitudinal study, *Sociology*, 36(4): 941-964.
- Peters E (2015) *De straatcultuur in retrospectief*. Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Planken M (2018) *Drugs die kunnen we hier niet gebruiken. Denormalisatie van drugsgebruik in Oost-Brabant. Projectplan*. Novadic-Kentron.
- Presdee M (2000) *Cultural criminology and the carnival of crime*. Routledge.
- Roks R & Van den Broek J (2017) #HOUHETSTRAAT: straatcultuur op social media? *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 7(3): 31-50.
- Roks R & Van den Broek JBA (2020) *Cappen voor Clout. Een verkennend onderzoek naar Rotterdamse jongeren, drill en geweld in het digitale tijdperk*. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Roks RA (2015) 'Never snitch broertje, want de straat hoort het.' *Ars Aequi*, 64(5): 422-425.
- Sansone L (1992) *Schitteren in de schaduw: overlevingsstrategieën, subcultuur en etniciteit van Creoolse jongeren uit de lagere klasse in Amsterdam 1981-1990*. Het Spinhuis.
- Schwartz T, Luiten W & Kok L (2020) *Gezondheidsproblemen personen met een lage sociaal-economische status*. SEO economisch onderzoek.
- Segeren M (2020) *Caught in adversity. The development, persistence and escalation of criminal behavior from a public mental health care perspective*. Proefschrift, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Shildrick T (2016) Normalisation, youth transitions and austerity. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23(3): 264-266.

- Smit-Rigter L, Van Goor M & Schutten F (2024) *Factsheet 3-MMC*, Trimbos-instituut.
- Stevens G, Van Dorsselaer S, Boer M, De Roos S, Duinhof E, Ter Bogt T, Van den Eijnden R, Kuyper L, Visser D, Vollebergh W & De Looze M (2018) *HBSC 2017: Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Universiteit Utrecht.
- Stoele MJ, Verdurmen J & Maalsté N (2004) *Edam-Volendam ontnuchert*. IVO/Trimbos-instituut.
- Ter Bogt T & Hibbel B (red.) (2000) *Wilde jaren. Een eeuw jeugdcultuur*. Lemma.
- Van der Laan AM & Beerthuizen MGJ (red.) (2018) *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017*. WODC/CBS.
- Van der Laan AM, Beerthuizen MGJ & Boot NC (2021). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2020*. WODC/CBS.
- Van Gemert FHM (1998) *Ieder voor zich. Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens*. Het Spinhuis.
- Van Grinsven S & Verwest A (2017) Vijf jaar Aanpak Top600: waar staan we nu? *Justitiële Verkenningen*, 43(1): 127-141.
- Van Laar M, Cruts G, Van Miltenburg C, Strada L, Ketelaars T, Croes E, Beenakkers E & Meijer R (2020) *Jaarbericht Nationale Drug Monitor 2019*. Trimbos-instituut.
- Van Laar MW & Van Ooyen-Houben MMJ (red.) (2016) *Jaarbericht Nationale Drug Monitor 2015*. Trimbos-instituut.
- Van Rooij A, Schoenmakers AM & Van de Mheen D (2011) *Nationaal Prevalentie Onderzoek-Middelengebruik 2009: De kerncijfers*. IVO.
- Van Strijen F & Postema S (2009) *Van de Straat: De straatcultuur van jongeren ontrafeld*. SWP Uitgevers.
- Weerman F (2017) Social media en smartphones als verklaring voor de daling in jeugdcriminaliteit? *Justitiële verkenningen*, 43 (1) 71-87.
- Weerman FM, Lovegrove PJ & Thornberry T (2015) Gang membership transitions and its consequences: exploring changes related to joining and leaving gangs in two countries. *European Journal of Criminology*, 12: 70-91.
- Weijers I & Eliaerts C (2008) *Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Boom Juridische Uitgevers.
- Young J (2007) *The Exclusive Society*. Sage.
- Zinberg NE (1984) *Drug, Set and Setting*. Yale University Press.
- Zoutendijk A (2005) *Aan lagerwal? Een verkenning van harddrugsgebruik op Urk*. Masterscriptie, Universiteit Utrecht.

TABELLEN

Tabel 1	Groepen Noord.....	114
Tabel 2	Groepen Oost.....	114
Tabel 3	Groepen Zuid.....	115
Tabel 4	Groepen West.....	116
Tabel 5	School en werk.....	117
Tabel 6	Thuisituatie, woonomgeving en delinquentie.....	118
Tabel 7	Alcohol, nicotine en cannabis	119
Tabel 8	Ecstasy, cocaïne en 3-MMC/4-MMC	120
Tabel 9	Amfetamine, lachgas en ketamine	121
Tabel 10	GHB, crack en heroïne	122
Tabel 11	Methamfetamine, psychedelica en medicijnen	123

Tabel 1 Groepen Noord

CODE	KENMERKEN					
	stad of dorp	aantal jongeren (kerngroep)	leeftijd (gemiddeld)	man/vrouw	afkomst meerderheid (niet-Nederlandse groepen) ⁹⁷	
NOORD						
RN02DR	stad	20	14-25 (16)	70 / 30	Nederlands (-)	
RN03NH	dorpen (eiland)	15	17-22 (19)	80 / 20	Nederlands (-)	
RN04GR	dorp	20	15-22 (16/17)	60 / 40	Nederlands (-)	

Tabel 2 Groepen Oost

CODE	KENMERKEN					
	stad of dorp	aantal jongeren (kerngroep)	leeftijd (gemiddeld)	man/vrouw	afkomst meerderheid (niet-Nederlandse groepen) ⁹⁷	
OOST						
RO01GE	dorp	50 (8)	16-24 (18)	75 / 25	Nederlands (-)	
RO02GE	stad	20	15-25 (18)	75 / 25	Nederlands (Mar, Tur, Poo)	
RO03GE	dorp	35 (15)	12-16 (15)	60 / 40	Nederlands (Mar, Poo)	
RO04GE	stad	12	16-19 (17/18)	100 / 0	Nederlands (Mar)	

⁹⁷ Belangrijkste niet-Nederlandse groepen die genoemd werden: Afg = Afghaans, Afr = Afrikaans, Ant = Antilliaans, Azi = Aziatisch, Dom = Dominicaans, Egy = Egyptisch, Gha = Ghanees, Ind = Indonesisch, Jor = Jordaanisch, Kaa = Kaapverdisch, Mar = Marokkaans, Nig = Nigeriaans, Poo = Pools, Sin = Sinti, Som = Somalisch, Sur = Surinaams, Syr = Syrisch, Tur = Turks.

Tabel 3 Groepen Zuid

CODE	KENMERKEN				
	stad of dorp	aantal jongeren (kerngroep)	leeftijd (gemiddeld)	man/vrouw	afkomst meerderheid (niet-Nederlandse groepen) ⁹⁸
ZUID					
RZ01LI	dorp	15-20	14-17 (16)	100 / 0	Nederlands (-)
RZ03NB	dorp	20-30 (6)	18-23 (21)	100 / 0	Nederlands (-)
RZ06LI	stad	15	14-17 (15)	90 / 10	Nederlands (Mar, Sin)
RZ08NB	dorp	10	13-19 (15)	100 / 0	Nederlands (Mar)
RZ08ZH	dorpen (eiland)	350	10-35 (16/17)	70 / 30	niet-Nederlands (Som, Syr, Sur, Ant, Ind, Azi)
RZ10NB	stad	13	15-19 (17)	100 / 0	gemengd (Sur, Mar)
RZ11ZE	stad	10	15-17 (16)	100 / 0	niet-Nederlands (Som, Syr, Tur, Mar)
RZ12LI	stad	40 (10)	12-19 (16)	90 / 10	gemengd (Mar, 'kamp')
RZ13LI	stad	15 (8)	14-18 (16)	60 / 40	Nederlands (Mar)
RZ14ZE	dorp	25 (8)	16-18 (19)	70 / 30	gemengd (Poo, Afr)
RZ15NB	dorp	30 (10-12)	14-25 (19/20)	75 / 25	Nederlands (Poo)

⁹⁸ Belangrijkste niet-Nederlandse groepen die genoemd werden: Afg = Afghaans, Afr = Afrikaans, Ant = Antilliaans, Azi = Aziatisch, Dom = Dominicaans, Egy = Egyptisch, Gha = Ghanees, Ind = Indonesisch, Jor = Jordaanisch, Kaa = Kaapverdisch, Mar = Marokkaans, Nig = Nigeriaans, Poo = Pools, Sin = Sinti, Som = Somalisch, Sur = Surinaams, Syr = Syrisch, Tur = Turks.

Tabel 4 Groepen West

CODE	KENMERKEN				
	stad of dorp	aantal jongeren (kerngroep)	leeftijd (gemiddeld)	man/vrouw	afkomst meerderheid (niet-Nederlandse groepen) ⁹⁹
WEST					
RW01FL	stad	15	14-18 (15)	100 / 0	gemengd (Gha, Nig, Sur, Mar)
RW02UT	stad	50 (8)	16-19 (17)	50 / 50	Nederlands (Ant, Mar)
RW03NH	dorp ¹⁰⁰	10	17-21 (19)	100 / 0	niet-Nederlands (Afg, Syr, Jor, Egy)
RW07UT	stad	15-20	17-24 (20)	60 / 40	niet-Nederlands (Mar)
RW09ZH	stad	30	18-25 (20)	100 / 0	niet-Nederlands (Mar, Ant, Som, Tur)
RW10NH	stad	30	16-27 (18)	100 / 0	niet-Nederlands (Mar)
RW11NH	stad	20	12-16 (16)	80 / 20	gemengd (Mar, Sur)
RW12NH	stad	30	15-19 (17)	40 / 40 (20 overig)	Nederlands (-)
RW14ZH	stad	15	15-20 (17)	100 / 0	niet-Nederlands (Tur, Mar)
RW15ZH	dorp	12	13-18 (15)	40 / 60	Nederlands (Sur)
RW16ZH	stad	15-20 (8-9)	16-21 (19)	100 / 0	niet-Nederlands (Ant, Dom, Sur, Kaa)
RW17ZH	stad	15	11-16 (15)	100 / 0	niet-Nederlands (Ant, Dom, Sur, Kaa)
RW18NH	dorp	23	12-24 (16)	0 / 100	niet-Nederlands (Mar)
RW19ZH	stad	40-50 (15)	16-19 (18)	100 / 0	niet-Nederlands (Tur, Som, Mar)

⁹⁹ Belangrijkste niet-Nederlandse groepen die genoemd werden: Afg = Afghaans, Afr = Afrikaans, Ant = Antilliaans, Azi = Aziatisch, Dom = Dominicaans, Egy = Egyptisch, Gha = Ghanees, Ind = Indonesisch, Jor = Jordaanisch, Kaa = Kaapverdisch, Mar = Marokkaans, Nig = Nigeriaans, Poo = Pools, Sin = Sinti, Som = Somalisch, Sur = Surinaams, Syr = Syrisch, Tur = Turks.

¹⁰⁰ Formeel een kleine stad.

Tabel 5 School en werk

	SCHOOL EN WERK		
	schoolgaand	werkend	werkloos
NOORD			
RN02DR	80%	10%	10%
RN03NH	25%	75%	
RN04GR	80%	20%	
OOST			
RO01GE		25%	75%
RO02GE	35%	30%	35%
RO03GE	30%	10%	60%
RO04GE	85%	15%	
ZUID			
RZ01LI	100%		
RZ03NB	40%	50%	10%
RZ06LI	90%	10%	
RZ08NB	90%	10%	
RZ08ZH	70%	15%	15%
RZ10NB	90%	5%	5%
RZ11ZE	100%		
RZ12LI	45%	45%	10%
RZ13LI	90%	10%	
RZ14ZE	50%	30%	20%
RZ15NB	20%	70%	10%
WEST			
RW01FL	100%		
RW02UT	70%	30%	
RW03NH	0%	100%	
RW07UT	60%	10%	30%
RW09ZH	15%	60%	25%
RW10NH	30%	30%	40%
RW11NH	70%	30%	
RW12NH	25%	70%	5%
RW14ZH	100%		
RW15ZH	80%		20%
RW16ZH	35%	40%	25%
RW17ZH	75%		25%
RW18NH	100%		
RW19ZH	80%		20%

Tabel 6 *Thuisituatie, woonomgeving en delinquentie*

	THUISSITUATIE		WOONOMGEVING		DELINQUENTIE	
	wel problemen	geen problemen	wel problemen	geen problemen	wel problemen	geen problemen
NOORD						
RN02DR	70%	30%	90%	10%	80%	20%
RN03NH	60%	40%		100%	60%	40%
RN04GR	25%	75%	100%		12%	88%
OOST						
RO01GE	100%		100%		50%	50%
RO02GE	90%	10%	90%	10%	70%	30%
RO03GE	95%	5%	70%	30%	80%	20%
RO04GE	10%	90%		100%		100%
WEST						
RW01FL	15%	85%		100%	70%	30%
RW02UT	90%	10%	50%	50%	30%	70%
RW03NH	100%		80%	20%	75%	25%
RW07UT	35%	65%	60%	40%	20%	80%
RW09ZH	90%	10%	100%		65%	35%
RW10NH	70%	30%	80%	20%	65%	35%
RW11NH	40%	60%	80%	20%	30%	70%
RW12NH	10%	90%	35%	65%	10%	90%
RW14ZH	?	?	5%	95%	15%	85%
RW15ZH	85%	15%	70%	30%	85%	15%
RW16ZH	80%	20%	100%		100%	
RW17ZH	80%	20%	100%		100%	
RW18NH	90%	10%	50%	50%	100%	
RW19ZH	80%	20%	100%		100%	
ZUID						
RZ01LI		100%		100%	25%	75%
RZ03NB	50%	50%	20%	80%	20%	80%
RZ06LI	50%	50%	75%	25%	80%	20%
RZ08NB	80%	20%	60%	40%	70%	30%
RZ08ZH	50%	50%	50%	50%	90%	10%
RZ10NB	30%	70%	50%	50%	40%	60%
RZ11ZE	?	?	?	?	30%	70%
RZ12LI	60%	40%	70%	30%	90%	10%
RZ13LI	40%	60%	50%	50%	70%	30%
RZ14ZE	40%	60%	20%	80%	70%	30%
RZ15NB	60%	40%	30%	70%	15%	85%

Tabel 7 Alcohol, nicotine en cannabis ¹⁰¹

	ALCOHOL		NICOTINE		CANNABIS	
	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek
NOORD						
RN02DR	***	—	****	=	*****	=
RN03NH	*****	+	*****	=	*****	—
RN04GR	*****	+	*****	=	***	=
OOST						
RO01GE	*****	=	*****	=	*****	=
RO02GE	*****	+	*****	=	*****	+
RO03GE	*****	+	*****	=	****	=
RO04GE	*****	+	***	=	***	—
ZUID						
RZ01LI	*****	+	*****	=	****	=
RZ03NB	*	=	****	=	*****	=
RZ06LI	*****	+	*****	=	****	+
RZ08NB	****	+	****	+	****	=
RZ08ZH	*****	=	*****	=	***	=
RZ10NB	***	=	*****	+	****	+
RZ11ZE	—	=	***	=	**	=
RZ12LI	****	=	*****	+	****	+
RZ13LI	*****	+	*****	+	*****	+
RZ14ZE	*****	=	*****	=	*****	=
RZ15NB	*****	=	****	=	*****	=
WEST						
RW01FL	**	=	**	+	***	=
RW02UT	****	—	*****	+	*****	=
RW03NH	***	+	*****	=	*****	=
RW07UT	**	=	**	+	***	=
RW09ZH	***	=	***	+	*****	=
RW10NH	**	=	****	+	****	=
RW11NH	*	=	***	+	*	=
RW12NH	****	=	*****	=	*****	=
RW14ZH	—	=	*****	+	*	=
RW15ZH	*****	=	*****	+	****	—
RW16ZH	*****	=	*****	+	*****	=
RW17ZH	*	=	*****	+	*****	+
RW18NH	***	=	*****	+	**	=
RW19ZH	**	—	**	+	****	—

¹⁰¹ **Verspreiding:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%)

Dynamiek: - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen)

Tabel 8 Ecstasy, cocaïne en 3-MMC/4-MMC ¹⁰²

	ECSTASY		COCAÏNE		3-MMC/4-MMC	
	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek
NOORD						
RN02DR	***	=	**	=	*****	=
RN03NH	****	–	*****	–	–	–
RN04GR	*	=	**	=	*	+
OOST						
RO01GE	*****	=	–	=	*****	+
RO02GE	*	=	*	+	*	–
RO03GE	*	=	*	=	****	+
RO04GE	**	=	–	=	*	–
ZUID						
RZ01LI	–	=	–	=	–	=
RZ03NB	****	=	***	+	****	+
RZ06LI	*	=	*	=	–	=
RZ08NB	*	=	–	=	**	=
RZ08ZH	***	=	*	=	**	=
RZ10NB	–	=	–	=	–	=
RZ11ZE	–	=	–	=	–	=
RZ12LI	*	=	*	=	–	=
RZ13LI	–	=	*	=	–	=
RZ14ZE	***	+	*	+	*	+
RZ15NB	***	=	*	=	***	=
WEST						
RW01FL	–	=	–	=	–	=
RW02UT	*****	+	*	+	****	+
RW03NH	*	+	–	=	–	=
RW07UT	*	=	*	=	*	+
RW09ZH	–	=	–	=	–	=
RW10NH	*	=	*	=	–	=
RW11NH	–	=	–	=	–	=
RW12NH	***	=	*	=	*	+
RW14ZH	–	=	–	=	–	=
RW15ZH	*	+	*	=	–	=
RW16ZH	–	=	–	=	–	=
RW17ZH	–	=	–	=	–	=
RW18NH	–	=	–	=	**	–
RW19ZH	–	=	–	=	–	=

¹⁰² **Verspreiding:** – (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%)

Dynamiek: – (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen)

Tabel 9 Amfetamine, lachgas en ketamine ¹⁰³

	AMFETAMINE		LACHGAS		KETAMINE	
	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek
NOORD						
RN02DR	****	=	-	-	**	=
RN03NH	***	-	-	-	**	-
RN04GR	-	=	*	-	*	-
OOST						
RO01GE	*	-	-	=	**	=
RO02GE	*	=	-	=	-	=
RO03GE	-	=	*	=	***	+
RO04GE	*	=	-	=	*	=
ZUID						
RZ01LI	-	=	-	=	-	=
RZ03NB	**	=	*	-	***	+
RZ06LI	-	=	*	-	*	+
RZ08NB	-	=	-	=	-	=
RZ08ZH	**	-	*	=	*	=
RZ10NB	-	=	*	=	*	=
RZ11ZE	-	=	-	=	-	=
RZ12LI	*	=	**	-	*	=
RZ13LI	-	=	**	-	-	=
RZ14ZE	*	+	**	-	*	+
RZ15NB	*	=	*	=	**	=
WEST						
RW01FL	-	=	-	=	-	=
RW02UT	*	=	-	=	****	+
RW03NH	-	=	**	+	-	=
RW07UT	-	=	**	+	-	=
RW09ZH	-	=	-	-	-	=
RW10NH	-	=	***	+	-	=
RW11NH	-	=	**	-	-	=
RW12NH	**	=	*	-	**	+
RW14ZH	-	=	-	=	-	=
RW15ZH	-	=	-	-	*	-
RW16ZH	-	=	***	-	-	=
RW17ZH	-	=	***	-	-	=
RW18NH	-	=	**	-	-	=
RW19ZH	-	=	-	=	-	=

¹⁰³ **Verspreiding:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%)

Dynamiek: - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen)

Tabel 10 GHB, crack en heroïne ¹⁰⁴

	GHB		CRACK		HEROÏNE	
	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek
NOORD						
RN02DR	-	-	-	-	-	=
RN03NH	-	-	-	-	-	-
RN04GR	-	=	-	=	-	=
OOST						
RO01GE	-	=	-	=	-	=
RO02GE	-	=	-	=	-	=
RO03GE	-	=	-	=	-	=
RO04GE	-	=	-	=	-	=
ZUID						
RZ01LI	-	=	-	=	-	=
RZ03NB	-	=	-	=	-	=
RZ06LI	-	=	-	=	-	=
RZ08NB	-	=	-	=	-	=
RZ08ZH	*	=	*	=	-	=
RZ10NB	-	=	-	=	-	=
RZ11ZE	-	=	-	=	-	=
RZ12LI	**	=	-	=	-	=
RZ13LI	-	=	-	=	-	=
RZ14ZE	-	=	-	=	-	=
RZ15NB	*	=	-	=	-	=
WEST						
RW01FL	-	=	-	=	-	=
RW02UT	**	=	-	=	-	=
RW03NH	-	=	-	=	-	=
RW07UT	-	=	-	=	-	=
RW09ZH	-	=	-	=	-	=
RW10NH	-	=	-	=	-	=
RW11NH	-	=	-	=	-	=
RW12NH	-	=	-	=	-	=
RW14ZH	-	=	-	=	-	=
RW15ZH	-	=	-	=	-	=
RW16ZH	-	=	-	=	-	=
RW17ZH	-	=	-	=	-	=
RW18NH	-	=	-	=	-	=
RW19ZH	-	=	-	=	-	=

¹⁰⁴ **Verspreiding:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%)

Dynamiek: - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen)

Tabel 11 Methamfetamine, psychedelica en medicijnen ¹⁰⁵

	METHAMFETAMINE		PSYCHEDELICA		MEDICIJNEN	
	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek	verspreiding	dynamiek
NOORD						
RN02DR	*	=	*	—	**	=
RN03NH	-	—	**	—	*	—
RN04GR	-	=	-	=	*	=
OOST						
RO01GE	*	=	*****	=	-	=
RO02GE	-	=	-	=	-	=
RO03GE	-	=	-	=	-	=
RO04GE	-	=	-	=	-	=
ZUID						
RZ01LI	-	=	-	=	-	=
RZ03NB	-	=	*	—	-	=
RZ06LI	-	=	-	=	-	=
RZ08NB	-	=	-	=	-	=
RZ08ZH	-	=	**	=	*	=
RZ10NB	-	=	-	=	**	=
RZ11ZE	-	=	-	=	-	=
RZ12LI	-	=	*	=	-	=
RZ13LI	-	=	-	=	-	=
RZ14ZE	-	=	-	=	-	=
RZ15NB	-	=	**	=	***	=
WEST						
RW01FL	-	=	-	=	-	=
RW02UT	-	=	*****	+	**	+
RW03NH	-	=	-	=	-	=
RW07UT	-	=	-	=	-	=
RW09ZH	-	=	-	=	-	=
RW10NH	-	=	-	=	-	=
RW11NH	-	=	*	=	-	—
RW12NH	-	=	*	=	*	=
RW14ZH	-	=	-	=	-	=
RW15ZH	-	=	-	=	-	=
RW16ZH	-	=	-	=	-	=
RW17ZH	-	=	-	=	-	=
RW18NH	-	=	-	=	-	=
RW19ZH	-	=	-	=	-	=

¹⁰⁵ **Verspreiding:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%)

Dynamiek: - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen)

| VOORWOORD | 1 MONITOR DRUGS EN RISICOGROEPEN | 2 MILIEU EN RISICOFACTOREN | 3 GEDRAG, OVERLAST & DELINQUENTIE |

| 4 GROEPEN, CULTUUR EN DOMEINEN VAN GEBRUIK | 5 MIDDELENGEBRUIK: VIER PROFIELN |

| 6 ALCOHOL | 7 NICOTINE | 8 CANNABIS | 9 STIMULANTIA | 10 NARCOSEMITTELEN | 11 OVERIGE MITTELEN |

| 12 PROFESSIONALS & PREVENTIE | 13 CONCLUSIES | REFERENTIES | **TABELLEN** |